

**ESKİ ANKARA VE ULUS TARİHİ KENT MERKEZİNDE, KORUMA –
ISLAH VE DÖNÜŞÜM PLANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

HABİP TOLGA KUTLU

EYLÜL 2022

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA

**ESKİ ANKARA VE ULUS TARİHİ KENT MERKEZİNDE, KORUMA –
ISLAH VE DÖNÜŞÜM PLANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

HABİP TOLGA KUTLU

EYLÜL 2022

ÖZET

ESKİ ANKARA VE ULUS TARİHİ KENT MERKEZİNDE, KORUMA – ISLAH VE DÖNÜŞÜM PLANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

KUTLU HABİP TOLGA

Kentsel Tasarım Ve Dönüşüm Yüksek Lisans

Danışman: Prof. Dr. MEHMET TUNÇER

Eylül 2022 , 153 sayfa

Koruma planlaması tarihi kent merkezleri için büyük bir öneme sahiptir. Ulus tarihi kent merkezi de hem tarihi hem de planlama geçmişi ile tarihi kent merkezleri arasında çok özel bir yere sahiptir. Ulus tarihi kent merkezi için 1990 yılında yapılan koruma-ıslah planı bölgenin ihtiyaçlarına yönelik bir anlayışla yapılmıştır. Ancak yapılan bu ilk koruma planı kısmen uygulanma olanağı bulmuş ve 2005 yılında iptal edilmiştir. İptal edilen plandan sonra yeni bir koruma planı yapılan Ulus için bu dönemden sonra korumadan daha çok yenileme anlayışının hakim olduğu görülmektedir. Yapılan ikinci koruma planı ise çeşitli kurumların itirazları sonucunda 2007 yılında iptal edilmiştir. İptal edilen ikinci plandan sonra 2013 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi UTTA&İlçan ortaklığı ile yeni bir plan yaptırmıştır. Ancak yapılan bu plan da ilerleyen süreçte açılan davalar neticesinde iptal edilmiştir. Yapılan bu koruma planlarının uluslararası koruma ilkelerine, kendi içlerindeki tutarlıklara, barındırdıkları koruma önerilerine ve Türkiye’de bulunan koruma kanunlarına göre değerlendirmesi yapıldıktan sonra UTKM için bir an önce koruma-ıslah anlayışını ve uluslararası koruma ilkelerini içeren bir plan yapılması gerekliliği olduğu çalışma sonucunda ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ulus tarihi kent merkezi, Koruma planlaması, Uluslararası koruma ilkeleri.

ABSTRACT

A RESEARCH ON CONSERVATION-REHABILITATION AND TRANSFORMATION PLANS IN THE OLD ANKARA AND THE ULUS HISTORICAL CITY CENTER

KUTLU HABİP TOLGA

Master of Science in Urban Design and Transformation

Supervisor: MEHMET TUNÇER

Defense Date: September 2022, 153 pages

Conservation planning has a great importance for historical city centers. Ulus historical city center has a very special place among historical city centers with both its historical and planning background. The conservation-rehabilitation plan for the historical city center of Ulus was made in 1990 with an understanding of the needs of the region. However, this first conservation plan was partially implemented and was canceled in 2005. For Ulus, which a new conservation plan was made after the canceled plan, it is seen that the concept of renewal is dominant rather than protection after this period. The second protection plan was canceled in 2007 as a result of the objections of various institutions. After the canceled second plan, in 2013, Ankara Metropolitan Municipality had a new plan made with the partnership of UTTA & İlçan. However, this plan was canceled as a result of lawsuits filed in the following period. After the evaluation of these conservation plans according to the principles of international protection, their consistency, the protection proposals they contain and the protection laws in Turkey, it has been revealed as a result of the study that there is a need for UTKM to make a plan that includes the understanding of protection-rehabilitation and international protection principles as soon as possible.

Keywords: Ulus historical city center, Conservation planning, International conservation laws.

TEŞEKKÜR

Bu alıőma sırasında; değerli vaktini esirgemeden sorularımı hiçbir zaman cevapsız bırakmayan, danıőtıęım tım sorunları güler yüzüyle ozen, gelecekteki meslek hayatım için örnek aldığım, tez çalışması sürecinde yardım ve katkılarıyla beni bilgilendiren ve yönlendiren tez danıőmanım Prof. Dr. Mehmet TUNÇER'e, bütün araőtırmalarım ve tez yazma çabam sürecinde bana varlığıyla destek olan güzel sevgilim Gizem Yılmaz'a ve son olarak uzun süren bu tez yolculuğunda bana her türlü imkanı sağlayan biricik aileme sonsuz kere teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZDE İNTİHAL OLMADIĞINA DAİR BEYAN SAYFASI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1 HİPOTEZ VE ARAŞTIRMA SORULARI.....	4
1.2 AMAÇ VE KAPSAM	4
1.3 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	5
BÖLÜM II	8
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 DÜNYA'DA KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN GELİŞİMİ	8
2.2 TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN GELİŞİMİ.....	10
2.3 KORUMA KAVRAMININ TARİHÇESİ	12
2.3.1 Dünya'da Koruma Kavramı Gelişimi	12
2.3.2 Türkiye'de Koruma Kavramı Gelişimi	13
2.4 2863 SAYILI KANUN VE KORUMA PLANLAMASI İLİŞKİSİ	15
2.5 5366 SAYILI KANUN VE KORUMA PLANLAMASI İLİŞKİSİ	19
BÖLÜM III	22
3. ULUSLARARASI ALANDA KORUMA KAVRAMI	22
3.1 KORUMA KAVRAMININ ULUSLARARASI ALANDA YER ALAN STANDARTLARI VE DÖNÜŞÜMÜ	22
3.2 UNESCO.....	23
3.3 ICOMOS	23
3.4 ATİNA TÜZÜĞÜ (CARTA DEL RESTAURO)	25

3.5	VENEDİK TÜZÜĞÜ.....	27
3.6	AMSTERDAM BİLDİRGESİ.....	28
3.7	TARİHİ KENTLERİN VE KENTSEL ALANLARIN KORUNMASI TÜZÜĞÜ.....	31
3.8	ICOMOS ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ TÜZÜĞÜ.....	33
3.9	ICOMOS AHŞAP TARİHİ YAPILARIN KORUNMASI İÇİN İLKELER	35
3.10	ULUSLARARASI KÜLTÜREL TURİZM TÜZÜĞÜ	37
3.11	ICOMOS GELENEKSEL MİMARİ MİRAS TÜZÜĞÜ	41
3.12	ICOMOS MİMARİ MİRASIN ANALİZİ, KORUNMASI VE STRÜKTÜREL RESTORASYONU İÇİN İLKELER.....	42
3.13	ICOMOS TARİHİ KENTLERİN VE KENTSEL ALANLARIN KORUNMASI VE YÖNTEMLERİYLE İLGİLİ VALETTA İLKELERİ	44
3.14	ICOMOS TÜRKİYE MİMARİ MİRAS KORUMA BİLDİRGESİ.....	48
3.15	ICOMOS İNSANİ DEĞER OLARAK MİRAS VE PEYZAJ HAKKINDA FLORANSA BİLDİRGESİ.....	51
3.16	ULUSLARARASI ALANDA YER ALAN TÜZÜK VE BİLDİRİLER İÇERİSİNDE BULUNAN KORUMA İLKELERİ	53
BÖLÜM IV		57
4.	ANKARA TARİHİ VE ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ GELİŞİMİ ..	57
4.1	TARİHİ DÖNEMLER	57
4.2	ROMA VE BİZANS (DOĞU ROMA) DÖNEMİ	58
4.3	SELÇUKLU VE AHİ DÖNEMİ.....	59
4.4	OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ.....	60
4.5	CUMHURİYET'İN İLANINDAN GÜNÜMÜZE KADAR OLAN SÜREÇ	63
4.6	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ GELİŞİMİ	65
BÖLÜM V.....		68
5.	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ PLANLAMA GELİŞİMİ.....	68
5.1	ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARDA ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ	68
5.1.1	1839 Tarihli Von Vicke'nin Şehir Haritası	72
5.1.2	Lörchel Planı	73
5.1.3	Herman Jansen Planı (Ankara Şehri İmar Planı).....	76
5.1.4	Yücel-Uybadin Planı	79

5.1.5	Yücel-Uybadin Planı'ndan Sonra Kent Geneli İçin Yapılan Diğer Üst Ölçekli Planlar	81
5.2	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ STRATEJİK ÖZEL PLANLAR DÖNEMİ	85
5.3	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ BÜTÜNCÜL KORUMA PLANLARI VE KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI DÖNEMİ	88
5.3.1	Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne Yönelik Olarak Yapılan Koruma Planlarının Tarihçesi	90
5.4	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA-ISLAH İMAR PLANI	92
5.4.1	Planın Elde Ediliş Yöntemi, İçeriği ve İptal Gerekçesi	93
5.5	ANKARA TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL YENİLEME ALANI KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANI VE ANKARA TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL YEİLEME ALANI KORUMA AMAÇLI UYGULAMA VE NAZIM İMAR PLANLARI	96
5.5.1	Planların Elde Ediliş Yöntemi, İçerikleri ve İptal Gerekçeleri	97
5.6	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ 1/5000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI	104
5.6.1	Planın Elde Ediliş Yöntemi, İçeriği ve İptal Gerekçesi	105
5.7	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ İÇİN YAPILAN BÜTÜNCÜL KORUMA AMAÇLI PLANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI	110
5.7.1	UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Planlarının Koruma İlkeleri Açısından Karşılaştırılması	111
5.7.2	UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Planlarının Alan Büyüklüğü Açısından Karşılaştırılması	116
5.8	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ'NDE GÜNCEL DURUM	119
BÖLÜM VI	.....	124
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	.....	124
6.1	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA AMAÇLI PLANI İÇİN ÖNERİLER	124

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Uluslararası Alanda Yer Alan Tüzük ve Bildiriler İçinde Koruma İlkleri .	56
Tablo 2: Lörchel Planı Özellikleri.....	74
Tablo 3: Jansen Planı Özellikleri	77
Tablo 4: Yücel-Uybadin planı Özellikleri.....	81
Tablo 5: 1990 Ankara Nazım Planı Özellikleri.....	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dünya’da Kentsel Dönüşümün Tarihsel Olarak Gelişimi.....	10
Şekil 2: Uluslararası Alanda Yer Alan Tüzük ve Bildiriler İçinde Koruma İlkeleri...	12
Şekil 3: Eski Şehir Planı, Ankara (Jansen 1932).....	14
Şekil 4: Koruma’nın Öznesi, Koruma Eylemine Bakış ve Korumada Yeni Hassasiyetler	17
Şekil 5: Dünya’da Koruma Kavramı İçin Alınan Uluslararası Kararlar-1	37
Şekil 6: Dünya’da Koruma Kavramı İçin Alınan Uluslararası Kararlar-2.....	53
Şekil 7: Ankara Kalesi ve Hıdırlık Tepesi.....	60
Şekil 8: Lucas’ın Ankara Kalesi Gravürü.....	62
Şekil 9: Osmanlı İmparatorluğu’nda Demir Yolu Ağı	63
Şekil 10: Tarihi Süreç İçerisinde Ankara Şehri’nde Var Olan Uygarlıklar ve Bıraktıkları Eserler.....	70
Şekil 11: Semavi Eyice’nin Ankara’nın Eski Bir Resmi” Eserinde Tanıttığı ve 18. Yüzyıla Tarihlenen “Ankara Manzarası Tablosu.....	71
Şekil 12: Joseph Piton de Tournefort Adlı Fransız Bitki Bilimcinin 1717 Yılına Ait Ankara Gravürü.....	72
Şekil 13: 1839 Tarihli Von Vicke’nin Şehir Haritası	73
Şekil 14: 1925 Tarihli Carl Christopher Lörchel Planı.....	74
Şekil 15: 1925 Tarihli Carl Christopher Lörchel Planı'nda Eskişehir ve Yenişehir Yerleşimleri	75
Şekil 16: Herman Jansen Planı’nda Ulus ve Yenişehir	76
Şekil 17: Eski Şehir Planı, Ankara	78
Şekil 18: 1957 Tarihli Yücel-Uybadin Planı	80
Şekil 19: 1957 Tarihli Yücel-Uybadin Planı’nda Ulus	81
Şekil 20: 1982 Tarihli 1990 Ankara Nazım Planı	82
Şekil 21: 2015 Ankara Yapısal Planı.....	83
Şekil 22: Ankara Nazım Planı	84
Şekil 23: 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı.....	84
Şekil 24: Ulus Tarihi kent Merkezi Stratejik Özel Planlar Dönemi Planları.....	87
Şekil 25: UTKM İçin Yapılan Stratejik Planların Konumları.....	88
Şekil 26: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Planı	96
Şekil 27: Bakanlar Kurulu’nun 08.08.2005 Tarih ve 2005/9298 Sayılı Kararı.....	98

Şekil 28: 1/5000 Ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı	103
Şekil 29: 1/1000 Ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı	104
Şekil 30: Bakanlar Kurulu'nun 22.06.2015 Tarih ve 2015/7872 Sayılı Kararı.....	107
Şekil 31: Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı	108
Şekil 32: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı İçin Yapılan Analiz Paftaları-1	109
Şekil 33: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı İçin Yapılan Analiz Paftaları-2.....	109
Şekil 34: UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Amaçlı Planların Uluslararası Koruma İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi	113
Şekil 35: UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Planlarının Alan Büyüklükleri ve Sınırları.....	118
Şekil 36: Ulus Tarihi Kent Merkezinde Yapılmış Koruma Amaçlı İmar Planları ve İlan Edilen Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartlarının Dönemsel Analizi	119
Şekil 37: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Planlama Sürecinde “Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları.....	120

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltmalar

CAME	: Müttefikler Eğitim Bakanları Konferansı (Conference of Allied Ministers of Education)
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Siter Konseyi (International Council of Monument and Sites)
G.E.E.A.Y.K	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
Ha	: Hektar
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UTKM	: Ulus Tarihi Kent Merkezi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Tarihi kent merkezleri; barındırdıkları tarihi katmanlar, o bölgede yaşayan insanların sosyo-kültürel yapıları ve arkeolojik değerleriyle beraber tüm dünya da korunan ve korunması gereken yerlerdir. Gelişmiş ülkelerin tarihi kent merkezlerine bakıldığı zaman geçmişlerinden getirdikleri bu tarihi merkezlerde sürekli devam eden bir koruma yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir.

Tarihi kent merkezlerinin korunmasında koruma planlarının önemi büyüktür. Çünkü bu merkezlerin korunması sadece bütüncül bir koruma yaklaşımına sahip olan planlarla yapılabilir. Bu nedenle tarihi kent merkezlerinde yapılacak koruma planları; orada bulunan halkın geleneksel uğraşlarını, mimari mirası, kültürel ve doğal miras varlıklarını ve özellikle de bölgenin kendi kimliğini yaşatmasına yönelik kararları barındırmalıdır.

Türkiye için birçok tarihi kent merkezi önemlidir. Ancak aralarından en önemlisi Başkent Ankara'da bulunan Ulus Tarihi Kent Merkezi'dir. Çünkü bu merkezin tarihi eski çağlara kadar uzandığı gibi Cumhuriyet'inde kuruluşuna tanıklık etmiş ve esas gelişimi Cumhuriyet'le birlikte olmuştur.

Literatürde, Ankara kentinin tarihi hakkında tam olarak hangi uygarlıkla ya da hangi zaman aralığında başladığı ile ilgili ortak bir görüş olmamasına rağmen, tarihçiler ve şehir plancıları ilk uygarlık izlerinin Frigler'e ait olduğunu düşünmekle birlikte, Ankara kentinin gelişimini Hitit Uygarlığı (MÖ 1660-1190) dönemiyle başlatmaktadırlar. Bu dönemde elimize geçen Hitit Güneş Kurs'ları bizlere, Ankara kentinde uygarlık anlayışımıza dair en eski kalıntıları sunmaktadır. Bu uygarlıkların izlerine de Ankara'nın tarihi merkezi olan, Ulus Tarihi Kent Merkezi ve çevresinde rastlanmaktadır.

Ankara'nın ilk planlarında yer alan bu merkez, tarihin her döneminde büyük bir önem taşımıştır. 1932 yılında Herman Jansen tarafından yapılan, Ankara Şehri İmar Planı, Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne yönelik koruma amaçlı yapılan ilk imar planıdır. Jansen, özellikle Ankara Kalesi ve çevresinin çok önemli olduğunu belirtmiş ve bu bölgelere müdahaleyi kısıtlamaya çalışmıştır. Ayrıca Jansen, yaptığı planda şehrin gelişim yönünü güney de yer alan Yeni Şehir (Kızılay) bölgesine doğru vermiştir. Ulus Tarihi Kent Merkezi ise o dönemde "Eski Şehir" adı ile anılmaktadır. Sonuç olarak Jansen, Başkent Ankara'nın kentsel gelişmesini Eski Şehir üzerine değil de onun yanına kurulacak olan Yeni Şehir bölgesine doğru olmasını öngörmüştür.

Fakat Jansen'in yaptığı plan hızlı kentleşme sürecinde olan Ankara'nın temel kentsel ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Bunun sonucu olarak da 1950'li yıllarda yeni bir plan ihtiyacı doğmuştur. Buradan hareketle 1957 yılında yarışma ile kazanılan Yücel-Uybadin Planı olarak anılan ancak esas adı Ankara İmar Planı olan plan yürürlüğe girmiştir. Bu plan Ankara genelinde bir kat artışı sağlamış ve yer yer 8-10 kata kadar yapılaşma izinleri vermiştir. Bunun sonucu olarak da Ulus Tarihi Kent Merkezi ve çevresinde nüfus artışı yaşanmış ve tarihi merkez baskı altında kalmıştır. Bu planın en önemli özelliklerinden biri de Ankara şehrinin gelişme yönünü Batı Koridoruna (Eskişehir Yolu) doğru öngörmesidir.

1970'li yılların sonuna gelindiğinde Yücel – Uybadin Planı'nın da Ankara kentinin temel kentsel ihtiyaçlarına cevap verememesi ve öngörülemez nüfus artışı nedeniyle yeni bir plan yapımı ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaca yönelik olarak 1982 yılında, ismi 1990 Ankara Nazım Planı olan yeni bir plan yapılmıştır. Bu plan ve daha sonrasında yapılan üst ölçekli planlarda Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne yönelik olarak çok fazla plan kararı geliştirilememiştir. Bu ve diğer üst ölçekli planlarda daha çok kentin gelişme ve büyüme yönü üzerinden kararlar verilmiştir.

1980'li yılların başına gelindiğinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Ulus için sit kararlarını gündeme getirmiştir. Ancak bölgede sit kararları olmasına rağmen bütüncül bir koruma planı bulunmamaktadır. Koruma planının bulunmayışından dolayı o dönemde bölgede yapılan koruma ağırlıklı planlama çalışmalarına "Stratejik Planlar Dönemi" denilmiştir. Dönemin sonlarına doğru Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin korunmasına yönelik bir plan ihtiyacı doğmuştur.

1980’li yıllarda açılan yarışma ile Ulus için koruma planı ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda 1990 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi’nin aldığı kararla Ulus Raci Bademli Planı olarak da bilinen, Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – Islah Planı yürürlüğe girmiştir. Bu plan 2005 yılına kadar yürürlükte kalmış fakat plan içerisinde alınan kararların çok azı uygulanma imkânı bulmuştur.

2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı kanun ve 2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı kanunlar koruma disiplinin yasal anlamda değişikliğe uğratmış ve sit alanlarında bulunması gereken koruma yaklaşımını kentsel yineleme düşüncesine yöneltmiştir. **Ankara Büyükşehir Belediyesi bu kanunlara dayanarak 2005 yılında Ulus’u, Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı ilan etmiş ve böylelikle Ulus Tarihi Kent Merkezi için korumadan, yenilemeye doğru giden bir süreç başlamıştır.** Bu sürecin devamında Ulus Tarihi Kent Merkezi için, Ankara Belediyesi’nce; Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları (KAİP’ler) yaptırılmıştır. Fakat bu planlardaki anlayışın ve yaklaşımların, koruma disiplini ve şehircilik ilkelerine karşı olması açısından, planlar yetkili kurum ve kuruluşlarca açılan davalarda iptal edilmiştir.

2008 yılında Ulus için yapılan planların iptal edilmesinden sonra 2010 yılında yeni bir plan kararı getirilmiş ve yine Ankara Büyükşehir Belediyesi’nce yaptırılan, Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, 2014 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat bu planda, kendi içerisindeki tutarsızlıklar sebebiyle 2015 ve 2016 yılında açılan davalar sonucu iptal edilmiştir.

İptal edilen koruma planları yüzünden bölgede günümüz itibariyle herhangi bir koruma planı bulunmamaktadır. Ancak planlama uygulamalarının devam etmesi için bölgede; Sit Alanı Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanım Şartları kabul edilmiştir.

Gelinen noktada Ulus Tarihi Kent Merkezi için koruma – ıslah planı anlayışından başlayarak yenileme anlayışının hâkim olduğu bir koruma planlaması yaklaşımı vardır. Bu sürecin sonucu olarak da günümüzde UTKM içerisinde rant kaygıları yaşanmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı da UTKM’ de yapılamayan koruma planları sonucu bölge, çöküntü bölgesi olmaya adaydır. Bu rantın durdurulması/yavaşlatılması ve bölgenin daha çok çöküntü bölgesi olmaması için acilen UTKM ve çevresini kapsayacak bir bütüncül koruma planı yapılmalıdır.

1.1 HİPOTEZ VE ARAŞTIRMA SORULARI

Ülkemizde koruma planlaması için 2 temel kanun bulunmaktadır. Bu kanunlar 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 5366 sayılı Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dur. Bunlara ek olarak tarihsel süreç içerisinde bir koruma planının nasıl yapılacağı veya hazırlanacak planlarda ne gibi koruma ilkelerinin olması gerektiğine yönelik olarak birçok yönetmelik, tüzük ve düzenleme bulunmaktadır.

Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2005 yılında 5366 sayılı kanun dayanak gösterilerek yenileme alanı ilan edilmiştir. Tez varsayımlarından biri "*tarihi kent merkezleri için yapılan koruma planlarının yenileme ve dönüşüm temelli bir anlayışla değil koruma temelli bir anlayışla yapılması gerektiği*"dir. Koruma planlaması gereken alanlar için gerekli koruma kararları ve uygulamaları içermeyen koruma planlarının tarihi merkezlere zarar verdiği üzerine kurgulanmıştır.

Tezin ana hipotezi; UTKM için yapılan koruma – ıslah temelli koruma planı anlayışının zaman içerisinde nasıl yenileme ve dönüşüm anlayışına dönüştüğüdür.

Bu hipotez çerçevesinde tez için belirlenen ana araştırma sorusu; "UTKM için daha önce yapılmış koruma planlarının iptal sebepleri nelerdir?" şeklindedir. Bu soruya ek olarak yardımcı araştırma soruları ise aşağıda sıralanmıştır.

- Türkiye'deki koruma kanunları, koruma planları için yeterli kapsama sahip midir?
- Uluslararası alanda yer alan koruma planlaması için oluşturulmuş ilkeler daha önce UTKM için yapılan planlarda yer alıyorlar mı?
- UTKM için yeni bir koruma- ıslah planı yapılacak mı?
- Eğer bir koruma planı yapılacaksa bu plan güncel olarak hangi aşamada?

1.2 AMAÇ VE KAPSAM

Bu tezin amacı; Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan koruma-ıslah ve dönüşüm planlarının, uluslararası koruma ilkeleri ve Türkiye'deki kentsel dönüşüm

ve koruma kanunlarına göre, bu planların uygulanamama sebepleri ile iptal gerekçelerini araştırmak ve sorunları saptamaktır.

Bu bağlamda tez kapsamında Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi için günümüze kadar bütüncül olarak yapılan 3 adet koruma planı ele alınacaktır. Bu planlar aşağda sıralanmıştır.

1- Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Planı (1986) (Bademli Planı)

2- Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planları (2007) (Hassa Planı) ve

3- Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı (2014) (Utta & İlçan Planı)'dır.

Ele alınan bu planların hangi koruma uygulamaları ve önerilerine sahip oldukları ile bu planların yapıldığı dönem itibari ile ne kadar uygulanabildiklerine bakılmıştır. Ayrıca bu süreç içerisinde çıkartılan kentsel dönüşüm ve koruma kanunlarına göre de bu planlar değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirme sırasında yine Türkiye'de yer alan kentsel dönüşüm ve koruma kanunları da kendi içerisinde değerlendirilmiş ve bu kanunlardaki hükümlerin, koruma planları açısından ne gibi değerler taşıyıp taşımadıkları ele alınmıştır.

Yapılan tez çalışmasında uluslararası alanda koruma anlayışı için çıkarılmış tüzük ve bildiriler bulunan ilkeler de tespit edilmiştir. Bu tespit sonucunda da UTKM için yapılan koruma planları bu ilkelere göre değerlendirilmiş ve planların içerdikleri koruma ilkeleri gösterilmiştir.

1.3 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışmasında, Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılmış olan koruma planları incelenerek bu planların iptal sebeplerini ve Türkiye'de bulunan koruma ve kentsel dönüşüm kanunlarını koruma planları için yeterli kapsamda olup olmadığının ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma kapsamında; öncelikli olarak tezin içeriğine ilişkin temel kavramlar tanımlanmıştır. Detaylı olarak literatür araştırması yapılmış, tezin konusu ile ilgili daha önceden yapılmış ve yayınlanmış elektronik ve basılı tez, dergi, makale, bildiri, mahkeme ve bilirkişi raporları ve kitaplar incelenmiştir.

“Ulus Tarihi Kent Merkezi” bir “kentsel dönüşüm” ve “koruma kavramı” taraması yapılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de koruma ve kentsel dönüşüm

kavramlarının gelişimi ve tarihçeleri detaylı olarak incelenmiştir. Türkiye’de yürürlükte olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 5366 sayılı Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun incelenmiştir. Literatür kapsamında bu kanunlara yönelik olarak eleştiriler ortaya konmuştur.

İkinci olarak Dünya’da tarihi, kültürel ve doğal mirasların korunmasına ve yaşatılmasına yönelik olarak yapılan düzenlemeler, tüzükler ve bildirimler incelenmiştir. Bu bildiri ve tüzüklerdeki dönemsel kavramlar ortaya konmuş ve her birinin içeriği tespit edilmiştir. Bu süreç içerisinde yapılan bu tespit çalışmasıyla birlikte bildiri ve tüzüklerde bulunan koruma yaklaşımları ilkesel hale getirilmiştir. Ortaya çıkan ilkelere göre ise UTKM için yapılan koruma planları kıyaslanmıştır.

Ankara için tarihsel süreçte yapılan hem üst hem de alt ölçekli planlar incelenmiş ve bu planlarda UTKM’nin gelişimi ve UTKM için alınan kararlar gösterilmiştir. Özellikle 1980 yılından itibaren başlayan stratejik planlama çalışmalarının, daha sonra yapılmış olan koruma amaçlı imar planlarına ışık tuttuğu anlaşılmıştır. Bu koruma planlarının bölgesel olarak tespiti dijital ortamda hazırlanan pafta üzerinde gösterilmiştir.

UTKM için yapılmış olan koruma planlarının uygulanamamasının altında yatan sebepler araştırılmıştır. Mahkeme ve bilirkişi kararları incelenmiş ve bu planlardaki yetersizlikler tespit edilmiştir.

Yapılan koruma amaçlı imar planlarının elde edilme yöntemleri, içerikleri ve iptal gerekçeleri literatürde yer alan çalışmalar ve plan raporları incelenerek tespit edilmiştir. Bu tespit işleminden sonra ise özellikle koruma planlaması literatürü kapsamında hazırlanmış koruma amaçlı imar planlarına yönelik olarak yapılan eleştiri ve görüşler ortaya konmuştur.

UTKM için yapılmış olan koruma amaçlı imar planlarının plan raporları ve planlarda yer alan kararlar incelenmiştir. Koruma planlarında yer alan kararların planların iptal sebepleri ile bağlantıları gösterilmiş ve planlarda yapılan analiz ve tespit süreçleri incelenmiştir. Yapılan bu analiz ve tespitler her bir plan için ayrı olacak şekilde gösterilmiş ve planlama literatürü içerisinde yer alan görüş ve eleştiriler değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak ise UTKM için gelinen güncel durum, yetkili makamlar ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Dairesi Başkanlığı ile yapılan görüşmeler sonucunda aktarılmıştır. Tezin bu kısmında Ulus için yapılması planlanan koruma amaçlı imar planı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler ve tezin diğer başlıkları açısından yapılması istenen koruma amaçlı imar planı için öneriler de bulunulmuştur.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ulus Tarihi Kent Merkezi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.04.1980 gün ve A-2167 sayılı kararı ile sit alanı ilan edilmiştir. 2005 yılında ise Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 5366 sayılı kanun dayanak gösterilerek yenileme alanı ilan edilmiştir. Bu bağlamda UTKM'nin kentsel dönüşüme açılmış bir alan olduğu söylenebilir. Ayrıca UTKM bir sit alanı olduğu içinde koruma kanunlarına tabidir.

Bu bilgilerden yola çıkılarak tezin bu başlığında öncelikle Dünya'da ve Türkiye'de kentsel dönüşüm ve kentsel koruma kavramları anlatılmıştır. Türkiye'de bulunan koruma kanunları literatür kapsamında tartışılmıştır. Anlatılan kavramları daha iyi aktarabilmek amacıyla tarihsel gelişim tabloları oluşturulmuştur.

2.1 DÜNYA'DA KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN GELİŞİMİ

Kentsel dönüşüm ilk olarak, batı ülkelerinde; post-fordist dönemin kentlerde yol açtığı çöküntüyü yeniden yapılandırmak için ortaya çıkan bir kavramdır. İlerleyen süreçte kavram; yoğun göçler ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrası kentlerin yeniden inşası ve canlandırılması düşüncesine dönüşmüştür. Avrupa'da ise 1950'li yıllarda kentsel dönüşüm olgusu; kentlerin yeniden inşası (urban reconstruction) kavramına evrilmiştir. Kavram, 1960-1970'li yıllarda ise kentsel yenileme(renewal), kentsel sağlıklaştırma (rehabilitation) ve kentsel geliştirme (upgrading) olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980'li yıllarda ise kentsel dönüşüm kavramı kentsel yeniden yapılandırma olarak tarif edilmektedir. 1990'lı yıllarda ve devamında ise kentsel dönüşüm içerisinde kentsel koruma (urban conservation) kavramını da alarak artık bugün kentsel canlandırma diye kullandığımız (urban regeneration) kavrama dönüşmüştür.

Bu bağlamda tarihsel sıra ile gidilecek olunursa; 18. yüzyılda meydana gelen sanayi devrimi sonucunda kirlenen ve yıpranan kentlerden kurtulmak adına 1850-1910 yılları arasında, kentsel dönüşüm ilk olarak kamusal alanlarda yapılmaya başlanmıştır.

Bu yıllardaki dönüşüm biçimlerinde Baron Haussmann, Ebenezer Howard ve Daniel Burnham gibi mimarların etkisi çok fazladır. Özellikle 1850'li yılların başında kentsel dönüşüm etkisini Paris Kent Merkezi'nde göstermiştir. Burada yapılan dönüşüm; geniş bulvarlarla mevcut dokunun tamamen yok sayılarak yeniden planlanması şeklinde olmuştur. Devamında ise özellikle İngiltere'de 'Garden City' hareketleriyle sağlıklı kentler ve banliyöleşme kavramları ortaya çıkmıştır. Bu süreci City Beautiful Movement olarak adlandırılan süreç izlemiş ve Amerika'da Chiago Planı gibi yaklaşımlar öne çıkmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında başlayan modernite dönemi 1950'lerin ortasına kadar devam etmiştir. Bu süreç içerisinde bilimsel bilgi, rasyonalite ve realistlik düşünce değer kazanmış, planlama da ise; bütüncül yaklaşım, homojenlik, işlevsellik, ortak tasarım dili, sürdürülebilirlik, kırsal yerleşim ve kimlik kavramları oraya çıkmıştır. 1960'lı yıllarda ise Jane Jacobs, Kevin Lynch ve Gordon Cullen gibi kent mekânı çalışanları bu modernitenin eleştirisini yapmışlar ve kent kimliği üzerinde durarak bir önceki dönemin insan ölçeksizliğine vurgu yapmışlardır. Bu dönemden sonraki dönem ise Post-Modern dönem olarak anılmaktadır. Bu bağlamda 1970'lerdeki ekonomik krize kadar devam eden post-modern dönem içerisinde kent planlamasında; kentsel kimlik ve kentsel tasarım kavramları yer almaya başlamıştır. Devam eden bu süreçte kentsel dönüşüm ve planlamada modernitenin aksine heterojen, kaotik, bilinmeyen, esnek (ihtiyaçlara cevap verebilirliği yüksek), ve parçacıl bir yaklaşım sergilenmiştir.

1980 sonrasında yaşanan küreselleşmeyle birlikte uluslararası ilişkilerde sınırlar kalkmış, sermaye akışkan bir biçime girmiş, özel sektör canlanmış ve gelişmeye başlamıştır. Bu dönemi izleyen 1990 ve sonrası dönemde ise kentsel dönüşüm; kent mekanının metalaştırılması, rekabetçi kent anlayışı, kentlerin imza yapıları ve büyük kentsel projeler gibi kavramlarla iç içe geçmiştir.

Şekil 1' de görüldüğü üzere kentsel dönüşüm 1800'lü yıllarda Sanayi devrimi ve hemen ardından gelen Modernist hareketlerle birlikte başlamıştır. I. Dünya Savaşı'ndan 1960'lı yıllara kadar olan aralıkta ise kentsel dönüşüm kavramı özellikle Avrupa ülkelerinde kentsel geliştirme ve yeniden inşa etme üzerine yoğunlaşarak sosyal konut gibi kavramların çıkmasına neden olmuştur. 1960-1980 yılları ise yenileme, sağlıklılaştırma ve geliştirme gibi seçeneklerin olduğu dönemdir. Bu dönemde kentsel dönüşüm özellikle kentsel bellek ve kimlik kaybı gibi sorunların nasıl giderileceğine yoğunlaşan bir kavramdır. 1980'den sonra kamu-özel sektör

yatırımlarının kentlerde mega projeler üretmesi ile birlikte kentlerin gelişimleri, yeniden geliştirme adı altında ve özellikle kentlerde bulunan çöküntü alanlarına yönelik olarak ortaya çıkmıştır. 1990 yılından sonra ise kentsel koruma kavramı, kentsel dönüşümün biçimleri içine girerek yıpranmış tarihi alanların yeniden geliştirilmesi için bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır.

Şekil 1: Dünya’da Kentsel Dönüşümün Tarihsel Olarak Gelişimi

2.2 TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN GELİŞİMİ

Kentsel dönüşüm Türkiye’de yüksek katlı yapılaşma ile insanlar ve yapılar üzerinden rant sağlayan bir uygulama olmasına karşın, aslında insana yönelik kentsel kullanım alanlarının oluşturulması ve kentlerdeki kimlik kavramının öne çıkarılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca kentsel dönüşümün öncelikli hedefleri arasında ekolojik hedefler yer almaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak kentsel dönüşüm uygulamalarında temel hedeflerle birlikte benimsenmesi gereken ekolojik hedefler şunlardır; Afet riski olmayan alanlarda yapılaşma, enerji ve su verimliliği, atık yönetimine ilişkin çözüm üretme, kentsel ısı adası etkisini azaltma, biyokonfor sağlama, dengeli kaynak kullanımı ve sürdürülebilir ulaşımaya yönelik yaklaşımlar.

Kentsel kullanımlar açısından hem insan konforu hem de yapı kalitesi için birtakım veriler göz önüne alınmalıdır. Bunlar; iklim (sıcaklık, güneş ışığı, rüzgar), bölgenin iklim özelliklerine göre konutların konumları, verimli doğal kaynak kullanımı açısından su sistemlerinin kullanımı (dağıtım, toplama, depolama), verimli ekonomik kaynak kullanımı açısından bölge koşullarına uygun yeşil sistemler (perma kültür ve bölgenin toprak yapısına yönelik bitkiler), kaynakların yenilenmesi açısından doğal enerji kaynakları (rüzgar, güneş vb.) kaynaklarının kullanımının yenilenmesi açısından geri dönüşüm uygulamaları gibi verilerdir.

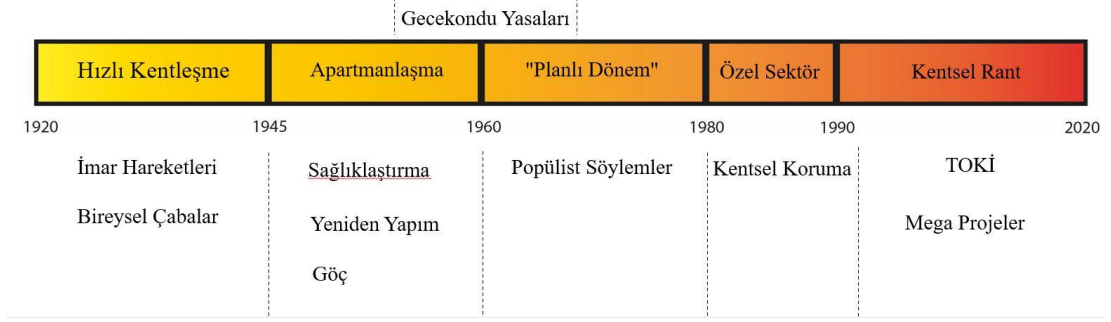
Türkiye’deki kentsel dönüşüm süreci ise Dünya’dakinden farklıdır. Özellikle Cumhuriyet’in ilanından sonra başlayan kentleşme hareketleri ile kentlere yoğun bir göç yaşanmıştır. Yaşanan bu göç karşısında dünyadaki diğer birçok ülkede olduğu gibi

Türkiye’de de bir çözüm bulunamamış ya da bulunan çözümler yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda kentlerde konut talebi karşılanamamış ve kentsel gecekondulaşma süreci içerisine girilmiştir. Gecekondulaşma süreci 1950’lerin devamında bu alanların sağlıklılaştırılması ve yeniden yapılması (apartmanlaşma) şeklindedir. 1980 ve sonrası dönemde ise kentsel dönüşüm kent içerisinde yer alan büyük sanayi kullanımları ile kıyı alanlarında gözlemlenmiştir. Devam eden süreçte Türkiye’de meydana gelen afetlerle birlikte (1999 Marmara Depremi gibi vd.), kentsel dönüşüm kavramı içerisinde koruma ve yeniden işlevlendirme kavramaları ortaya çıkmıştır.

Yukarıda bahsedilen süreci; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu, 5162 sayılı Toplu Konut Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu, 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu ve 6363 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun gibi kentsel dönüşüm ve koruma alanında çıkarılan kanunlar izlemiştir.

Şekil 2’de görüldüğü üzere Türkiye’deki kentsel dönüşüm hareketleri 1920’li yıllardan itibaren başlatılabilir. Bu yıllar özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra imar hareketleri ve bireysel çabaların görüldüğü hızlı kentleşme olarak bilinen yıllardır. Hızlı kentleşme dönemi 1945’li yıllara kadar devam etmiş hatta sonrasında da kentlere etki eden bir dönem olarak görülmektedir. 1945-1960 yılları arasında Türkiye’de özellikle kırdan kente olan göçün de etkisiyle apartmanlaşma hızı artmıştır ve bu dönemde kentlerde sağlıklılaştırma ve yeniden yapım gibi kavramlar, kentsel dönüşüm biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. 1960-1980 yılları aralığı planlama literatürün de planlı dönem olarak bilinmektedir. 1980 sonrası Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de özel sektör kentsel dönüşüme dahil olmuş ve kentsel koruma kavramı da kendine bu alanda yer bulmuştur. 1990 sonrasında ise özellikle TOKİ’nin yer aldığı mega projeler ile kentlerde var olan çöküntü alanları kentsel dönüşüm adı altında dönüşmeye başlamıştır.

Şekil 2: Uluslararası Alanda Yer Alan Tüzük ve Bildiriler İçinde Koruma İlkleri

2.3 KORUMA KAVRAMININ TARİHÇESİ

2.3.1 Dünya’da Koruma Kavramı Gelişimi

Koruma kavramı diye adlandırılan kavram; insanlığın yaptığı soyut ve somut sanat çalışmalarını gelecek kuşaklara aktarmak istemesi olarak açıklanabilir. Fakat bu tez içerisinde koruma kavramına olan bakış açısı, kentsel planlama kapsamında ele alınacak ve kentlerde yer alan mimari, peyzaj ve planlama kararları ile alınan ve yapılan öğeler üzerine olacaktır.

Koruma kavramının kentsel planlama içerisindeki geçmişine bakıldığında, öncelikle anıtsal eserlerin korunması tarihsel sıralama içerisinde yer alacaktır. Bu bağlamda en çok anıtsal eserlerin yapıldığı ve korunmaya çalışıldığı dönem olarak Rönesans Dönemi ön plana çıkmaktadır. Korumayı İtalyan Rönesans’ı ile başlatan koruma plancıları vardır (Can 1993:307). Bu noktada koruma bilincinin 14. yy’da dönemin sanatçıları tarafından ilgi duyulan klasisizm hayranlığı ile başladığı görülmektedir (Çekul 2010:16).

17.yy’a gelindiğinde ise Rönesans ile başlayan kültür ve koruma bilincinin Avrupa’ya sıçradığını söyleyebiliriz. Çünkü bu dönemin devamında çeşitli Avrupa ülkelerinde belgeleme ve değerlendirme işlemleri yapılmaktadır. 18.yy’da koruma kavramı, bir önceki dönemde yer alan ve sayıları giderek artan bireysel yaklaşımların aksine güçlenmiş ve akılcı bir düşünce içerisinde ele alınmıştır. 19.yy’a gelindiğinde ise İtalya başta olmak üzere İngiltere ve Fransa’da da bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunlara; 1865 yılında İtalya’da çıkarılan Koruma Kanunu ve 1887 yılında Fransa’da çıkarılan ilk koruma kanunları örnek olarak verilebilir. Ayrıca Fransa’da bu yüzyılın sonlarına doğru tarihi eserlere yönelik kamulaştırma yaklaşımı giderek hâkim olmuştur. İngiltere’de ise İtalya ve Fransa’dan farklı olarak koruma kavramının ve bilincinin gelişmesinde sivil kuruluşlar etkili olmuştur. Son olarak 19. yy’da restorasyon çalışmaları hız kazanmıştır. (Çekul 2010:23).

20.yy'a gelindiğinde ise, Hollanda gibi diğer Avrupa ülkelerinde de koruma çalışmaları hız kazanmış ve 1961 yılında Hollanda'da Anıt Yasası çıkarılmıştır. Bu yüzyılın ikinci yarısında koruma kavramı artık bir disiplin haline gelmiştir (Çekul 2010:24). 1964 yılında ise koruma konusunda bir dönüm noktası olarak kabul edilen Venedik Tüzüğü, kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna ilişkin uluslararası nitelikte bir belge olarak kabul edilmiştir. Yine bu yüzyıl içerisinde İngiltere'de ve İtalya'da koruma kanunları ve kentsel planlama kanunları çıkarılmış, ayrıca 1973 yılında ise Türkiye'de Eski Eserler Yasası çıkarılmıştır.

Koruma kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında; ilk olarak anıtsal nitelikte bir yaklaşım olarak başladığı ve daha sonradan insanların ve kurumlarında koruma bilincine yaptığı katkılardan dolayı bölgesel ve kentsel olarak genişlediği görülmektedir. Bu noktada 20. yy boyunca, bu tezin "Koruma Kavramının Uluslararası Alanda Yer Alan Standartları ve Dönüşümü" başlığı altında da görüleceği gibi birçok uluslararası anlaşma, tüzük ve bildiri yayınlanmıştır.

2.3.2 Türkiye'de Koruma Kavramı Gelişimi

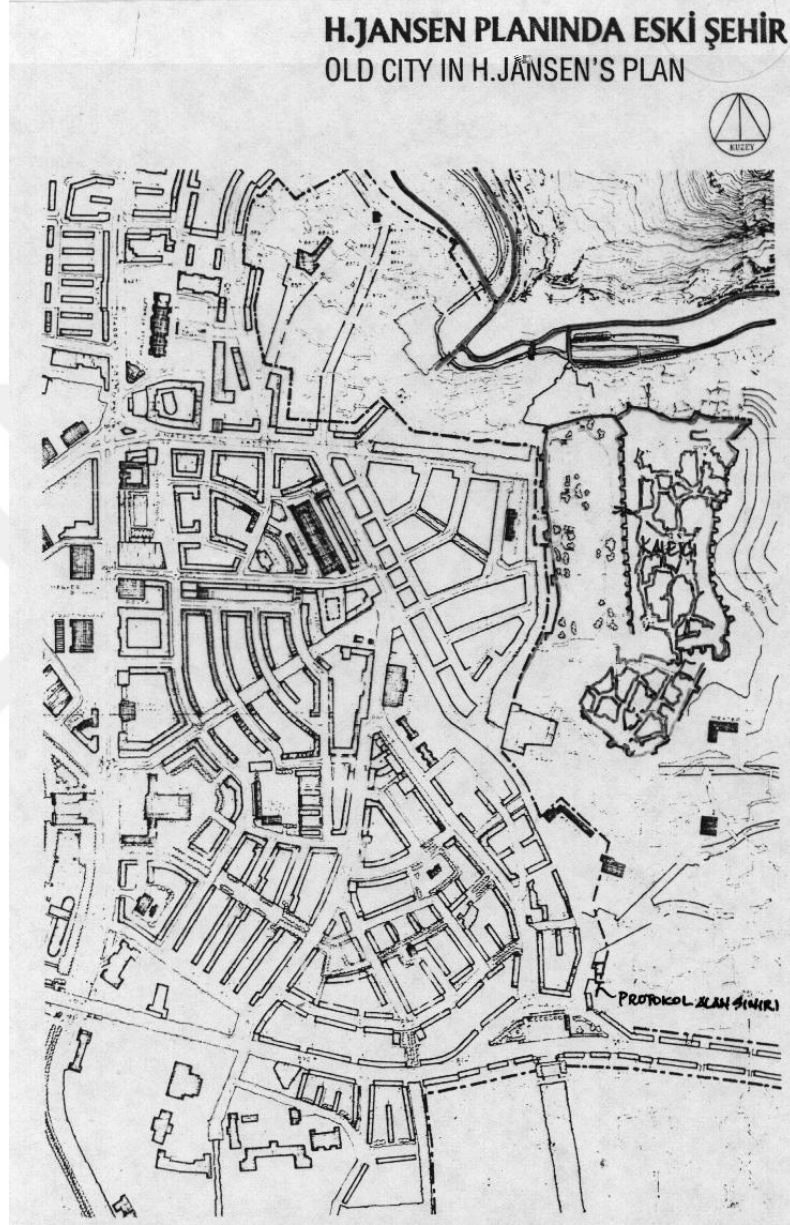
Bir önceki başlık altında dünyadaki koruma kavramının üzerinde durulmuş ve bu kavram 3 döneme ayrılarak incelenmiştir. Fakat bu dönemler Türkiye için aynı şekilde geçerli değildir. Çünkü Türkiye'deki koruma kavramının tarihsel gelişimi Osmanlı İmparatorluğu ile başlayıp Cumhuriyet ile devam etmektedir. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nda koruma uygulamasının başlangıcı diyebileceğimiz dönem, Asar-ı Atika (Eski Eserler) Nizamnameleri (Tüzükleri-Resmî Belgeleri)'nin ilk çıkarıldığı dönem olmuştur. (Kejanlı vd. 2007:180)

İlerleyen süreçte ise bu kanun, yollar ve binalar ile ilgili olan diğer kanunlarla (Turuk ve Ebniye Nizamnamesi) desteklenmiştir. 1877 yılında, Birinci Meşrutiyet Döneminde ise Belediye Kanunları çıkartılmıştır. Ancak korumanın ölçeği bina ve yol düzeyinde kalmıştır. 20.yy'a girildiğinde, 1910 yılında korumada, bütün dünya da olduğu gibi Hausman Yaklaşımı etkisi görülmektedir. (Kejanlı vd 2007:181)

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise koruma uygulamaları, önceleri Osmanlı İmparatorluğu'nda çıkarılan kanunların hazırladığı çerçevelerle yürütülmüş fakat sonradan çağın gerektirdiği modernist adımlar atılmıştır.

Bu dönemde özellikle Ankara'da yaşanan hızlı kentleşme sonucu kentsel dönüşüm, kentlerin sağlıklı-güzel kent algısı yerine pratik kent algısıyla oluşmasını sağlamıştır. Fakat yine de Cumhuriyet'in ilk koruma yaklaşımları Herman Jansen'in

yapmış olduğu Ankara Kenti İmar Planı'dır. Bu plan kapsamında ele alınan ilk koruma yaklaşımı Ankara Kalesi ve çevresi için tasarlanmış, kentin yeşil alan vurgusu önceki planlardan gelen kurgu ile bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3: Eski Şehir Planı, Ankara (Jansen 1932)

Bütün bu gelişmeler yaşanırken, kentlerdeki nüfus baskısından dolayı oluşan gecekondulaşma sorunu ve konut üretim sorunu yüzünden 1957 yılında Yücel Uybadin Planı yapılmıştır. Tezin ilerleyen başlıklarında görüleceği gibi Cumhuriyet'in Başkenti Ankara'ya ve Ankara'daki korunması gerekli kültür varlıklarına büyük

ölçüde zarar vermiştir. Bu plana ek olarak 1965 yılında çıkarılan Kat Mülkiyeti Kanunu, koruma kavramına zarar veren kanunların da başında gelmektedir.

1965 yılındaki Kat Mülkiyeti Kanunu'ndan sonra ilk ciddi adımlar 1973 yılında atılmış olup, daha sonra 1983 yılında 2863 sayılı kanun ile iptal edilecek olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanundan sonra ise ilk defa 1976 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (G.E.E.A.Y.K.) kararnamesiyle bir sit alanı tanımı yapılmış olup, bu sit alanı tanımı da daha sonra 2863 sayılı kanun ile değiştirilmiş ve genişletilmiştir.

1982 yılındaki Anayasa'nın 63. Maddesi'nde "*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alır.*" ibaresi yer almaktadır. Bu madde ile de koruma yaklaşımının olması gerektiği ve buna yönelik kararların alınması gerektiği Anayasa ile koruma altına alınmıştır.

Bir diğer önemli gelişme ise tezin Ulus Tarihi Kent Merkezi İçin Yapılan Planlar bölümünde görüleceği üzere 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu baz alınarak oluşturulan; Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları'dır. Ancak ne yazık ki bu kanunda, Tuncer (2009:16)'unda belirttiği gibi "*Cumhuriyet'in Mimari Mirası, modern mimarlık örnekleri ve yarışma ile elde edilmiş yapıların korunmasına ilişkin bir madde bulunmaması nedeniyle yapılar koruma altına alınamamıştır.*"

Son olarak ise 2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Türkiye'deki koruma kavramı ve koruma planlamasının tarihsel gelişimi içerisinde yer almaktadır. Bu kanunlar ile ilgili gelişmeler ve tartışmalar sonraki başlıklarda detaylı olarak açıklanmıştır.

2.4 2863 SAYILI KANUN VE KORUMA PLANLAMASI İLİŞKİSİ

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 1983 yılında 13.07.1983 tarih ve 18113 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Yayınladığı tarihten itibaren 1987, 2004 (2 kez), 2007 (2 kez), 2008, 2009 (2 kez), 2011 (3 kez), 2013, 2014, 2016, 2017, ve 2018 (3 kez) yıllarında çeşitli değişikliklere uğramıştır. Kanunun geldiği son halinde koruma ile ilgili çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Bunlar; kültür varlıkları, tabiat varlıkları, sit kavramı, koruma ve korunma kavramları, koruma alanı,

koruma amaçlı imar planı, çevre düzenleme projesi, yönetim alanı, yönetim planı, doğal sit, sokak sağlıklılaştırma proje ve uygulamaları ve etkileşim geçiş sahası gibi tanımlamalardır.

Bu tanımlardan sonra kanunun ikinci bölümünde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları da anlatılmaktadır. Buradan hareketle bu tanıma giren kültür ve tabiat varlıkları kanunda;

“Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar, belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar, sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları ve milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler...” (2863 1983:5880-2)

şeklinde tanımlanmıştır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu içerisinde koruma alanları ile ilgili yetki tanımlaması da yapılmaktadır. Aynı zamanda yapılacak projelerin belediyeler ve bakanlıklarca nasıl yapılması gerektiği de bu kanunda içerisinde yer almaktadır. Yine aynı şekilde kanunun beşinci bölümünde Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun görev ve yetkileri tarif edilmektedir. Bu bölümün devamında ise Koruma Bölge Kurulları'nın görev ve yetkileri tarif edilmektedir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespiti ve Tescili Hakkında Yönetmeliği'nin birinci bölümünde; etkileşim geçiş sahası, kentsel arkeolojik sit, kentsel sit, koruma alanları, koruma bölge kurulu, koruma bölge kurulu müdürlüğü, koruma yüksek kurulu, tarihi sit ve taşınmaz kültür varlıkları tanımları yapılmıştır. Yönetmeliğin ikinci bölümünde ise birinci bölümde yapılan tanımların ne gibi özelliklerinin olması gerektiğine dair tanımlamalar yapılmıştır.

	Koruma'nın öznesi	Koruma Eylemine Bakış	Korumada Yeni Hassasiyetler
1931	Atina Konferansı		
1964	Venedik Tüzüğü		
1972	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi		
1975		Amsterdam Bildirgesi	
1985		Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi	
2000			Avrupa Peyzaj Sözleşmesi
2003			Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Paris Sözleşmesi
2005			Avrupa Konseyi Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi Faro Konvansiyonu
2011			Valetta İlkeleri

Şekil 4: Koruma'nın Öznesi, Koruma Eylemine Bakış ve Korumada Yeni Hassasiyetler (Kamacı 2014:3)

Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu her ne kadar kapsamlı denebilecek tanımlar içerse de bu kanuna yönelik olarak çeşitli eleştiriler de bulunmaktadır. Bu bağlamda Kamacı (2014) yaptığı çalışma da 2863 sayılı kanunu çeşitli başlıklar altında incelemiş ve kanunda yer alan olumlu ve olumsuz durumların tespitini yapmıştır. Bu çalışmada kanunda bulunan olumlu düşünceler; kanunun içerisinde sürdürülebilirlik, sit alanı ve katılımcı alan yönetimi gibi tanımlamaların olması, kanunda yapılan 5226 sayılı değişiklikle yönetim alanı yönetim planı ve katılımcı alan yönetimi modeli gibi kavramların yasal zeminde yer bulmuş olması, yine 5226 sayılı değişiklikle mozaik ve peri bacalarının da taşınmaz tabiat varlıklarının arasına eklenmesi, yerel yönetimlerin de koruma konusunda yetki ve görevlerinin tanımlanması ve 2863 sayılı kanun ile Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulları'nın kurulması ve yerel yönetimlerle halk arasında koruma disiplini açısından yer alan bağın güçlendirilmesi olurken çalışma içerisinde bulunan olumsuz düşünceler ise; 648 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile koruma amaçlı imar planlarından katılım ilkesinin

kaldırılması, kültür varlıklarının niteliklerine net bir vurgunun olmaması, doğal sit tanımlamasının eksik ve yetersiz olması, kültürel peyzaj tanımının net bir şekilde ifade edilmemiş olması, kanuna sonradan eklenen KHK'larla (648/47, 648/49 ve 648/42) katılımcı alan yönetimi içerisindeki işbirliklerinin zayıflatılması, çıkarılan KHK'lar ile kanunda yer alan açıkların tamamlanmaya çalışılması, alan yönetimi kavramının içeriğinin ve tanımlamalarının eksik ve yetersiz olması, taşınmaz tabiat varlıklarından hangilerinin korunup hangilerinin korunamayacağını tanımlanmaması, eksik bırakılan ya da tanımlanmayan kavramların koruma sürecinde spekülasyona açık olması, sivil toplum kuruluşları ile ilgili yeterli düzeyde tanımların yapılmamış olması, koruma amaçlı imar planlarının yapım sürecinde uluslararası düzeyde hiçbir şekilde kabul edilemeyecek tanımlamaların yapıp yetkilerin verilmiş olması, kurum ve kuruluşların yetkilerinin nerelerde bitip nerelerde başlayacağını tanımının yapılmamış olması, bu durumun uygulamalarda tutarsızlığa yol açacak olması ve koruma sürecinde bulunacak uzman kişilerin sahip olmaları gereken özelliklerin yeterince tanımlanmamış olması şeklinde sıralanmaktadır.

Kejanlı vd. (2007:192)' ye göre ise; 2863 sayılı kanunun kentsel sit alanlarına planlı koruma kavramını getirmesi, 2863/5226 sayılı kanunun korumada çeşitlilik sağlayan bir katılım düzeyinin yolunu açmış olması, kanunun koruma amaçlı imar planı kavramını ön plana çıkarmış olduğu ve 2863/5226 sayılı kanun ile yerel yönetimlerin de koruma konusuna dahil olmasının sağlanması olumlu gelişmelerden kabul edilirken kanunla oluşturulmuş kurulların alınan kararları takip edecek olanaklara sahip olmamaları ve kanunun sunduğu çeşitliliğin ortak yöntemlerin tanımlanmasını güçleştirmesi olumsuz gelişmeler olarak belirtilmektedir.

Bu görüşlere ek olarak yapılan koruma planlarının kent için yapılan imar planları ile de ilişkili olmaları zorunluluğu vardır. Çünkü kent için yapılan planlar bir düzenin ortak parçalarıdır. Bu bağlamda Tekeli (1988:2) 'nin de belirttiği gibi öncelikle kent içerisinde sosyal ve çevresel değişimleri yaratan süreçler belirlenerek bu süreçlerden yola çıkılarak imar planları hazırlanmakta, daha sonra ise bu imar planlarından bağımsız olarak koruma planları hazırlanmaktadır. Ancak Ulus Tarihi Kent Merkezi için temel problem hazırlanan planların bütünleştirilememesidir. Gültekin (2001:215)' e göre ise kanunlarda belirlenen süreçler koruma imar planlarının gerekli süre içerisinde elde edilememesine sebep olmakta ve yerel düzeyde toplumsal/ekonomik uzlaşmayı engellemektedir.

2.5 5366 SAYILI KANUN VE KORUMA PLANLAMASI İLİŞKİSİ

5366 sayılı kanun 05.07.2005 tarih ve 25866 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun yayınlandığı tarihten itibaren 2008, 2012, 2016, 2018 ve 2020 yıllarında değişikliklere uğramıştır. Kanunun geldiği son halinde koruma ile ilgili tanımlar içermekten ziyade kanunun nasıl uygulanacağı açısından çeşitli açıklamalar da bulunmaktadır. Kanunun ilk başlığı olan amaç ve kapsam başlığında yenileme alanlarında yapılacak uygulamalara yönelik olarak (alan tespiti, alt yapı ve yapı standartlarının belirlenmesi, uygulama, yönetim, örgütlenme, denetim, katılım ve kullanım) usul ve esaslar yer almaktadır. Daha sonra alanın belirlenme işlemi tarif edilmekle birlikte, yenileme alanlarını il özel idarelerinde il genel meclisinin ve belediye meclisinin salt çoğunluğuyla belirlenebileceği tariflenmektedir. Büyükşehirlerde ise ilçe meclislerinde alınan kararların büyükşehir meclisinde onayından sonra Cumhurbaşkanlığı’na sunulduğu ibaresi yer almaktadır. Kanunun uygulama tarifi içeren başlığında ise belirlenen yenileme alanlarında Toplu Konut İdaresi ile ortak olarak uygulamaların yaptırılacağı bilgisi vardır. Ayrıca projelere yönelik olarak yapılan işlemler için konuyla ilgili uzman kişi, kurum ve ekiplerin yer alması gerekliliği bilgisi de mevcuttur. (5366 2005:1)

5366 sayılı kanunun yönetmeliği ise İçişleri Bakanlığı’nın 30.09.2005 tarih ve 2734 sayılı yazısı üzerine 16.06.2005 tarihli 25366 sayılı kanunun 6. Maddesine göre Bakanlar Kurulu’nca 17/11/2005 tarihinde kararlaştırılmıştır. Yönetmelik içerisinde; yönetmeliğin amaç ve kapsamının tariflenmesi, örgütlenme ve katılım modelleri, yenileme alanlarının tespit işlemleri ve onaylanma süreçleri, koruma bölge kurulları ve çalışma esasları, programların ve projelerin hazırlanması ile onaylanmaları, anlaşma ve kamulaştırma süreci ve projelerin uygulanması ile afet riski ve denetimi başlıkları yer almaktadır. Bu bağlamda bu kanun yönetmeliği kanunda yer alan kararları açıklayıcı niteliktedir.

5366 sayılı kanun özellikle bu tez kapsamında Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi bakımından çok daha büyük bir önem kazanmaktadır. Çünkü Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2005 yılında Ulus Tarihi Kent Merkezi için 1990 yılında yapılmış olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İmar Planı’nı iptal ederken bu kanunu dayanak göstermekle birlikte yine Ulus Tarihi Kent Merkezi’nin büyükşehir belediyesi tarafından yenileme alanı ilan edilmesi de bu kanun sayesinde gerçekleşmiştir.

Bu ve benzeri gelişmeler yaşandığı için şehir ve bölge planlama literatüründe özellikle koruma planlaması kapsamında bu kanuna yönelik olarak çeşitli eleştiriler yer almaktadır.

Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren sanayileşmenin hız kazanması neticesinde kentlerde var olan nüfus hızla artmıştır ve bunun sonucunda da çarpık kentleşme yaşanan tarihi ve kültürel taşınmazların olduğu bölgeler ortaya çıkmıştır. Bu bölgeler giderek çöküntü alanı haline gelmiş ve yenilenme ihtiyacı doğmuştur. 5366 sayılı kanun kapsamında bu çöküntü haline gelen ve tarihi ve kültürel taşınmazları içeren bölgelerin yenilenmesi hedeflenmektedir. Bu alanların tespit süreçleri Bakanlar Kurulu onayı gerektirse de alanlarda yapılacak işlemler için kanun kapsamında mahalli idareler yer almaktadır. Bu durumda da mahalli idarelere projelerin uygulanma süreçleri açısından daha fazla yetki verilmesi anlamında gelmektedir (Kaplan 2017:286).

Mahalli idareler kanun kapsamında yenileme alanı ilan edilen bölgelerde bulunan tarihi ve kültürel taşınmazları uygulamaların kapsamında dahil edebilirler. Bu durum koruma açısından süreklilik yaratacağı için olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Ancak kamu mallarının dönüşüm uygulamasına dahil edilip kullanılması yerine rant maksadıyla kullanılması da hukuka aykırı bir işlem olacaktır (Geray 2014: 2598).

5366 sayılı kanun kapsamına alınan yenileme alanlarında yapılacak uygulamalar için alanda bulunan yaşayan kişiler için bir tanımlama getirilmemiştir. Bu yüzden bu kanun her ne kadar çöküntü alanlarını yenilemeyi hedeflese de dar gelirli vatandaşların konut gereksinimlerini gidermek amacıyla çıkarılmamıştır. Bu yüzden idarenin belirlediği yenileme alanında yaşayan dar gelirli vatandaşların yaşam alanlarından uzaklaştırılması gibi sonuçlar doğmaktadır (Kahraman 2006:97).

Kahraman (2006:15)’nın da belirttiği gibi yenileme alanlarında dar gelirli vatandaşlar için uygulama süreci boyunca bir yer tahsisi yapılmamaktadır. Bu durum da soylulaştırma kavramını yasallaştırmaktadır. Kentsel dönüşüm kapsamında, uygulama süreci boyunca yerlerinden edilen vatandaşlar için sadece 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında “Rezerv Yapı Alanı” tanımlanmıştır. Ancak bu kanun kapsamı ve konusu bakımından bu tezin konusu olmadığı için detaylı olarak ele alınmamıştır.

2863 sayılı kanununun 57. Maddesine göre koruma amaçlı imar planlarında karar almak, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile koruma alanları ve sit alanlarına

ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak için Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu görevlendirilmiştir (Kaplan 2017:286).

Ancak yenileme alanlarında yapılan uygulamalara ilişkin olarak 6306 sayılı kanun kapsamında yapılan bir imar planı söz konusu ise aynı kanunun 9. Maddesi gereği 5366 sayılı kanun uygulanmayacak ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşü alınmak kaydı ile uygulama işlemleri yapılacaktır (Yıldırım ve Üstün 2013:262).

Bütün bu eleştirilere ek olarak 5366 sayılı kanun içerisinde yenileme alanlarına ilişkin olarak bu alanların hangi ölçütlere göre belirlenecekleri açıklamamıştır (Dinçer 2010:25).

Bu durumun sonucu olarak Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan koruma planlarına bakıldığında uygulamalar açısından koruma amaçlı imar planlarının bütünlüğünü bozacak süreçlerin olduğu söylenebilir.

5366 sayılı kanun ile koruma olgusu arka planda bırakılmış ve yenileme kavramı ön plana çıkartılmıştır. Aynı zamanda bu kanun 2863 sayılı kanunda yer alan plan hiyerarşisini göz ardı ederek plansız projelere yasal zemin oluşturmaktadır. Çünkü kanun içerisinde tarihi alanlar için sadece yenileme olgusunun vurgusu yapılmış böylelikle de koruma ve yenileme kavramlarının birbirinden farklı olduğu kabul edilmiştir. Özellikle sit alanları içerisinde yer alacak uygulamalara ilişkin olarak belirlenen alanların nasıl belirleneceği ya da belirlenmeyeceği gibi bilimsel kriterler ortaya konmamıştır. Bunlara ek olarak 5366 sayılı kanun da planlama hiyerarşisinin hiç olmaması da kanunun kamu yararına uygun olmadığı düşüncesini güçlendirmektedir (Avcıoğlu 2016:709).

5366 sayılı kanun UTKM için bir dönüm noktası niteliğindedir. Çünkü bu kanun dayanak gösterilerek UTKM, Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi tarafından yenileme alanı ilan edilmiştir. Bu yenileme alanı ilanından sonra ise Ulus için yapılan koruma amaçlı imar planlarında kentsel korumadan kentsel yenilemeye doğru bir sürecin olduğu eleştirileri yapılmaktadır. UTKM için yapılan koruma amaçlı imar planları tezin, "Ulus Tarihi Kent Merkezi Bütüncül Koruma Planları ve Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Dönemi" isimli başlığı altında incelenmiştir

BÖLÜM III

3. ULUSLARARASI ALANDA KORUMA KAVRAMI

Ulus Tarihi Kent Merkezi G.E.E.E.A.Y.K'nın 1980 yılındaki kararıyla sit alanı ilan edilmiştir. Bu yüzden de alan koruma kanunlarına tabidir. Tezin bir önceki başlığında ise Türkiye'deki koruma kanunları planlama literatürü kapsamında tartışılmış ve değerlendirilmiştir. Buradan hareketle bu tezin kapsamında yer alan ve UTKM için yapılan koruma planları, koruma larının içeriklerine göre hazırlanmaya tabidirler.

Tezin bu bölümünde ise öncelikle koruma kavramının uluslararası alandaki gelişiminden bahsedilmiştir. Bu bağlamda uluslararası alanda yapılan çalışmalar, tüzükler ve bildirimler incelenerek bu belgelerden bir koruma ilkeleri tablosu oluşturulmuştur. Tablo oluşturulurken bu bildiri ve tüzüklerin kendi dönemleri içerisinde bünyelerinde barındırdığı temel yaklaşımlar baz alınmıştır. Bu temel yaklaşımların detaylarını Şeki 5 ve Şekil 6'da görmek mümkündür. Oluşturulan bu tablo UTKM için yapılan koruma amaçlı imar planlarının içeriklerini karşılaştırmak için kullanılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmaların temel amacı ise UTKM için yapılan koruma amaçlı planlarının, koruma kavramına yönelik olarak belirlenen ilkelerden hangilerine uyup uymadığını göstermektir.

3.1 KORUMA KAVRAMININ ULUSLARARASI ALANDA YER ALAN STANDARTLARI VE DÖNÜŞÜMÜ

Koruma konusunda dünyada öne çıkan 2 kuruluş vardır. Bunlardan biri UNESCO ve diğeri de ICOMOS'dur. Bu iki kuruluş da kendi yetkileri çerçevesinde birtakım uluslararası kararlar almış ve korumanın nasıl olması gerektiğine dair birtakım amaçlar, hedefler ve stratejiler belirlemişlerdir. Tezin bu bölümünde koruma konusunda dünyadaki en önemli iki kuruluş olan UNESCO ve ICOMOS'un korumayla ilgili uluslararası kararları incelenmiştir. Ancak bu kararların tamamı değil sadece tezin yazılma amacına yönelik olanlara değinilmiştir.

3.2 UNESCO

UNESCO kelimesi, İngilizce “United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization” kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuştur. UNESCO, misyonunu insanlığın zihninde barış, eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşerî bilimler, kültür, bilgi ve iletişim aracılığıyla inşa etmek olarak tanımlamaktadır. (URL-1)

2. Dünya Savaşı halen devam ederken Nazi Almanya’sı karşısında müttefik olan ülkeler tarafından yapılan, Müttefikler Eğitim Bakanları Konferansı (CAME)’nda bu ülkeler savaş sonrası dönem için eğitim sistemlerini yeniden inşa etme yollarını tartışmışlardır. (URL-1) Süreç içerisinde bu tartışmalar çok yüksek bir katılımı hızlanmıştır. Yapılan bu toplantı çok kısa sürede, çok hızlı bir yayılma göstererek küresel bir anlam ifade etmiştir.

Tartışmalardan sonra CAME’nin isteği üzerine 1-6 Kasım tarihleri arasında 1945 yılında Londra’da Birleşmiş Milletler Konferansı yapılmıştır. Bu konferansın amacı ise düzenli bir eğitim ve kültür kurumu kurulmasıdır. Bu konferans “insanlığın entelektüel ve ahlaki dayanışması” düşüncesini temel alan 44 ülke temsilcisini bir araya getirmiştir. Bu temsilcilerin amacı gerçek bir dayanışma ve barış kültürü oluşturabilecek bir kurum kurmak olmuştur. Bu konferansın sonunda toplam 37 ülke Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO’yu kurmuştur. UNESCO’nun kuruluş sözleşmesi 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanmıştır. Bu tarihten 1 yıl sonra 4 Kasım 1946 tarihinde ise toplamda 20 ülkenin onamasının ardından yürürlüğe girmiştir. Bu 20 ülke: Avustralya, Birleşik Krallık, Birleşik Devletler, Brezilya, Çekoslovakya, Çin, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Fransa, Güney Afrika, Hindistan, Kanada, Lübnan, Meksika, Mısır, Norveç, Suudi Arabistan, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan’dır. (URL-1)

3.3 ICOMOS

Uluslararası ve hükümetler dışı bir kuruluş olan ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) 1965 yılında Varşova’da kurulmuştur (URL-2). Bu kuruluşun esas amacı tarihi anıtlar ve sitlerin korunmasına yönelik ilkeler ve kararlar geliştirip bu konularda yapılacak olan her türlü çalışmayı desteklemek ve yönlendirmektir. Oluşturulan bu amaç kapsamında ICOMOS’un diğer amaçları şu şekildedir; “Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi oluşturmak, koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak, koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin

kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle iş birliği yapmak, mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak, tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak, yüksek düzeyde meslek insanları ve uzmanlarının bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır.” (URL-2).

Kuruluşun, bu amaçları gerçekleştirmek için belirlediği hedefler ise şu şekilde sıralanabilir;

“ICOMOS Ulusal komitelerin kurulmasını ve geliştirilmesini özendirerek, varlığını tüm dünyada güçlendirmeye çalışır, mimarlık mirasının özel konuları için metinler oluşturarak Venedik Tüzüğü’nün etkisini yaymaya katkıda bulunur, kültür varlıkları için uyarlanabilir yönetim teknikleri tanımlar, ulusal ve uluslararası komitelerin iş birliğini sağlayan çok taraflı eğitim programları geliştirir, Paris’te bulunan ICOMOS Uluslararası Belgeleme Merkezi’ni zenginleştirerek mimarlık mirasıyla ilgili video ve slaty arşivi oluşturur, özel bir koruma sorunu için danışman müdahalesi gerektiğinde uzman grupların oluşturulmasını sağlar, Dünya Miras Listesi’ne alınacak yeni kültür varlıklarının seçiminde ve Liste’de yer alan varlıkların korunmuşluk durumunu saptamada UNESCO’ya danışmanlık yapar, yılda 4 kez çıkan ICOMOS News’in, Scientific Journal’ın, “Monuments and Sites” dizisinin ve konferans bildirilerinin yayımı ve yaygın dağıtımı yoluyla uzmanlara ulaşır, her yıl 18 Nisan’da Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü’nün kutlanmasını özendirerek ve basının düzenlenen etkinliklere ilgisini sağlayarak kamuoyunun koruma konusunda bilinçlendirilmesine katkıda bulunur.” (URL-2)

UNESCO ve ICOMOS’un yaptığı özgün çalışmalar dışında uluslararası koruma literatüründe yer alan diğer tüzük, bildirme ve kararlar ise şu şekilde sıralanabilir;

- Atina Tüzüğü, (1931) (Carta Del Restauero)
- Venedik Tüzüğü, (1964)
- Amsterdam Bildirgesi, (1975)
- Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların korunması Tüzüğü, (1987) (Washington tüzüğü)
- ICOMOS Arkeolojik Mirasın korunması ve Yönetimi Tüzüğü, (1990)
- ICOMOS Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler, (1999)
- Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, (1999)
- ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, (1999)

- ICOMOS Mimari Mirasın Analizi, korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler, (2003)
- ICOMOS Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi ile ilgili Valetta İlkeleri, (2011)
- ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi, (2013)
- ICOMOS İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi, (2014)

Yukarıda tarihsel sıralama içerisinde verilmiş uluslararası kararların kendilerine has özellikleri Şekil 5 ve Şekil 6'da gösterilmiştir. Bu bağlamda her bir kararın dönemselsel olarak farklı yaklaşımları içerdiği ve günümüze yaklaştıkça da kapsamalarının arttığı söylenebilir. Bu kararlardan alınan madde örnekleri UTKM için yapılan koruma planlarında; yanlış uygulamalara, uluslararası koruma politikalarına karşı yapılan uygulamalara, koruma planı içerisindeki yanlış politikalara değinmek amacıyla ve yapılacak olan koruma planı için; hangi uygulamanın nasıl yapılması gerektiğine, hangi politikaların geliştirilmesi gerektiğine ve koruma planlamasında nasıl bir süreç izlenmesi gerektiğine dair görüşleri, önerileri ve gereklilikleri göstermektedir.

3.4 ATİNA TÜZÜĞÜ (CARTA DEL RESTAURO)

Koruma kavramı ilk kez Atina Tüzüğü ile İtalya'da anıtların restorasyonu açısından gündeme gelmiştir. Bu belge içerisinde; restorasyon konusundaki gerekli kurallardan, eserlerin korunması için gerekli koruma kurullarından ve bilimsel yöntemin sanatsal konularda ülkenin tartışılmaz üstünlüğünü korumak adına kullanılması gerektiği konularından bahsedilmiştir.

Atina Tüzüğü'nün içerisinde belge ile ilgili; özellikle anıtların yapım ve yenileme işlemlerinde, koruma uygulamalarının kamu ve özel sektör tarafından ortak bir şekilde korunduğuna ve koruma konusunda farklı kurum ve kuruluşların görüşlerinin ortak bir platformda birleşmesinden ve bu görüşlerin birbirleri üzerinde herhangi bir baskının olmamasının gerektiğinden bahsedilebilir. Tüzük içerisinde özellikle anıtların restorasyonu konusunda söz sahibi olan kişilerin, anıtların yapıldığı tarihi dönemlerce uzmanlıkları olan kişilerin olması gerekliliği görülmüştür. Korumanın temel kurallarını ilk defa koyma özelliği taşıyan tüzük içerisindeki maddeler şu şekilde sıralanabilir; bakım ve sağlıklaştırma çabalarına önem verilmesi

gerekliliği, anıtların onarım ya da yeniden yapım işlemlerinin yine anıtların özgün öğelerine dayanması gerekliliği, anıtların değerlendirme ve ortadan kaldırma kararlarının sağlıklı temellere dayandırılması ve proje müelliflerinin kişisel görüşlerine dayandırılmaması gerekliliği, anıta ve geçirdiği dönemlere olunduğu kadar anıtın bulunduğu çevreye de saygılı olunması gerekliliği, yıpranmış strüktürlerin ayakta tutulabilmesi için çeşitli bilimlerin katkıya çağırılması gerekliliği ve restorasyon sırasında sağlıklı bir belgelendirme çalışması yapılması gerekliliğidir.(Atina Tüzüğü 1931)

Bu maddelere yönelik olarak sırasıyla; korumanın sürekli olması gerektiğinden, korunacak cismin tanınması gerekliliği ve korumanın anlaşılması gerektiğinden, önemli kararların proje müelliflerine değil de konu hakkında uzman kişilere ve kanunlara dayandırılması gerektiğinden, korunacak olan anıtın sadece kendisinin değil o anıtın bulunduğu çevreninde korunması gerektiğinden, koruma konusunda karma disiplinlerin bir arada yer alması gerektiği ve bu disiplinlerce bilimsel bir yaklaşımın olması gerektiğinden, bahsedilmiştir.

Tüzüğün son paragrafında yer alan öneriler bölümünde ise; öncelikle koruma kurumunun sağlam temellere dayanması gerektiği ve bu kuruma olan güvenin artırılması gerekliliği, ikinci olarak her yıl korunması gereken bölgelerde bilgilendirici, eğitici ve tanıtıcı toplantılar düzenlemesi gerekliliği ve son olarak da yapılan arşivleme çalışmalarının bilimsel yayınlara dönüştürülmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Yukarıda sıralanan maddeler ve onların dışında yer alan koruma çabaları için bu tüzük içerisinde öne çıkan diğer konularda şu şekildedir; Anıtlar ve çevrelerinin korunması, anıtların restorasyonu için gerekli koruma ilkeleri, yenileme çalışmalarının çerçevesi, koruma konusunda sürekliliğın önemi, kentsel alanda bulunan kullanıcıların katılımı ve korunması yapılan anıt için gerekli arşivleme çalışmalarının yapılmasıdır.

Atina Tüzüğü döneminin gerektirdiği koruma ilkeleri bakımından anıtların nasıl, hangi şartlar kapsamında ve ne düzeyde korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda tüzük içerisinde çeşitli koruma ilkeleri bulunmaktadır.

Koruma planlaması yapılırken korunacak olan bölgenin içerdiği korunması gereken özellikler çok büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda UTKM içerisinde korunması gereken birden fazla taşınmaz kültür varlığı ve mimari miras bulunmaktadır. Atina Tüzüğü'ne göre belirlenen koruma ilkeleri süreklilik, katılımcı toplantılar ve arşivleme çalışmasıdır.

3.5 VENEDİK TÜZÜĞÜ

Koruma anlamında Atina Tüzüğü'nden sonra gelen ve uluslararası anlamda ilk kez bütünleyici bir biçimde kabul gören tüzük, Venedik Tüzüğü'dür. Bu belge uluslararası anlamda koruma kavramının başlangıcı sayılmaktadır. Ayrıca Atina Tüzüğü içerisinde yer alan kavramları da geliştirmiştir. Bu anlamı ile de korumanın kapsamını geliştirdiği söylenebilir.

Venedik Tüzüğü'nde koruma kavramı çeşitli başlıklara ayrılmış ve her başlık altında da gerekli koruma kuralları getirilmiştir. Belge içerisinde bu başlıklar; tanımlar, amaç, koruma, onarım, tarihi yerler, kazılar ve yayın olarak sıralanmıştır. Bütünleyici bir koruma anlayışına sahip olan tüzük içerisindeki korumaya yönelik olan maddeler şu şekilde sıralanmıştır; anıt kavramının sadece bir mimari eseri kapsamadığı bunun yanı sıra belirli bir uygarlığın ve tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ve kırsal yerleşmeleri de kapsadığı, anıtların korunmasındaki amacın onların aynı zamanda bir tarihi belge olması gerekliliği, anıtların korunmasındaki temel tutumun özellikle koruma anlayışının sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekliliği, geleneksel bir ortamın varlığı söz konusu olduğunda hiçbir şekilde uyumsuz bir müdahalenin yapılmaması gerekliliği, anıtın tamamlayıcı öğelerinin sadece zorunlu durumlarda yerlerinin değiştirilmesi gerekliliği, geleneksel tekniklerin ancak yetersiz kaldıkları yerlerde çağdaş tekniklerin kullanılması gerekliliği, onarım işleminin sadece bu işlemi yapan kişilerin düşüncesine bırakılamayacağı gerekliliği, onarım işleminin sanatsal ve tarihi açıdan yanlış bir durum yansıtmaması için özgün olandan ayırt edilebilecek şekilde yapılması gerekliliği, anıtların buldukları yerlerinde sağlıklı kılınması gerekliliği, yapılacak kazı işlemlerinin UNESCO tarafından kabul edilmiş şekli ile yapılması gerekliliği ve bütün onarım ve kazı işlemleri sırasında titiz bir şekilde rapor tutulması gerekliliğidir. (Venedik Tüzüğü 1964)

Bu maddelere yönelik olarak Venedik Tüzüğü'nde tarihi anıt kavramına bir tanım getirilmiş ve korumanın anıt bakımından ölçeği genişletilmiş, anıtların kendisi aynı zamanda bir tarihi belge olarak görüşmüş ve bu görüş de koruma kavramına korunacak şeyin aynı zamanda bir belge niteliği taşıdığı özelliğini de eklemiştir. Atina Tüzüğü'nde olduğu gibi koruma kavramının sürekli olması gerekliliği bir kez daha vurgulanmıştır ve yapıya ve yapının planına zarar vermeden korumanın gerekliliğine değinilmiştir. Yapılacak olan korumanın kapsamının yenilemeden çok koruma olması gerekliliğine vurgu yapılmış, sadece bir çözümü olmayan ve gerekli olan zamanlarda

anıtların çevresinde yer alan bütünlüğü elemanların kaldırılması gerekliliği vurgulanmıştır. Onarım yapılsa bile, onarımı yapılan eserin yapıldığı tarihteki değerini koruması gerekliliği vurgulanmıştır ve anıtta yapılan herhangi bir koruma uygulaması için bilimsel verilerin gerekliliğine değinilmiştir. Çok sözlü, katılımcı ve bütünlüğü bir yaklaşımın sergilenmesi gerekliliğine değinilmiştir.

Yapılacak onarım ya da restorasyon uygulamasında yapının eksik bir kısmına müdahale edilerek yenilenmesi sağlanacaksa eğer, yapılan kısmın farklı olduğunun anlaşılması vurgusu yer almaktadır. Bu bağlamda yeni yapılacak kısmın sonradan yapıldığı anlaşılacak ve tarihi eserin/anıtın bütünlüğü her ne kadar sonradan tamamlanmış olsa da korunmuş olacaktır. Böylelikle Atina Tüzüğü içerisinde bulunan anıtların ve koruma uygulamaları yapılacak yapıların/eserlerin çevreleriyle birlikte ele alınmaları önemsenmiştir. Bu bağlamda bu madde Atina Tüzüğü içerisinde yer alan koruma yaklaşımını geliştirmiş ve kapsayıcı bir özellik kazanmıştır.

Yapılacak olan kazı çalışmaları için belirlenen kazı ilkelerine uyulması ve bu çalışmaların aynı zamanda bilimsel standartlara uyması zorunluluğu getirilmiştir. Buradan da korumanın her ne kadar kapsayıcı bir yaklaşımı olsa da yapılan uygulamalarda bilimsel standartların olması gerekliliği sonucu çıkmaktadır. Nerede ve nasıl bir koruma uygulaması yapılırsa yapılsın eğer korunacak eserin/yapının yeniden yapımı söz konusu ise bundan vazgeçilmesi gerekliliği Venedik Tüzüğü maddeleri arasında yer almaktadır. Yapılacak olan koruma, onarım ve kazı işlemlerinde gerekli bilimsel belgelerin varlığına ihtiyaç olduğu ve bunlar hazırlanmadan bu uygulamaların yapılamayacağı vurgusu bulunmaktadır. Yani yapılacak olan koruma işlemi için bir kanıtın gerekliliği aranmaktadır. Buradan hareketle de koruma yaklaşımında sürecin herkese açık olması, şeffaflığın önemli olması ve en son da sürecin kendisinin bilimsel bir yayın olarak yayınlanması gerekliliği getirilmiştir. Bu maddeler belgenin, korumayı hem bütünlüğü hem de disiplinler arası bir çalışmanın gerekliliği olarak gördüğünün kanıtıdır.

3.6 AMSTERDAM BİLDİRGESİ

1975 yılında Avrupa Mimarlık Mirası yılını kutlama amaçlı ve Avrupa mimarisini tüm Dünya'nın kültürel miraslarından biri olduğu gerekçelerine dayanarak kabul edilen Amsterdam Bildirgesi'nde genel olarak; mimarlık miraslarının nasıl ele alınması ve nasıl değerlendirilmesi gerektiği anlatılmıştır. Ayrıca bildirge içerisinde çözüm önerileri ve tespitler de sunulmuştur.

Kongrede alınan kararlar, kongre metni içerisinde “a” harfinden “k” harfine kadar listeli bir biçimde vurgulanmaktadır. Bunlardan koruma ile ilgili olan bazı kararlar ve bu kararların ne gibi önerilerde bulunduğu bu bölüm altında verilmiştir.

Bu kararlar; mimarlık miraslarının sadece üstün nitelikte tek yapıları değil aynı zamanda kentsel ve kırsal alanları da içerebileceği, mimarlık miraslarının tüm Avrupa halklarının ortak varlığı olması ve buradan hareketle de onları korumak için ortak bir sorumluluğa sahip olunması gerekliliği, mimarlık ürünlerinin korunması kent ve ülke planlarının temel ve ortak hedeflerinden olması gerekliliği, kamu kaynakları içinde yapılan restorasyon çalışmalarından toplumun tüm kesimlerinin faydalanması gerekliliği ve mimarlık miraslarının gelecek kuşaklara aktarılmasının önemli olduğu ve bu konu bakımından da her düzeydeki eğitim programlarının konuya artan bir şekilde ilgi göstermeleri gerekliliği şeklinde sıralanabilir.(Amsterdam Bildirgesi 1975)

Bu kararlara bakıldığında ülkesel/bölgesel bazda koruma politikalarının belirlenmesi gerektiği ve bu belirlenen politika içerisinde hedeflerin koyulması gerekliliği ve son olarak da bu belirlenen hedefler için bir amaçlar listesi hazırlanması gerekliliğine değinildiği görülmektedir.

Yapılacak koruma uygulamalarının sadece bir kesim ya da gruba ait olmadığı aksine bu uygulamaların herkese ait olması gerekliliği ve bu uygulamaların herkesin kullanımı için yapılması gerekliliğine değinilmiştir. Ayrıca korumanın sadece üst düzey eğitimlerde ve öğretimlerde yer alması yerine eğitimin her düzeyinde olması gerekliliğine de vurgu yapılmış. Bu şekilde koruma bilincini ve koruma kavramını toplumun her kesimine öğretme hedefi belirlenmiştir.

Amsterdam bildirgesi içerisinde sıralanan bu kongre kararları sonrasında bildirge içerisinde bu kararların detaylarına değinilmiş ve bunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bildirge içerisinde; mimarlık miraslarının korunması, bu mirasların bölgesel ve kentsel planlamanın bütünleyici bir parçası haline gelmesi, bölgesel planlama politikalarının mimarlık miraslarının korunması konusunda plancılarla birlikte işlemesi ve birbirlerine katkıda bulunmaları gerektiği ve son olarak da planlama içerisinde yer alan; ekonomi, ulaşım, altyapı, mahalle ve kent düzeyindeki gelişim konularının ve politikalarının mimari mirasların korunmasında önemli bir etki oluşturabileceğine değinilmiştir.

Kongre metni içerisinde yer alan bu açıklamalardan yola çıkılarak; korumanın planlama ve konut kavramları ile bir ilişkisi olduğuna ve bu ilişkinin sürekli olması gerektiğine ulaşılabılır. Kentsel sistemler için kısmen üst ölçekli olarak hazırlanan

politikalarda mimari miras kavramının ve bu kavramın içerdiği ögelerin düşünülmesi gerektiğine vurgu yapılırken, aynı zamanda üst ölçeklerde alınacak kararların yerele olan etkilerinin daha çok olacağına da dikkat çekilmiştir.

Amsterdam bildirgesi sadece koruma uygulaması yapılması gereken zamanlarda ne gibi yaklaşımların yapılması gerektiğini söylemek yerine bildirge aynı zamanda yerel yönetimlere de birtakım sorumluluklar verir. Bu sorumluluklar arasında; yerel yönetimlerin yapacakları planlama ve onarım işlemlerinde bu işlemlerin tabi tutulacağı alanların ve yapıların özelliklerini konu alan bir çalışmayı temel almaları gerekliliği, yapılara karakterlerini değiştirmeden çağdaş yaşamın gerektirdiği şekilde işlev verilmesi gerekliliği, yenileme ve onarım işlemleri için uygun bütçelerin oluşturulması ve ayrılması gerekliliği, mimarlık miraslarını ilgilendiren her türlü konu ile ilgili gerekli disiplinler arası çalışmaların sağlanması gerekliliği ve restorasyon-iyileştirme işlemleri için gönüllü yer alacak kuruluşların oluşumlarını sağlama ve işlemlerini kolaylaştırma gerekliliği gibi maddeler yer almaktadır. (Amsterdam Bildirgesi 1975)

Bu maddeler özetlenecek olunursa bildirge içerisinde yerel yetkililere verilen görevler; Yapılara verilecek işlevlerin yapının karakterine zarar vermemesine özen gösterilmesi, kaynakların kullanımının planlanması, gerekli uzmanlaşmanın sağlanması ya da temin edilmesi ve yerel iletişim ve haberleşme olanaklarının doğru kullanılması ve kamu kuruluşlarının sürece dahil olması ile katılımcılığı sağlamak şeklindedir.

Bildirge içerisinde yapılması uygun bulunan onarım ve restorasyon işlemleri için halka bilgi verilmesi gerekliliğinden de bahsedilmektedir. Böylelikle yöneticilerin aldıkları kararları halka anlatmaları gerekliliği doğmuştur. Bu noktada o bölgede yaşayan halk bu kararların nedenlerini sorgulayabilecek ve tartışabilme olanağına erişmiş olacaktır. Buna ek olarak yapılacak koruma çalışmalarında yerel yönetimlere birbirlerinin deneyimlerinden yararlanma izni de verilmiştir. Böylelikle yerel yönetimlerin aralarında sürekli bir bilgi alışverişi oluşturulması hedeflenmiştir. Amsterdam Bildirgesi'nin içerisinde yer alan bu cümlelerle; çeşitli bilgi dağıtım ya da paylaşım araçları ile halka gerekli bilgilerin verilmesi ve aslında yerel yönetimlerin koruma konusunda etkileşim ve iletişim içinde olmaları ve bu bağlamda siyaset üstü bir sürecin olması gerektiği anlatılmak istenmiştir.

Bildirgenin devam eden kısmında ise karışık olarak verilen bazı yerel ve üst ölçekli politikalar vardır. Bunlardan bazıları; yerel konut piyasasında düzenleyici rol

oyunmak ve buna yardımcı olacak kira politikaları geliştirmek, bütünlüşik koruma politikaları ve uygulamaları için kaynak ayırmak, yeni yapılacak yapılara kısıtlamalar getirilerek ekonomik sorunları tasarruf modelleri ile çözebilmek, yapılar için hem yaşanabilirlik düzeyini hem de yapı kalitesini arttırıcı yapı kodları geliştirmek, yerelde kâr amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli maddi yatırım yapılarak bölgedeki ekonomiyi canlandırmak ve diğer kuruluşları özendirmek ve eğitimin tüm düzeylerindeki yetkililerin koruma kavramını eğitim alan kişilere öğretmeleri şeklinde sıralanabilir.(Amsterdam Bildirgesi 1975)

Son olarak 1975 yılında yayınlanan Amsterdam Bildirgesi içerisinde yer alan temel noktalar ise; ulusal koruma politikaları, toplumun tümü için koruma çabaları, ölçekler ve yönetimler arası etkileşim, eğitim politikalarında koruma kavramının önemi ve yer edilebilirliği, sürekli koruma süreci, korumada şeffaflık, kamu-özel sektör iş birliği, yerel ve bölgesel konut politikaları ile koruma yaklaşımları ve kurumlar ve kuruluşlar arası iletişim şeklinde özetlenebilir.

3.7 TARİHİ KENTLERİN VE KENTSEL ALANLARIN KORUNMASI TÜZÜĞÜ

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (Icomos) 1987 yılında hem Venedik Tüzüğü'ne tamamlayıcı bir nitelik taşıması hem de tarihi kentler ve alanlar için uluslararası düzeyde bir tüzük hazırlanmasını öngördüğü için Tarihi Kentlerin ve Alanların Korunması Tüzüğü'nü hazırlamıştır. Bu hazırlanan tüzüğün bir diğer adı da Washington Tüzüğü'dür. Bu bağlamda 1987 yılında Washington Tüzüğü; büyük ve küçük kentsel alanları ve bu alanların içerisinde bulunan tarihi kent merkezlerini kapsamaktadır. Tüzük, bu alanları hem tarihi bir belge olarak hem de kent kültürüne ait bir değer olarak ele almaktadır.

Washington Tüzüğü'nün amacı, tüzüğün giriş ve tanımlar kısmında da belirtilmiştir. Buradan hareketle tüzüğün amacının; tarihi bölgeler ve kentlerde yer alan kamusal alanlarda uyum sağlamayı ve bu alanlarda bulunan insanların belleklerini oluşturan kültürel değerlerin korunmasını desteklemektir (Washington Tüzüğü 1987)

1975 yılında ICOMOS'un kararıyla yayınlanan bu tüzük içerisinde; tarihi kentler ve kentsel alanların korunmasına yönelik ilkeler, hedefler, yöntemler ve araçlar tanımlanmaktadır. Bu bağlamda tarihi kentler ve kentsel alanlara yönelik olarak tüzüğün içerisinde yer alan ilkeler; kent ve bölgeler için yapılan planların etkili olabilmesi ve sosyal ve ekonomik gelişme planlarının her düzeyde etkili olabilmesi

için tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması gerekliliği, korunması gereken özelliklerin başında kent veya kentsel alanlarda bulunan ve bu kentsel alanların tarihi karakterlerinin bir parçası olan öğelerin gelmesi gerekliliği, tarihi kentlerin veya tarihi kentsel alanların korunması için gerekli olan şeylerin başında bölgede yapılacak olan koruma davranışına yerel halkın katılım sağlaması gerekliliği ve tarihi kent veya kentsel alanlar da yapılacak olan koruma davranışı için disiplin, sağduyu ve sistemli bir yaklaşımın gerekliliği şeklinde sıralanabilir.

Bu özellikleri tehdit eden olumsuz etkenler, tarihi kent veya kentsel alanın özgünlüğünü zedeleyebilir. Tüzüğün içerisinde belirtilen bu ilkelerle; tarihi kent merkezlerinin tarihsel gelişim aşamasında değişen kullanımlara, korunması gereken alanlarda nelerin korunup korunamayacağına, yerel düzeyde sağ duyu ve katılımcılığı geliştiren yaklaşımlar olması gerektiğine ve korumada uygulanan yaklaşımların esnek olması gerektiğine değinilmiştir.

Tüzüğün, korumanın yöntem ve araçları kısmında yer alan kararlardan bazıları ise; tarihi kent ve kentsel alanlarda yapılacak planlama çalışmalarında disiplinler arası araştırmaların yürütülmesi gerekliliği, yine bu alanlarda yapılacak olan koruma planlarının hedeflerinin ve bu hedeflere yönelik olarak belirlenen yasal, yönetsel ve ekonomik araçların belirtilmesi gerekliliği, bu alanlara yapılacak olan koruma planları içerisinde yer alan müdahalelerden önce mevcut durumun ayrıntılı olarak belgelendirilmesi gerekliliği, tarihi kentler ve kentsel alanların başarılı bir şekilde korunması için sürekli bir bakım gerektirdiği, bu bölgeler yapılacak olan yeni yapıların bölgenin karakteri ile uyduğu sürece engellenmemesi gerektiği çünkü yapılacak olan çağdaş öğelerin bölgeyi zenginleştirebileceği, kentlerin veya tarihi bölgelerin tarihleriyle ilgili bilgiler arkeolojik araştırmalarla geliştirilip çıkan kalıntılar ise korumanın gerekliliklerine uygun bir biçimde korunması gerekliliği ve yine tarihi bir kentsel alan veya tarihi bir kent içerisinde ulaşımın denetlenip yapılacak olan kamusal yaklaşımların da bölgenin karakterine ve tarihine zarar vermeden yapılması gerekliliği şeklinde özetlenebilir (Washington Tüzüğü 1987)

Bu bölümde yer alan kararların; korumanın sadece bir uzman tarafından değil aynı zamanda disiplinler arası bir yaklaşım olarak ele alınması gerektiği, koruma planlarının temel hedeflerine ulaşabilmeleri için yasal, yönetsel ve parasal kaynakların doğru kullanımı ve bu kaynakların ulaşılabilir olması gerektiği, koruma kararları alınmadan önce hangi yapılara ne gibi koruma yaklaşımlarının yapılmasına karar verilmesi gerektiği, koruma eylemlerine geçmeden önce, alan üzerinde detaylı bir

mevcut durum analizinin yapılması gerektiği, konutların korunması ve iyileştirilmesi konularında bu konutların aynı zamanda yapı stokunun bir parçası olduğunun hatırlanması gerektiği, tarihi kent merkezlerinde ve korunacak alanlarda yer alan arkeolojik kalıntılar için gerekli araştırmaların yapılması ve bu kalıntıların uygun biçimde korunması gerektiği ve son olarak da tarihi kent merkezleri için yapılacak ulaşım politikalarının tarihi dokuyu zedelemeyecek düzeyde olması gerektiği gibi konularını kapsadığı söylenebilir.

Bu tüzüğün yazıldığı dönem itibariyle koruma kavramı içerisinde yer alan başlıklar; kültürel değerlerin korunması, kentlerde yer alan bellek değerlerinin korunması ve bu belleğin yaşatılması, korunma yapılırken nelerin korunması gerektiğinin belirlenmesi, koruma da yerel sağduyu ve katılımcılık ilkelerinin öne çıkarılması, özgünlük değeri olan yaklaşımların uygulanması, tarihi kent merkezleri ve kentsel alanlarda yapılan ulaşım politikalarının bu alanlara zarar vermeden düzenlenmesi, yenileme yapılacak olan konutların aynı zamanda bir stok değerinin olduğunun unutulmaması, daha önceki bildiri ve tüzüklerde de yayınlandığı gibi korumanın süreklilik arz eden bir disiplin olduğunun bilinmesi ve diğer bildiri ve tüzüklerden ayrı olarak koruma yaklaşımlarının geleceğin şartlarına da esnek ve dayanıklı olmaları gerektiği şeklinde sıralanabilir.

3.8 ICOMOS ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ TÜZÜĞÜ

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi kentlerde yer alan arkeolojik alanların korunmasına yönelik olarak 1990 yılında bir tüzük yayınlamıştır. Bu tüzük Arkeolojik Mirasın Korunması Tüzüğü'dür. Tüzük içerisinde; arkeolojik mirasın tanımı, arkeolojik alanlarda yapılması gereken koruma uygulamalarının bütünleşik olması gerektiği, bu alanlarda yer alması gereken koruma yaklaşımları, arkeolojik alanların korunmasında yasal ve ekonomik yaklaşımlar, bu alanlarda yapılması gereken koruma çalışmalarının belgeleme ve araştırma sistemlerinin nasıl olması gerektiği, koruma konusunda bakım kavramının anlamı ve ilişkilerinin nasıl olması gerektiği ve son olarak da yapılan koruma çalışmalarının duyurulması-tanıtılması aşamasında nelerin yapılması gerektiği ile birlikte korumanın uluslararası alanlarda yer alan işbirliğine dayalı sistemler üzerine açıklamalar yer almaktadır.

Bu bağlamda tüzüğün giriş kısmında yer alan "...Arkeolojik mirasın bir bölümü mimari yapıtlardır ve mimari miras kapsamına giren kalıntılar 1964 tarihli

Anıtların ve Sitlerin Korunmasıyla ilgili Venedik Tüzüğü'ne göre korunmalıdır.” (ICOMOS 1990)şeklindeki açıklamaya göre, tüzüğün temellerinin Venedik Tüzüğü'ne dayadığı söylenebilir.

Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü içerisinde, arkeolojik miras tanımı;

“Arkeolojik miras temel verileri arkeolojik yöntemlerle elde edilen mirastır. İnsan varlığının her türlü izini kapsar ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitlerde dahil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir” (ICOMOS 1990)

şeklindedir.

Tüzük içerisinde yukarıda da bahsedilen bütünleşik koruma kavramı “Arkeolojik mirasın korunması uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlama politikalarıyla bütünleştirilmelidir.” (ICOMOS 1990) cümlesiyle de vurgulanmaktadır. Bu bağlamda arkeolojik miras alanları için alınan koruma politikalarının sürekliliği olması gerektiği ve bu politikaların ölçekler arası koruma stratejilerinde yer almaları gerektiği söylenebilir. Bunun sonucunda ise bu politikalar hem çağın gerekliliklerini karşılayabilmeli hem de gelecek kuşakları kapsayacak biçimde dayanıklı ve esnek olmalıdır.

Ayrıca tüzüğün içerisinde korumayla ilişkili olan diğer kararlar; kanunların her bölgenin gerektirdiği şekilde arkeolojik mirasa yönelik koruma olanağı içermesi gerekliliği, kanunların arkeolojik mirasları tek bir kişiye ya da bölgeye göre sınırlandırmayıp onları bütün insanlığın mirası kavramından hareketle koruması gerekliliği, yenileme/yeniden yapma/kentleştirme projelerinin özellikle arkeolojik miraslar için çok fazla tehdit içerdiğinden dolayı kanunların bu alanları korumaya yönelik olması gerekliliği, korunacak miraslar için envanterlerin oluşturulması ve devamlılığının sağlanması gerekliliği, kent ve tarihi bölgelerde yer alan arkeolojik alanlarda bulunan miraslara yönelik yapılacak bilgi toplama işlemi sırasında temel verilerin yok edilmemesi ve en az müdahale şekli içermesi gerekliliği, arkeolojik mirasların korunmasının süreklilik gerektirdiği ve bu alanlarda uzmanlaşmış kişilerin uzun zamanlara ihtiyacı olduğu gerekliliğiyle birlikte bu alanlarda yapılacak koruma uygulamalarına yönelik olarak yüksek lisans bölümlerinin açılması gerekliliği ve son olarak da arkeolojik mirasın korunması için çeşitli uzmanlara ihtiyaç olmasıyla birlikte bu alanların korunmasına yönelik olarak bölgesel lisansüstü eğitim merkezlerinin oluşturulması gerekliliği şeklinde özetlenebilir (ICOMOS 1990).

Buradan hareketle bu kararlar hakkında; arkeolojik alanlarda yer alan koruma politikalarının yasal ve ekonomik zeminde nasıl olması gerektiği, arkeolojik alanlarda yapılması gerekli koruma politikalarının, kanunlar çerçevesinde kamu ve toplum yararı gözetmesini ön plana çıkarması gerekliliği, arkeolojik alanlara yönelik en büyük tehdidin imar projeleri ile olabileceği ve bu projelerden kaynaklı zararların maddi yönden karşılanması gerekliliği, yapılacak olan belgeleme çalışması için bir envanter sisteminin oluşturulması, bu sistemin düzenli ve sürekli olması gerekliliği ve yapılacak olan araştırmada araştırma alanına verilecek zararı en aza indiren yöntemlerin kullanılması gerekliliği, arkeolojik mirasın korunması konusunda eğitim alanında da üst düzey programların verilmesi gerekliliği ve arkeolojik mirasın yönetimi konusunda alınan kararların tanıtımı için bu kararlara yönelik; konferanslar, seminerler ve benzeri etkinliklerle halkı bilgilendirme etkinlikleri ve konuşmaların yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Son olarak tüzüğün yazıldığı dönem itibariyle kapsadığı konu başlıkları; arkeolojik miras alanlarında yapılacak koruma yaklaşımlarının içeriği, koruma yaklaşımlarında kamu yararının gözetilmesi gerekliliği, ülke ve bölge bazında, açık bir envanter sistemi gerekliliği, yüksek eğitim kademelerinde koruma kavramının tanıtılması ve öğretilmesi gerekliliği ve yerel ve bölgesel bazda yapılacak toplantılar, tanıtımlar ve seminerler ile halkın bilgilendirilmesi gerekliliği şeklindedir.

3.9 ICOMOS AHŞAP TARİHİ YAPILARIN KORUNMASI İÇİN İLKELER

ICOMOS 1990 yılında yayınladığı Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nden sonra, 1999 yılında tarihi ahşap yapıların korunması ve onarımı için evrensel ilke ve uygulamaları içeren Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler'i yayınlamıştır.

Bu ilkeler içerisinde aynı zamanda; inceleme, saptama ve belgeleme çalışmaları, izleme ve bakım süreci, müdahaleler, onarım ve yenileme ile eğitim ve öğretim gibi başlıklarda yer almaktadır.

Bu başlıklar altında; yapılardan elde edilen örneklerde dahil olmak üzere her türlü belgenin ve bilginin düzenlenip ulaşılabilir bir yerde saklanması gerekliliği, yapılara yönelik olarak yapılacak teşhislerin fiziksel incelemelerden ve analizlerden sonra zarar vermeyen yöntemler kullanılarak yapılması gerekliliği, yapılacak yeni öğelerin eski parçalardan ayır edilebilir olmasının kabul edilmesiyle birlikte kaldırılacak öğelerin de doğal bozulmalarının taklit edilmemesi gerekliliği ve tarihi

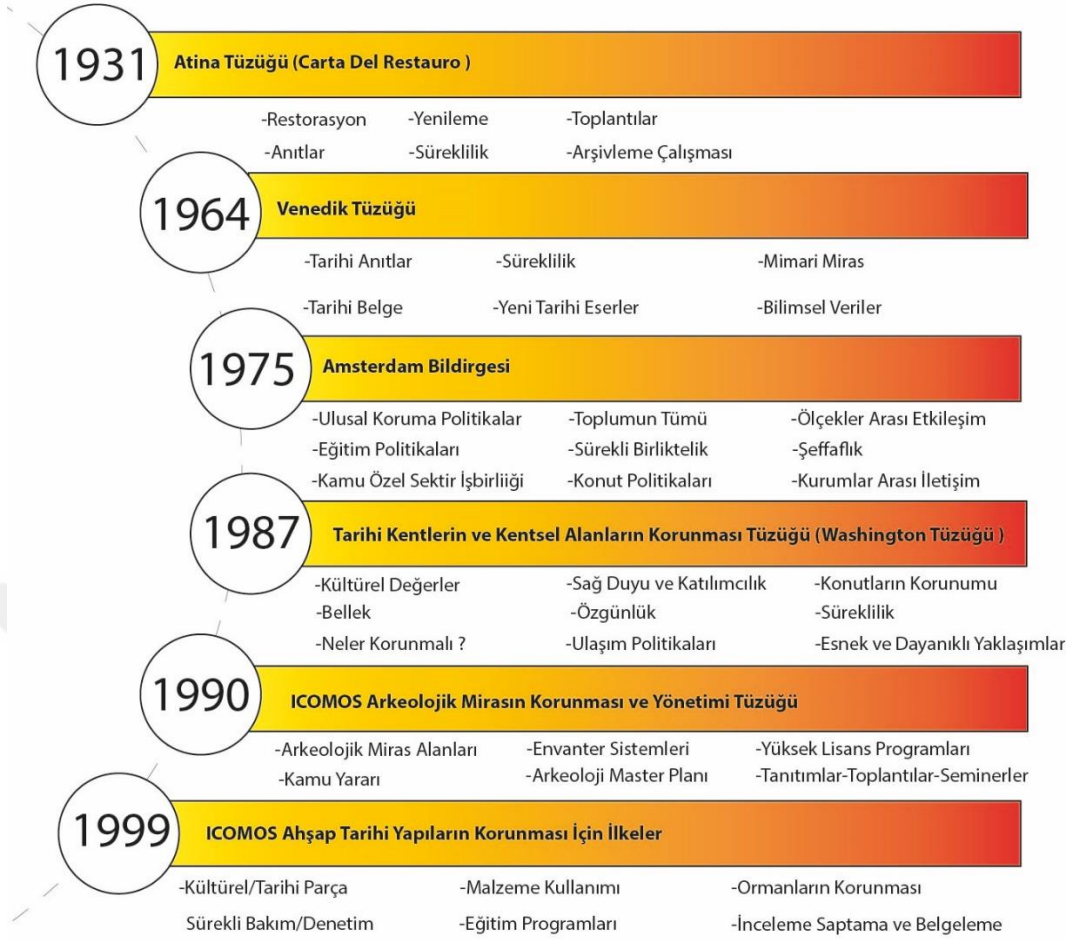

ahşap yapıların kültürel önemine ilişkin olarak sürdürülebilir bir koruma ve gelişim politikasının belirlenmesi ve bu politikalar belirlenirken de bu yapılara yönelik olarak yapılacak uygulamaların gerekli eğitimler kapsamında ve çeşitli stratejiler baz alınarak konuyla ilgili olan meslek gruplarına hitap etmeleri gerekliliği gibi kararlar olduğu söylenebilir (ICOMOS 1999).

Buradan hareketle bu kararlar hakkında; yapıların bileşenlerinin durumu, onarım çalışmasından önce saptanmalı ve bu saptama da detaylı bilgiler yer almalı çıkarımı yapılabildiği gibi aynı zamanda da detaylı bir analiz ve inceleme çalışmasının yapılması gerekliliği, yapılacak olan onarım ve yenileme çalışmasının özgün yapıya zarar vermemesi ve ekleme yapılacaksa dahi bunların ana yapıdan ayırt edilebilmesi gerekliliği ve tarihi ahşap yapıların korunmasında ve canlandırılmasında sürdürülebilir yaklaşımların ancak eğitim sistemleri ile devam ettirilebileceği söylenebilir. Ayrıca bu eğitim sistemlerinin hem üst ve alt ölçekli koruma kararlarında yer alması hem de birçok meslek dalını kapsayıcı bir biçimde oluşturulması gerekmektedir.

1999 yılında ICOMOS tarafından yayınlanan bu belge içerisinde ahşap yapıların korunmasına dair müdahale biçimleri; geleneksel yöntemlerin izlenmesi, teknik olarak mümkünse, geri dönüşümlü olmalı veya gelecekte yapılacak koruma çalışmalarını engellememeli ve yapının bünyesinde barındırdığı izlere ulaşılmasını engellememelidir şeklinde tanımlanabilir.

Son olarak ICOMOS tarafından 1999 yılında, ahşap yapıların korunması için gerekli ilkeleri içeren belgenin yazıldığı dönem itibariyle kapsadığı konu başlıkları; ahşap yapıların aynı zamanda hem kültürel hem de tarihi bir parça oldukları, korumanın sürekli bakım ve denetim uygulamalarını içerdiği, ahşap yapıların onarımında malzeme kullanımının özgün olması gerekliliği, inceleme, saptama ve belgeleme çalışmalarının titizlikle yapılması gerekliliği, tarihi orman alanlarının sürdürülebilir bir şekilde korunması gerekliliği ve koruma disiplini içerisinde eğitim sistemlerinin ve eğitim programlarının gerekliliği şeklinde özetlenebilir.

Şekil 5: Dünya’da Koruma Kavramı İçin Alınan Uluslararası Kararlar-1

3.10 ULUSLARARASI KÜLTÜREL TURİZM TÜZÜĞÜ

Bu tüzük, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından 1999 yılında Meksika’da düzenlenen 12. Genel Kurul’da kabul edilmiştir. Tüzüğün içeriğinde; doğal ve kültürel miras açıklanmış, turizm ve kültürel miras arasındaki etkileşimden bahsedilmiş, toplamda 7 adet hedef ve 6 adet ilke belirlenmiştir.

Öncelikle tüzük içerisinde; miras kavramının hem kültür hem de doğal çevreyi kapsadığı, tarihi alanların, sitelerin, biyolojik çeşitliliklerin vb. gibi diğer unsurların toplumların bilgi ve yaşam deneyimlerini içerdikleri, bu gibi etmenlerin büyüme ve değişim için bir referans noktası olarak olumlu bir araç olduğu, toplumların kültürel mirası ve ortak belleklerinin yerleri doldurulamaz birer araç oldukları, iç ve uluslararası turizmin başka toplumların sunduğu özel deneyim yöntemiyle kültürel bir alışveriş çeşidi olduğu, turizmin kültürel ve doğal mirasın korunması için bir güç

olarak değerlendirilmesi gerektiği, turizmin ev sahibi topluluklara kültürel ve doğal miraslarını koruma ve sürdürmeleri için olanak sağlaması gerekliliği ve sürdürülebilir bir turizm endüstrisi kurmak için yerel ve bölgesel bazda yer alan aktörlerin katılımının gerektiği gibi söylemlerle tüzüğün önemi anlatılmıştır. (ICOMOS 1999)

Buradan hareketle tüzük içerisinde yer alan koruma kararları hakkında; doğal mirasın ne olduğu, neden önemli olduğu, neleri içerdiği ve neler için kullanılabileceğinin anlatıldığı, kültürel miras ve turizm arasındaki dinamik etkilerin neler olabileceği, turizmin önemi vurgulanarak geçmiş ve gelecek arasında sağlam bir köprü kurulmasında önemli olduğu, turizmin metin içerisinde doğal ve kültürel mirasın korunmasında olumlu bir güç olarak değerlendirilmesi gerektiği ve turizmin ev sahibi topluluğa sağladığı yararlarından ve bu turizm olgusunun sürdürülebilir bir şekilde devamı için koruma konusunda kimlerin yer alması ve birlikte çalışması gerektiği vurgusunun yapıldığı söylenebilir.

1999 yılında ICOMOS tarafından çıkarılan Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nün hedefleri ise şu şekilde sıralanabilir; kültür miraslarının korunması ve bu korumanın önemini ev sahibi topluluklara ve ziyaretçilere anlatmak, turizm sektörünün kültür miraslarına ve toplulukların yaşayan miraslarına saygı gösterecek şekilde gelişme ve yönetmesine yardımcı olmak, korumacılarla turizm endüstrisinin kültür mirasları alanlarında var olan kültürlerin ve bu kültürlerin sürdürülebilir bir şekilde devamı için bir gelecek üzerinde diyalog kurmak ve/veya diyalog kurulmasına yardımcı olmak, plan ve politika yapıcıların korunması gerekli kültür mirası alanlarında çeşitli tanıtım, sunum vb. gibi etkinliklerle yapılacak olan korumanın stratejilerini ve hedeflerini geliştirmeye teşvik etmek, özellikle kültür mirasının korunması ve yönetimi konusunda diğer uluslararası kurum ve kuruluşlarla kapsamlı bir diyalog kurulmasını desteklemek, tüzük içeriğinde yer alan bu hedeflerin gerçekleştirilmesi kapsamında farklı görüşlü grupların bile bir araya gelmesini desteklemek ve tüzüğün içerisinde yer alan ilkelerin, gerekli kurum ve kuruluşların durumlarına ve koşullarına göre esnek bir şekilde uyarlanmasını desteklemek.

Belirlenen bu hedefler kapsamında Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü içerisinde; kültürel mirasın korunmasında ve yönetiminde yetkili olan kişilere görev ve sorumluluklar yükleme, turizm ve kültürel miras arası etkileşimi destekleme, koruma ve turizm arasında kültürel ve doğal miras alanları için iletişim kurma, kültürel miras alanlarının korunması kapsamında hedefler ve stratejiler belirleyip bunların tanıtımını ve sunumunu gerçekleştirme ve son olarak da ilgili kesimler arasında çıkar

çatışması olsa bile kamu ve insanlık yararı için bu kesimlerin görevlerini yapmaları konularına vurgu yapılmaktadır.

ICOMOS'un yapmış olduğu Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nün ilkeleri; koruma olgusunu, turizmle birleştirerek kültürel alışveriş kapsamında ev sahibi ve ziyaretçilere yönelik kültürel miras alanlarıyla temas kurmaları ve anlamaları sağlamak, doğal ve kültürel mirasın erişiminin; fiziksel, ekonomik ve manevi açıdan halkın tamamına hitap etmesini sağlamak ve bu alanların korunmasına yönelik yapılacak; uygulama, tanıtım ve anlatımların adil ve maddi açıdan karşılanabilir olmasını sağlamak, doğal ve kültürel miras alanlarının çeşitli ölçeklerde olduğu (evrensel, ulusal, bölgesel ve yerel) yerel halk ve ziyaretçilere çeşitli programlar ve tanıtımlarla (eğitim ve medya vb.) aktarılmasını sağlamak, yapılacak olan sunum ve tanıtım programlarında doğal ve kültürel miras alanlarının korunması için, üst düzey bir bilinçlenme ve sahiplenme ilkelerinin ön plana çıkarılmasını sağlamak, doğal ve kültürel miras alanlarında yapılacak olan koruma çalışmalarının, dil ve kültür açısından farklılık gösteren azınlık gruplarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi ve bu alanlara gelen ziyaretçilerinde farklı kültürel değerler konusunda bilgilendirilmesini sağlamak, doğal ve kültürel miras alanları ile turizm arasında yer alan çatışan değerlerin bugün ve gelecek kuşaklar için sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlamak, kültürel miras alanlarının kültürel çeşitlilik ve turizm için önemli bir temel oluşturduğu ve bu alanların herkes için değerli olmasından kaynaklı olarak, yapılması gereken koruma uygulamalarında; ekonomik, sosyal, çevresel, yasal, politik, kültürel ve turizm gibi temel bileşenlerin yer almasını sağlamak, kültürel miras alanlarına yönelik olarak yapılacak olan turizm projelerinde, başta yerel halk olmak üzere ziyaretçilerin de isteklerinin önemsenmesi gerekliliği ve yapılacak projelerin yerel halkın yaşam tarzına zarar vermemesi veya bu zararların en aza indirilmesini sağlamak, kültürel miras alanlarına yönelik olarak yapılacak olan projelerde bölgenin çatışan ve çatışmayan özelliklerinin iyi anlaşılmasını ve araştırmayla danışma süreçlerinin sürdürülebilir olmasını sağlamak, kültür miraslarının geçmişten gelen özellikleri nedeniyle kültürün temel bileşenlerden olduğunun algılanması ve buna yönelik hazırlanacak programlarda bu alanların özgünlüğünün vurgulanmasını sağlamak, kültürel miras alanlarında yapılacak olan turizm projelerinin, alanın ihtiyaçlarını iyi tespit etmesi ve geliştirilen projede yerel mimari anlayışın belirlenmesi gerekliliği ile bu anlayışın kapsadığı/içerdiği yerel sosyal ve fiziki özelliklere dikkat edilmesini sağlamak, kültürel miras alanlarında turizm amaçlı yapılacak olan

projelerde öncelikle doğal ve kültürel değerlerin tespiti ve bu değerler kapsamında alanın taşıma kapasitesine bağlı olarak bir sınırın belirlenmesi sağlamak, kültürel miras alanlarında yer alan turizm faaliyetlerinin ve gelişme planlarının, o bölgede yaşayan halk üzerine olan etkileri için sürekli izleme programlarının olmasını sağlamak, kültürel miras alanlarında yapılacak olan planlama ve koruma uygulamalarının, bölgeye gelen kişileri tatmin etmesi ve hoş vakit geçirmelerini sağlamak, kültürel miras alanlarında yapılacak olan koruma ve turizm programları kapsamında bölgenin kültürel özelliklerinin anlaşılması açısından gelen ziyaretçilere üst düzeyde bilgilerin verilmesini sağlamak, yapılacak olan koruma ve turizm planlarında katılımcılık ilkesinin uygulanmasını sağlamak, bölgedeki yerel halkın kendi kültürel eylemlerinin turizm kapsamında tespit edilmesi ve bu eylemlerin planlama sürecinde yer almasını sağlamak, koruma ve turizm etkinliklerinin ev sahibi topluluğa yarar sağlaması, doğal ve kültürel mirasların korunmasına yönelik yapılan planlarda yer alan etkinliklerin halkın her kademesine; ekonomik, sosyal ve kültürel düzeyde eşit yarar sağlayacak şekilde olması gerekliliği, kültürel ve doğal miras alanlarına yönelik olarak hazırlanan turizm programları sayesinde elde edilen gelirler, yine bu programların tanıtımı ve sunumları için de kullanılması ve ziyaretçilerin, bu gelirlerin nasıl kullanıldığı hakkında bilgilendirilmesi gerekliliği, tanıtımı yapılan kültürel ve doğal miras alanlarında tanıtım yapacak rehber ve çevirmenlerin halktan seçilerek eğitilmesi gerekliliği, bölgede yer alan proje aktörlerine yönelik eğitim ve araştırmaların önünün açılması ve cesaretlendirilmeleriyle birlikte girişimci olmaları için farklı fikir ve görüşlere açık olunması gerekliliği, kültürel ve doğal miras alanlarında uygulanacak olan turizm teşvik programlarının korumacı ve geliştirici etkilerinin olması gerekliliği, kültürel ve doğal miras alanlarından yapılacak olan turizm tanıtma programlarının gerçekçi beklentiler yaratması gerekliliği, kültürel ve doğal miras alanlarında yapılan turizm tanıtma programlarının kapsayıcı bilgiler vererek alan içerisinde yer alan daha popüler yerler üzerindeki baskıyı azalması gerekliliği ve kültürel ve doğal miras alanlarında alınacak olan koruma kararlarının, kültürel bağlamda yerel halkın sosyal ve ekonomik kazançlarını güvenceye alması gerekliliğidir. (ICOMOS 1999)

Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nün hazırlandığı tarih ve barındırdığı ilkeler açısından kapsadığı konu başlıkları ise şu şekilde özetlenebilir; doğal miras alanları ve taşıdıkları değerler, kültürel miras alanları ve taşıdıkları değerler, Tarih, kültür ve sosyal yaşam ile turizm politikalarının koruma politikaları açısından önemi,

sürdürülebilir bir turizm ve kültür ilişkisi, kaynakların bölgeler arası stratejik aktarımı ve yerel de bir aidiyet ve sahiplik hissini oluşturulması.

3.11 ICOMOS GELENEKSEL MİMARİ MİRAS TÜZÜĞÜ

Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü koruma anlayışı ile 1999 yılında oluşturulan 3 tüzükten biridir. Bu tüzüğün içerisinde; geleneksel mimarinin öneminden “hem çağdaş yaşamın ilgi odağı hem de toplumun geçmişinin bir belgesi” (ICOMOS 1999) olarak bahsedilmiş, geleneksel mimarinin toplumlar ve insan için değerleri anlatılmış ve globalleşen dünya düzeni içerisinde geleneksel mimari yapıların karşı karşıya kaldıkları sorunlara değinilmiştir. Ayrıca geleneksel mimari mirasın korunmasına yönelik ve Venedik Tüzüğü’ne de ek olarak bazı ilkeler benimsenmiştir. Bunlar tüzük içerisinde genel ilkeler, koruma ilkeleri ve uygulama ilkeleri olarak adlandırılmıştır.

Genel ilkeler bölümünde geleneksel yapıların özelliklerinden, bu yapıların toplumun koruma disiplinine katılımı ve sürekli bakımı sayesinde korunacağından ve yetkili kurum ve kuruluşların geleneksel mimari miras haklarını sürdürülebilir ilkeler çerçevesinde gelecek kuşaklara aktarmaları gerekliliğinden bahsedilmiştir. Tüzük içerisinde yer alan bu koruma ilkelerine göre; kültürel kimliğin yaşatılması gerektiğinden, yapıların geleneksel karakterlerine saygı duyulması gerektiğinden, ender olan yapıların bakım ve onarımlarının sürekli olması gerektiğinden ve koruma disiplini içerisinde geleneksel mimarlık ile kültürel peyzajın ilişkisinin dikkate alınması gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Tüzük içerisinde yer alan koruma ilkeleri; geleneksel çevrelerde yapılacak olan koruma pratiğinin uzman ekipler tarafından ve değişim ile gelişimin vazgeçilmez olduğu kabul edilerek toplumun kültürel kimliğine saygı çerçevesinde ele alınması gerektiği, yapılacak müdahalelerin kültürel ve geleneksel karakterlere saygı göstermesi gerektiği, geleneksel bölgelerde yer alan yapı gruplarını korunan en iyi yolunun bakım ve onarımın devamlı olması gerektiği, koruma pratiği geliştirilirken geleneksel mimarlığın kültürel peyzaj konusunun temel bileşenlerden biri olarak değerlendirilmesi gerektiği ve geleneksel mirasların sadece yapılardan ibaret olmadığı bunun yanı sıra yapıların bir araya geliş biçimleri ve ifade ettikleri anlamlarıyla da ilişkili olduğunun bilinmesi gerektiği şeklinde sıralanabilir.(ICOMOS 1999)

Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü’nün uygulama ilkeleri içerisinde ise; yapılacak koruma çalışmasından önce yapının ayrıntılı bir biçimde incelenmesi ve çalışma sonucunda bir rapor hazırlanması gerekliliği ile hazırlanan bu rapora da halkın

kolay ulaşması için arşivlerde yer verilmesi kararı, yapılacak koruma çalışmasının yapının çevresini de dikkate alması gerekliliği kararı, geleneksel yapıların yapımı için gerekli zanaatların sürdürülmesi gerekliliği kararı, yapı malzemelerinin çağ dışı olmaması ve birbirleri ile uyumlu olması gerekliliği, geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlama yaklaşımında yapının karakterinin ve biçiminin saygı görmesi gerekliliği, geleneksel yapıların onarımında hedefin; yapının tüm parçalarının tek bir döneme göre onarılması gerekliliği ve diğer tüm tüzük ve bildirimlerde olduğu gibi eğitim konusunda; özellikle gençleri geleneksel mimari miras için eğitmenin önemli olduğu, yerel halkın geleneksel yapı yapım tekniklerine dair bilgilendirilmesi ve koruma uzmanlarının geleneksel yapılara yönelik eğitimler vermesi gerekliliği gibi ilkeler yer almaktadır (ICOMOS 1999).

Sonuç olarak Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nün hazırlandığı tarih ve barındırdığı ilkeler açısından kapsadığı konu başlıkları; tüzük içerisinde belirtilen mimari mirasın aynı zamanda hem tarihi miras hem de insanlığın bir mirası olarak kabul edilmesi, geleneksel yapı yapım sistemleri ile bu sistemlerin içeriğine dair bilgilerin verilmesi, kültürel kimlik kavramını mimari miras başlığı altında ön plana çıkması, eğitim programları ve politikaların nasıl olması gerektiği konusunda önerilerin olmasıdır şeklindedir.

3.12 ICOMOS MİMARİ MİRASIN ANALİZİ, KORUNMASI VE STRÜKTÜREL RESTORASYONU İÇİN İLKELER

ICOMOS, 1999 yılında yaptığı çalışmalardan sonra 2003 yılında Victoria Şelalesi'nde yapılan 14. Genel Kurulu'nda Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler'i kabul etmiştir. Bu belgenin amacı; koruma ve onarım sorunlarıyla ilgili gerekli tavsiyeler sunmaktır. Belge; ilkeler ve rehber olmak üzere 2 bölümden oluşmaktadır. Rehber bölümünde tasarımcılar için kurallar ve yöntemler geliştirilirken, ilkeler bölümünde korumanın temel kurallarından bahsedilmiş ve bu bölümde kendi içerisinde 3 ayrı başlığa ayrılmıştır. Bunlar; genel ölçütler, araştırma ve teşhis ile iyileştirici önlem ve denetimler başlıklarıdır.

ICOMOS'un 2003 yılında yayınladığı bu belgenin içerisinde yer alan kararlardan korumayla ilgili olanları; mimari mirasın özgünlüğü ve değerinin tanımı dar olan ölçütlerle ele alınamayacağı, mimari mirasların değerlerinin sadece yapıların görünüşü ile ilgili olmadığı özellikle yapının yapım döneminin de değerli olduğunun bilinmesi, mimari miras restorasyonlarında asıl hedefin yapının tümünü korumak

olması gerektiği, mimari değer taşıyan yapılara yönelik olarak yapılacak koruma pratiğinin çok detaylı bir araştırma ve öneri süreci geçirmesi gerektiği, yapılması planlanan koruma pratiği içerisinde ilk baştan itibaren disiplinler arası bir çalışma sürdürülmesi gerektiği, yapılacak koruma uygulamasında; yapının malzemesinin, yapım tekniğinin ve değişen parçaları hakkında bilgiye gerek olduğu, müdahale yapılmadan önce bozulma ve hasar nedenlerinin tespit edilmesi ve güvenlik düzeyinin bu tespitlerden sonra değerlendirilmesi gerektiği, en iyi tedavinin koruyucu bakım olduğu, zorunlu olduğu kanıtlanmayan hiçbir müdahalenin yapılmaması gerektiği, yapılacak müdahaleler bakımından seçilecek yapıların en az müdahale gerektiren ve kültürel değerlerle uyumlu olan yapılar olması gerektiği, müdahale biçiminin bütünlük bir planın sonucu olarak yapılması gerektiği ve yapılan müdahaleler sırasında denetlenemeyecek hiçbir müdahalenin yapılmaması gerektiği şeklinde sıralanabilir.(ICOMOS 2003)

2003 tarihli ICOMOS tarafından çıkarılan bu belge içerisinde yer alan koruma kararlarıyla anlatılmak istenen konular; mimari mirasın korunmasında kültürel çevre değerlerinin de önemli olduğu, yapılarda hem iç hem de dış estetiğin önemli olduğu, yapılacak olan koruma çalışmasında ana hedefin tespiti ve anlaşılması gerekliliği ve yapılan koruma çalışmalarında gerekli basamaklar tamamlanarak bilimsel bir yaklaşımın sergilenmesi gerekliliği, koruma uygulamalarında farklı meslek uzmanlarının görüşlerinin alınması ve onların projelere dahil edilmesi gerektiği, yapının analizleri ve uygulanacak koruma yaklaşımı için tarihi katman bilgilerinin elde edilmesi gerekliliği ve yapının hasar veya bozulma sebeplerinin belirlenmesi gerekliliğidir, koruma müdahalesi düzeyinin her zaman minimum da tutulmasının daha iyi olduğu, yapılacak müdahalenin kanıtlanması gerekliliği, yapılacak olan müdahalenin mümkün olduğu kadar kültürel değerlerle uyumlu olması gerekliliği, yapılacak olan müdahale de bütünlük bir koruma yaklaşımının gerekliliği ve yapılan uygulamaların yerel düzeyde kurumlar ve halk tarafından denetlenebilir yani şeffaf olmaları gerekliliği şeklinde özetlenebilir.

Son olarak ICOMOS Mimari Miras'ın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler metninin hazırlandığı tarih ve barındırdığı ilkeler açısından, kapsadığı konu başlıkları şu şekilde özetlenebilir; mimari mirasın aynı zamanda kültürel mirasla ilişkili olduğu ve yapılacak koruma yaklaşımlarında kültürel çevrenin de gözetilmesi gerekliliği, koruma yaklaşımlarında bilimsel adımların izlenmesi gerekliliği, koruma uygulaması yapılacak yapının tarihsel katmanlarının incelenmesi

gerekliliği, yapılacak olan müdahale biçimlerinin yapıya en az etki edeninin tercih edilmesi gerekliliği, korunacak olan yapı için bütünleşik bir koruma anlayışının olması gerekliliği ve koruma uygulaması sürecinde ve sonrasında, uygulamanın her adımının denetlenebilir olması gerekliliğidir.

3.13 ICOMOS TARİHİ KENTLERİN VE KENTSEL ALANLARIN KORUNMASI VE YÖNTEMLERİYLE İLGİLİ VALETTA İLKELERİ

ICOMOS 2003 yılında yayınladığı Mimari Miras'ın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler'den sonra, 2011 yılında Paris'te toplanan 17. Genel Kurul'da Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri'ni kabul etmiştir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunmasına yönelik olan bu ilkeler 4 bölümden oluşmaktadır. Bunlar; tanımlar, değişimin yönleri, müdahale ölçütleri ve öneriler ile stratejilerdir.

ICOMOS tarafından kabul edilen bu ilkelerin içerisinde diğer ilkelere göre farklılaşan bir konu bulunmaktadır. Bu konu; hızlı büyüyen kentlerde tarihi kent merkezlerinin morfolojisini bozan ve parsel kullanımlarını alansal olarak büyültlen büyük ölçekli projelerdir.

İlkeler içerisinde başlıklara bakıldığında koruma disiplinine yönelik kararlar yer almaktadır. Bu kararlardan bazıları; tarihi kentler ve kentsel alanlar hem somut he de soyut olan öğelerden oluşmaktadır, burada bahsedilen somut öğeler; kent strüktürü, mimari öğeler, kentin iç yapısı, arkeolojik kalıntılar ve anıtsal sitler olurken soyut öğeler ise; tarihi ve simgesel işlevler ve gelenek-görenek ve kültürel kaynaklardır, tarihi kentlerin veya kentsel alanların bir toplumun veya o topluma ait kültürel kimliğin evrimini anlatan mekânsal oluşumlar oldukları, bu yüzden bu bölgelerin birbirlerinden ayrı olmalarının düşünölemeyeceği, tarihi kentlerin veya kentsel alanların korunmaları onları çağdaş yaşama uyarlama açısından önemlidir, korunan bir kentsel alanın bir dönemi veya bir gelişimi temsil ettiği, korumanın aynı zamanda kentin tarihi gelişimini de kapsayıp onun sosyal olarak sürdürölebileceğini de desteklediği, yönetim planlarının o bölgeyi korumaya yönelik olarak en önemli belge olduğu ve yerin ruhunu tanımlayan öğelerin o bölgede yaşayan ve yaşamaya devam ettirilen somut ve soyut öğeler olduğu şeklinde sıralanabilir.(ICOMOS 2011)

Yukarıda ilkeler metni içerisinde verilen kavramlara bakıldığında, 2011 yılında kabul edilen bu metnin koruma disiplini açısından özellikle tarihi kent merkezlerine ve kentsel alanlara yönelik yaklaşımının detaylı olduğu görölmektedir. Bu bağlamda

kent için çok önemli olan yerin ruhu ve çevre gibi hem mikro hem de makro ölçekte etki edebilecek elemanların ICOMOS tarafından önemsendiği görülebilir.

Metnin “Devam Eden Değişimin Yönleri” başlığı da 4 alt başlığa ayrılmıştır. Bunlar; değişim ve doğal çevre, değişim ve yapılı çevre, kullanım ve sosyal çevre değişikliği ile değişim ve somut olmayan mirastır. Bu alt başlıklardan da anlaşılacağı gibi bu bölümde doğal ve yapılı olan değişikliklerden kaynaklanan sorunlar ele alınmaktadır. Aynı zamanda kullanım ve sosyal çevre değişikliği başlığı altında ise toplumların yaşam biçimleri ile alanların işlevsel değişikliklerinden kaynaklanan sorunlar ele alınmaktadır. Bunlar; alanın göç alması, yerel kimliklerin yok olması, kentsel dönüşüm sonrası görülen soylulaştırma hareketleri ve özellikle tarihi alanların turizm potansiyeli yüzünden yok olmalarıdır.

İlkeler içerisinde yer alan bir diğer başlık müdahale ölçütleri başlığıdır. Burada, tarihi kentler ve kentsel alanlarda yapılacak olan koruma uygulamalarının hangi ölçütlere göre yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu bağlamda bu ölçütlerden koruma ile ilgili olanları; tarihi kentlerin ve kentsel alanların çevreleri ile bir bütün olarak ele alınmaları gerektiği, kentin ve çevresinin korunmasına yönelik olarak tutarlı ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının olması gerektiği, tarihi kentlerin veya kentsel alanların korunması için sürekli izleme politikalarının zorunlu olduğu, tarihi kentlerin ve kentsel alanların iyi korunmasının aynı zamanda katılımcılığında geniş olduğu iyi bir yönetim anlayışıyla sağlanacağı, bu bölgelerde yapılacak koruma pratiğine yönelik olarak alanda yaşayan tüm kullanıcılarında sürece dahil edilmesi gerektiği ve özel sektördeki yöneticilerin de koruma girişimlerini cesaretlendirmek için gerekli maddi ve manevi imkanların verilmesi gerektiği şeklinde sıralanabilir (ICOMOS 2011)

Yukarıda yer alan kavramların temel düşünceleri; bu kavramları içine alan gerekli kentsel koruma politikalarının geliştirilmesi ve bu politikaların geliştirilme aşamasında kurumlar arası iş birliğinin ön plana çıkartılması gereklidir, koruma ve uygulama sürecinin yerel haberleşme kaynakları ile sağlanması gereklidir, yerel paydaşlar ve yerel sivil iradeler arası iletişim kurulması gereklidir, yapılacak olan koruma uygulamasında her zaman olduğu gibi katılımın sağlanması gereklidir, koruma uygulamasının siyaset üstü bir güç olduğu anlaşılmalı ve bu uygulamanın sürecinin sürekli olduğu yerel siyasi iradeler tarafından kavranmalıdır ve son olarak farklı yerel fonksiyonlar oluşturulup, bu fonksiyonlar için kaynaklar oluşturulmalıdır şeklinde özetlenebilir.

Valetta İlkeleri'nin son ana başlığı öneriler ve stratejiler başlığıdır. Bu başlık altında korunacak ögeler, yeni işlevler, çağdaş mimarlık, kamusal alan, hizmetler ve değişiklikler, devingenlikler, turizm, enerji tasarrufu, katılım, koruma planı, yönetim planı alt başlıkları yer almaktadır.

Korunacak ögeler başlığı içerisinde; tarihi kentleri oluşturan bütün somut, soyut, yer üstü ve yer altında bulunan elemanlar, sit alanları ile bu alanları oluşturan diğer bütün etkenler, tarihi kentsel alanlarda yer alan sosyal doku ve bu sosyal dokudan kaynaklı kültürel çeşitlilik, son olarak da bu alanlara yönelik olarak kaynakların doğru kullanılması, yeniden kullanılması ve dönüşümlerinin teşvik edilmesi konuları yer almaktadır.

Yeni işlevler başlığı içerisinde; yeni işlevlerin tarihi kentler ve kentsel alanların karakterleriyle uyumlu olması, bölgede bulunan yerel halkın geçim faaliyetlerinin zarar görmemesi, yapılacak olan koruma uygulamaları için iyi bir analiz ve sentez sürecinin yapılması ve son olarak getirilen koruma kararlarının sürdürülebilir gelişimin ihtiyaçlarını karşılaması beklentisi konuları yer almaktadır.

Çağdaş mimarlık başlığı içerisinde; tarihi mekanlarda yer alan odak noktalar, görsel koridorlar, perspektifler gibi elemanların, bu mekanları oluşturan bir parça olduğunun unutulmaması ve bunların zarar görmesinin engellenmesi konusu bulunmaktadır.

Kamusal alan başlığı içerisinde; tarihi kent merkezlerinde yer alan kamusal alanların sadece zaman geçirme mekanları değil bunun yanında; üretme, düşünme, öğrenme ve öğretme gibi işlevlerinin de olduğunun anlaşılması, bu mekanların tasarımlarının da tarihi merkez ve kentsel alanların kullanımını destekleyici biçimde olmaları gerekliliği konuları bulunmaktadır.

Hizmetler ve değişiklikler başlığı içerisinde; tarihi kentler ve kentsel alanlara yönelik olarak geliştirilecek koruma yaklaşımlarının, alanda oturanların istek ve gereksinimlerine göre yapılması konusu bulunmaktadır.

Devingenlik başlığı içerisinde; tarihi kent ve kentsel alanlarında da yayalaştırılma politikalarının üretilmesi, özellikle bu alanlara yönelik ulaşım alt yapılarının çevreye zarar vermeyecek şekilde düzenlenmesi, otoparkların bu alanlar dışında yer alması ve metro sistemleri gibi yerin altında yer alan ulaşım türlerinin tarihi yapıya zarar vermemesi konuları bulunmaktadır.

Turizm başlığı içerisinde; turizmin, özellikle değerini kaybetmiş tarihi merkezlerin canlandırılmasında önemli bir rol oynadığı, yapılacak olan turizm

çalışmalarının alanda bulunan geleneksel kimlikle uyumlu olması gerektiği ve yapılacak olan turizm etkinliklerinin bölgede yaşayan halkın günlük yaşamına zarar vermeyecek düzeyde olması konuları yer almaktadır.

Enerji tasarrufu başlığı içerisinde; yapılacak olan koruma müdahalelerinin, tarihi merkezlerde enerji verimliliğini arttırmaya ve kirletici unsurları azaltmaya yönelik olması ve tarihi kentler ve kentsel alanlarda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımlarının geliştirilmesi konuları yer almaktadır.

Katılım başlığı içerisinde; tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunmasında öncelikle orada yaşayanların söz hakkı olması gerekliliği ve bu alanlarda yapılacak olan planlama çalışmaları içerisinde planların başarıya ulaşacakları parasal olanakların oluşturulması gerekliliği konuları yer almaktadır.

Koruma planı başlığı içerisinde; yapılacak olan koruma planlarının tarihi kentler ve kentsel alanlar arasında uyumlu bir ilişki içerisinde olması gerekliliği, koruma planları içerisinde bölgenin gelişiminin engellenmeden bölgede yer alan tüm somut ve soyut öğelerin korunması gerekliliği, yapılacak olan koruma planlarının tüm hedeflerinin ve amaçlarının açıkça belirtilmesi gerekliliği, koruma planlarının; tarihi, arkeolojik, sosyolojik ve ekonomik anlamda analizleri ve sentezleri içermesi gerekliliği, koruma planlarının içerisinde analiz aşamasından önce mevcut durum analizinin yapılmış olması gerekliliği, yapılacak plan içerisinde alınan kararların gerçekçi bir şekilde tanımlanması gerekliliği ve son olarak koruma planı içerisinde alınan kararların koruma ve geliştirme ilkeleri ile uyumlu olması gerekliliği konuları yer almaktadır.

Yönetim planı başlığı içerisinde; yapılacak olan yönetim planının o bölgenin kültürel, ekonomik, doğal ve sosyal özellikleri ile uyumlu olması gerekliliği, plan içerisinde soyut ve somut kavramların; tanımlanması, korunması ve geliştirilmesi üzerine kararların bulunması gerekliliği ve planın katılımcı olması ve süreçte; yerel yönetimler, yerel halk, paydaşlar ve sivil iradelerin bulunması gerekliliği konuları yer almaktadır.

Son olarak ICOMOS' un 2011 yılında yayınladığı Valetta İlkeleri'nin hazırlandığı tarih ve barındırdığı ilkeler açısından kapsadığı konu başlıkları; koruma yaklaşımlarında, tarihi kentler ve kent merkezleri için kent morfolojisi kavramının önemi, tarihi kentler ve kentsel alanlarda yapılacak koruma uygulamaları için denge ve uyum politikaları gerektiği, mega ölçekli projelerin tarihi kentlere ve kentsel alanlara zarar verdikleri, özellikle tarihi kentler ve kentsel alanlarda öne çıkan yerin

ruhu ilkesinin koruma için çok önemli olduğu, koruma ve yönetim planlarının temel noktaları ve içeriğinin önemli olduğu, doğal ve yapılı çevre arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde ele alınması gerektiği ve özellikle tarihi kent ve kent merkezleri için kaynakların doğru ve yeniden kullanımının düzgün şekilde olması gerektiği şeklinde özetlenebilir.

3.14 ICOMOS TÜRKİYE MİMARİ MİRAS KORUMA BİLDİRGESİ

Türkiye, ICOMOS' un hazırladığı ve yayınladığı bildirme, tüzük ve ilkeleri kabul etse ve kanunlaştırırsa da son yıllarda çıkan yasal düzenlemelerle koruma anlayışı tehdit altında bulunmuş ve yeni bir düzenlemenin gerekliliği esas alınmıştır. Bu amaçla *“bu belge, Türkiye ölçeğinde kamuoyuyla paylaşılacak ve içselleştirilecek bir kültür politikasına kaynak oluşturması amacıyla hazırlanmıştır”* (ICOMOS 2013).

Yayınlanan bu bildirme içerisinde; kültürel ve mimari miras hakkında kuramsal çerçeve, mimari mirasa yönelik temel tanımlar ve koruma değerleri, mimari mirası koruma süreci, araçları ve politikalar yer almaktadır. Bu başlıklardan koruma ile ilgili olanları bu tez kapsamında tartışılmak ve yorumlanmak üzere seçilmiştir.

Bu bağlamda öncelikle belgenin kuramsal çerçeve başlığı içerisinde kültürel miras tanımı;

“Kültürel miras, insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, tarihsel, belgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir.” (ICOMOS 2013)

şeklinde yapılmıştır.

ICOMOS tarafından 2013 yılında çıkarılan bu belgede; mimari mirasın, kültürel miras için temel elemanlardan biri olduğu ve toplumların kültürel sürekliliği için bu iki kavramın yaşatılarak devam ettirilmesinin gerekliliği, mimari mirasın neden korunması gerektiğine dair; *“Mimari mirası korumanın amacı, özgünlüğü ve kimliği oluşturan nitelikleri bozmadan estetik ve kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır.”* (ICOMOS 2013) şeklinde bir yaklaşım ve son olarak da mimari mirasa dayalı koruma yaklaşımlarında ele alınması gereken; politik, kültürel, sosyal ve ekonomik konular yer almaktadır.

Bildirgenin içerisinde mimari mirasa yönelik olarak temel tanımlar ve koruma değerleri yapılmıştır. Bunlardan bazıları; kültürel miras, mimari miras, koruma alanı,

etkileşim alanı, sit ve sit alanı, etkileşim geçiş alanı, kentsel sit, arkeolojik sit, geleneksel mimari miras ve modern mimarlık mirasıdır.

Bildirge içerisinde yer alan bu tanımlardan kültürel miras; *“Kültürel miras, insanlar ve mekanlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir.”*, mimari miras; *“İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan tüm değerleri ile, bütünlük koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır.”*, koruma alanı; *“Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde buldukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişmesi ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alanlardır.”*, etkileşim geçiş alanı;

“Koruma alanı dışında, sınırları iyi belirlenmesi gereken bir geçiş bölgesidir. Koruma alanını çevreleyen ikincil koruma alanı olarak etkileşim geçiş alanı, onu fiziki, görsel ve sosyal olarak etkiler ve bu alandan etkilenir.”, (ICOMOS, 2013)

sit/sit alanı;

“Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların ait oldukları dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan, süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve/veya yerleşme kalıntılarıdır.”, (ICOMOS, 2013)

kentsel sit;

“Kentsel sitler, mimari, tarihsel, sanatsal ve yerel özellik taşıyan ve bir arada bulunmaları ve bütünlükleri nedeniyle değerleri artan kültürel ve doğal çevre öğelerinin (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlardır.”, (ICOMOS, 2013)

arkeolojik sit;

“Tarih öncesinden günümüze ulaşan eski uygarlıkların yerüstü, yeraltı veya sualtında bulunan ve varlıklarını sürdürdükleri dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan kültür varlıklarının yer aldığı alanlardır.”, (ICOMOS, 2013)

geleneksel mimari miras;

“Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.”, (ICOMOS 2013)

modern mimarlık mirası;

“Türkiye’de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş, gerek uluslararası, gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.” (ICOMOS 2013)

şeklinde tanımlanmıştır.

Ayrıca bildirge içerisinde bu bölümün devamında yine kırsal sit, endüstri mirası, sualtı kültür mirası ve kültürel peyzaj alanları tanımı da yapılmıştır. Ancak bu konulara, tez konusu ile doğrudan ilgili olmadığı için değinilmemiştir.

Bildirgenin içerisinde mimari mirasa yönelik olarak koruma değerleri de tanımlanmıştır. Bunlar; özgünlük, bütünlük, tarihsel değerler, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değer, enderlik-teklilik değeri, grup değeri, kullanım değeri ve folklorik değerdir.

Bildirge içerisinde tanımlanan bu değerlerden sonra ayrıca mimari mirasın korunma sürecinde hangi araçların gerektiğine dair bilgiler de verilmektedir. Bu bağlamda mimari mirasın korunma süreci içerisinde; mimari mirası etkileyebilecek doğal ve insani sebeplerin belirlenmesi, alanda yapılacak testlerin yapılara zarar vermemesine dikkat edilmesi, mimari mirasa yönelik yapılacak uygulamalarda disiplinler arası çalışmanın esas alınması, yapının daha önceden geçirdiği onarımların belgelenmiş olması ve bunların yapılacak olan yeni müdahale için altlık hazırlanması, mimari mirasa yapılacak uygulama için bir uygulama rehberinin hazırlanması, korunacak değerlerin tanımlanması, mimari mirasa ait bilgi oluşturulması ve bu oluşturulan bilginin paylaşılması, mimari mirasa yönelik yapılacak uygulama da müdahale ilkelerinin belirlenmesi, müdahale ilkeleri baz alınarak müdahalenin ölçeği ve biçimlerinin belirlenmesi, mimari mirasın korunmasına yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılması, yapılacak olan düzenlemelerde ve müdahalelerde koruma uzmanlarının yer alması, mimari mirasın korunmasının tam anlamıyla başarıya ulaşması için yerel ve yetkili aktör ve paydaşlarla iletişim sağlanması ve bunların koruma sürecine dahil edilmesi ve son olarak mimari mirasın korunması için okul öncesi dönemden başlayarak örgün ve yaygın eğitim politikalarının geliştirilmesi, gibi konu ve araçlar yer almaktadır (ICOMOS 2013).

Son olarak ICOMOS’ un 2013 yılında yayınladığı Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi’nin hazırlandığı tarih ve barındırdığı ilkeler açısından kapsadığı konu başlıkları; bildirge içerisinde mimari mirasın aynı zamanda toplumların kültürlerinin devamını sağlamasında önemli elemanlardan biri olduğu, koruma

değerlerinin neler olduğu ve bu değerlerin tanımları, koruma uygulamasında mimari miras açısından süreç ve araçların tanımı, mimari mirasa yapılacak olan koruma uygulamalarında yerel etkileşimin önemi, mimari mirasa yönelik müdahale ilkeleri ve biçimleri, koruma süreci boyunca üretilen ve üretilmesi öngörülen bilgilerin oluşum süreci ve bu sürecin şeffaf bir şekilde paylaşımı ve son olarak korumanın eğitim modelleri içerisindeki önemidir.

3.15 ICOMOS İNSANİ DEĞER OLARAK MİRAS VE PEYZAJ HAKKINDA FLORANSA BİLDİRGESİ

Bu bildirge ICOMOS' un 18. Genel Kurulu için bir araya gelmiş 94 ülkenin yaklaşık 1700 katılımcısının vermiş olduğu teknik önerge ve görüşler sonucu ortaya çıkmıştır. (ICOMOS 2014) Bildirgenin temel amacı kültürel mirasın ve peyzajın toplumları desteklemek için taşıdığı değerlere ilişkin tavsiyeler vermektir. Bu amaçla hazırlanmış bildirge içerisinde 5 ana başlık bulunmaktadır. Bunlar; turizm ve yorumlama yoluyla toplulukların kimliklerinin paylaşılması ve deneyimlenmesi, kültürel habitat olarak peyzaj, geleneksel bilgi yoluyla sürdürülebilirlik, toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme ve son olarak koruma uygulamaları için gelişmekte olan araçlardır.

Bildirgenin yukarıda verilen başlıkları içerisindeki bilgiler aşağıda özetlenmiştir. Bu bağlamda turizm başlığı içerisinde; toplulukların kimliklerinin paylaşılması yoluyla, topluluk ve bölgeye gelecek olan turistleri güçlendirme, yerel de kültürel etkileşim ve iletişim ağları kurarak, bilgi paylaşım sistemleri oluşturmak ve bölgenin algılanabilirliğini artırmaya çalışma ve kültürel mirasın geliştirilmesi için bütünlük bir yaklaşımla koruma ve turizm yaklaşımlarının bir arada sunulması konuları yer almaktadır.

Floransa Bildirgesi'nin kültürel habitat olarak peyzaj başlığı içerisinde; peyzaj kavramını kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel etmenlerle bir araya getirerek toplum odaklı bir koruma yaklaşımı sergileme, doğal alanların korunması ile kültür kavramını bir araya getirerek koruma da kültürel peyzaj bağlamında bir yaklaşım sergileme ve peyzaj kavramını doğal ve kültürel miraslarla bir araya getirerek koruma anlayışı içerisinde büyümenin itici gücü olarak kullanma konuları yer almaktadır.

2014 yılında oluşturulan bildirgenin, geleneksel bilgi yoluyla sürdürülebilirlik başlığı içerisinde; yerelde bulunan geleneksel sistemlerin (üretim, sağlık, yapı inşası vs.) tespit edilerek toplumların yaşam kalitesinin artırılması, gelişen teknoloji

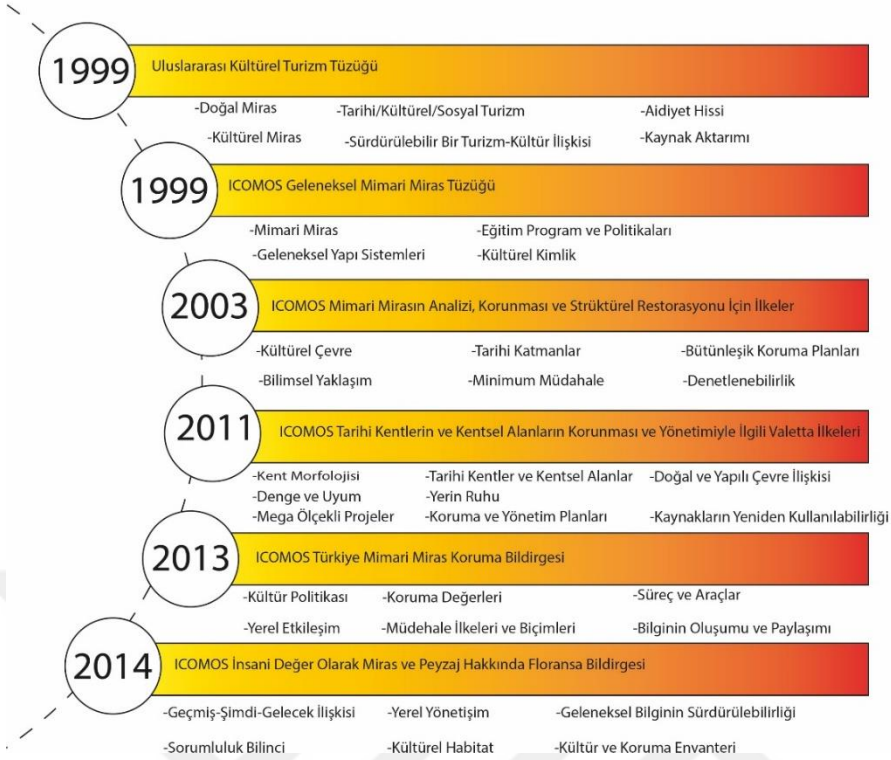

yardımıyla geleneksel bilgilerin sürdürülebilir bir yaklaşım çerçevesinde desteklenmesi ve doğal-kültürel-mimari miras alanları ve bu alanlarda yaşayan toplumların korunmasına yönelik oluşturulan kararların ve karar süreçlerinin önemsenmesi konuları yer almaktadır.

Floransa Bildirgesinin 4. Ana başlığı olan toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme başlığı içerisinde; kültürel-doğal-mimari mirasların geliştirilmesinde toplumların sürece katılımını sağlama, mirasların korunmasında toplumun temelinden başlayarak bir koruma algısı oluşturma ve mirasların korunması konusunu aynı zamanda yerelde bulunan sosyo-ekonomik gelişmelerle bağdaştırma konuları yer almaktadır.

İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi'nin son ana başlığı olan koruma uygulamaları için gelişmekte olan araçlar başlığı içerisinde; kültürel mirasların gelişimi ve korunması içerisinde belirlenen hedeflerin aynı zamanda yeni araçların gelişimine yönelik olması, ortak bir kültürel miras ve bu mirasın devamlılığı için toplumun bütün kesimlerine hitap eden kapsayıcı teknolojilerin geliştirilmesi ve yapılacak olan bütün iş birliklerine yönelik olarak standartlaşma ve sadeleşme modellerinin oluşturulması konuları yer almaktadır.

Son olarak ICOMOS' un 2014 yılında yayınladığı İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi'nin hazırlandığı tarih ve barındırdığı ilkeler açısından kapsadığı konu başlıkları; kültürel-Doğal-Mimari miras kavramları arasında geçmiş-şimdi-gelecek ilişkisi, yerel yönetişimin önemi, geleneksel bilginin sürdürülebilirliği, yerelde kültürel ve doğal miras için gerekli olan sorumluluk bilinci, kültürel habitat kavramının kültürel miras açısından önemi ve son olarak kültür ve koruma envanterlerinin oluşturulması şeklinde özetlenebilir.

Şekil 6: Dünya’da Koruma Kavramı İçin Alınan Uluslararası Kararlar-2

3.16 ULUSLARARASI ALANDA YER ALAN TÜZÜK VE BİLDİRİLER İÇERİSİNDE BULUNAN KORUMA İLKELERİ

1982 yılında G.E.E.A.Y.K’nın UTKM’yi sit alanı olarak ilanından sonra bölge için bütüncül olarak 3 adet koruma planı yapılmıştır. Bu planların her biri birbirinden farklı koruma yaklaşımlarına sahiptir.

Bu bağlamda bu bölüm içerisinde uluslararası alanda zaman içerisinde çıkarılmış anlaşma ve tüzüklerin kapsadığı koruma ilkeleri belirlenmiştir. Belirlenen bu ilkeler tezin “5.7 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ İÇİN YAPILAN BÜTÜNCÜL KORUMA AMAÇLI PLANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI” başlığı içerisinde UTKM için yapılan koruma planlarının içerikleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın amacı UTKM için yapılan koruma planlarının, uluslararası alanda belirlenen koruma ilkelerinin hangilerine uyup hangilerine uymadıklarını göstermektir.

UTKM içerisinde korunması gereken birden fazla taşınmaz kültür varlığı ve mimari miras bulunmaktadır. Bu bağlamda bölge için yapılan bütüncül koruma planlarında uluslararası alanda belirlenmiş koruma ilkelerine uyma zorunluluğu

bulunmaktadır. Buradan hareketle koruma kavramına yönelik olarak çıkartılan tüzük ve bildirimlerde bulunan koruma ilkeleri aşağıda özetlenmektedir.

Atina Tüzüğü içerisinde, döneminin gerektirdiği koruma ilkeleri bakımından anıtların nasıl, hangi şartlar kapsamında ve ne düzeyde korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda tüzük içerisinde çeşitli koruma ilkeleri bulunmaktadır. Buradan hareketle koruma planlaması yapılırken korunacak olan bölgenin içerdiği korunması gereken özellikler çok büyük önem arz etmektedir. Atina Tüzüğü'ne göre ön plana çıkan koruma ilkeleri süreklilik, katılımcı toplantılar ve arşivleme çalışmasıdır.

Atina Tüzüğü'nden sonra 1964 yılında çıkarılan Venedik Tüzüğü içerisinde tarihi anıtlar ve mimari miras konuları temel konular olarak ön plana çıkmaktadır. Tüzük içerisinde yer alan koruma ilkeleri ise; süreklilik ve bilimsel verilerdir.

1975 yılında çıkan Amsterdam Bildirgesi içerisinde; ulusal koruma politikaları, eğitim politikaları, kamu-özel sektör iş birliği, konut politikaları, kurumlar arası iletişim, ölçekler arası etkileşim ve şeffaflık ön plana çıkan yaklaşımlardır. Bu bağlamda bu belge içerisinde koruma kavramına yönelik olarak ön plana çıkan temel ilke şeffaflıktır.

Washington Tüzüğü olarak bilinen ve 1987 yılında çıkarılan Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü içerisinde; kültürel değerler, bellek, özgünlük, ulaşım politikaları, esneklik-dayanıklılık ve katılımcılık gibi ilkeler yer almaktadır. Buradan hareketle belge içerisinde ön plana çıkan koruma ilkeleri; ulaşım politikaları, esneklik-dayanıklılık ve katılımcılıktır.

1990 yılında ICOMOS tarafından çıkartılan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde; yüksek lisans programları, arkeolojik miras alanları, kamu yararı, arkeoloji master planı ve envanter sistemleri konuları ön plana çıkmaktadır. Bunlara ek olarak bölge içerisinde yer alan koruma ilkeleri ise arkeolojik miras alanlarına yönelik yaklaşımlar ve tanıtım-toplantılardır.

ICOMOS tarafından 1999 yılında çıkarılmış olan Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler bildirisi içerisinde ahşap yapılara yönelik olarak; malzeme kullanımı, ormanların korunması, kültürel ve tarihi anlamda duyarlılık ve sürekli bakım/onarım başlıklarıdır. Bu belge içerisinde koruma ilkesi bakımından inceleme, saptama ve belgeleme ilkesi ön plana çıkmaktadır.

Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü içeriği bakımından yerel düzeye yaklaşan tüzüklerin başında gelen bir tüzüktür. Çünkü tüzük içerisinde; aidiyet hissi,

sürdürülebilir bir turizm-kültür ilişkisi ve kültürel miras konuları ana başlıklar olarak belirlenmiştir. Buradan hareketle tüzüğün içerisinde yer alan koruma ilkesi ise yapılacak olan koruma da diğer maddelerin yanı sıra kaynak aktarımının nasıl olacağını belirlenmesidir.

Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, ICOMOS tarafından 1999 yılında çıkartılmış bir diğer tüzük olmakla birlikte tüzük içerisinde kültürel kimlik, geleneksel yapı sistemleri ve mimari miras başlıkları ön plana çıkmaktadır. Bu başlıklar içerisinde tüzükte yer alan koruma ilkesi ise eğitim program ve politikaları olarak öne çıkmaktadır.

2003 yılında ise ICOMOS Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler bildirisini yayınlamıştır. Bu bildiri içerisinde belirlenen ilkeler, minimum müdahale, tarihi katmanlar, bütünleşik koruma planları ve bilimsel yaklaşımlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bildiri içerisinde yer alan koruma ilkeleri ise minimum müdahale, denetlenebilirlik ve bilimsel yaklaşım olarak belirlenmiştir.

ICOMOS 2011 yılında Valetta İlkeleri'ni yayınlamıştır. Bu belge tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgilidir. Bu bakımdan belge içerisinde koruma planlarına yönelik olarak birçok ilke tanımlanmıştır. Doğal ve yapılı çevre ilişkisi, denge ve uyum, yerin ruhu, koruma ve yönetim planı, kaynakların yeniden kullanılabilirliği ve kent morfolojisi bu ilkelerden birkaç tanesidir. Valetta ilkeleri içerisinde koruma kavramına yönelik olarak belirlenmiş ilkeler ise; kent morfolojisi ve doğal ve yapılı çevre ilişkisidir.

ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi 2013 yılında yayınlamış uluslararası geçerliliği olan ve Türkiye'nin de onayladığı bir bildirgedir. Bildirge içerisinde yerel etkileşim, kültür politikası ve bilginin oluşumu ve paylaşımı konulara ana konular olarak ön plana çıkmaktadır. Bildirge içerisinde belirlenen bu başlıklar içerisinde öne çıkan koruma ilkeleri ise; süreç ve araçlar, müdahale ilkeleri ve biçimleri ve kültür politikasıdır.

Son olarak ise 2014 yılında ICOMOS, İnsanı Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi'ni yayınlamıştır. Floransa bildirgesi içerisinde yer alan konu başlıkları; geçmiş-gelecek-şimdi ilişkisi, yerel yönetim, kültürel habitat ve geleneksel bilginin sürdürülebilirliğidir. Bildirge içerisine yer alan konu başlıklarından

hareketle bildirge de öne çıkan koruma ilkesi yerel yönetim, geçmiş-şimdi-gelecek ilişkisi ve kültür ve koruma envanteridir.

Yukarıda uluslararası alanda çıkarılmış olan bildiri ve tüzükler içerisinde yer alan koruma ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkeler Tablo (1)' de gösterilmiştir. Belirlenen bu koruma ilkeleri tezin “Ulus Tarihi Kent Merkezi İçin Yapılan Bütüncül Koruma Amaçlı Planların Karşılaştırılması” başlığı kısmında UTKM için yapılan 3 adet bütüncül koruma planına yönelik olarak karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır.

Tablo 1: Uluslararası Alanda Yer Alan Tüzük ve Bildiriler İçinde Koruma İlkeleri

Uluslararası Alanda Yer Alan Tüzük ve Bildiriler	Koruma İlkeleri
Atina Tüzüğü	Süreklilik, Katılımcılık, Arşivleme Çalışmaları
Venedik Tüzüğü	Süreklilik, Bilimsel Veriler
Amsterdam Bildirgesi	Şeffaflık
Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü)	Ulaşım Politikaları, Esneklik-Dayanıklılık, Katılımcılık
ICOMOS Arkeolojik Mimarın Korunması ve Yönetim Tüzüğü	Arkeolojik Mirasın Önemszenmesi, Tanıtım Toplantıları
ICOMOS Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler	İnceleme, Saptama ve Belgeleme
Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü	Kaynak Aktarımı
ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü	Eğitim Programları ve Politikalar
ICOMOS Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler	Minimum Müdahale, Denetlenebilirlik, Bilimsel Yaklaşım
ICOMOS Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri	Kent Morfolojisi, Doğal ve Yapılı Çevre
ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi	Süreç ve Araçların Tariflenmesi, Müdahale İlkeleri ve Biçimleri, Kültür Politikası
ICOMOS İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi	Yerel Yönetişim, Geçmiş-Gelecek-Şimdi İlişkisi, Kültür ve Koruma Envanteri

BÖLÜM IV

4. ANKARA TARİHİ VE ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ GELİŞİMİ

4.1 TARİHİ DÖNEMLER

Ankara kentinin tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, kentte yapılan kazılar sonucu en eski kalıntılar Hitti Uygarlığı Dönemi'ne tarihlenmiştir. Bu kazılarda çıkarılan heykeller, vazolar ve tabletler kentin farklı ilçelerine dağılmıştır. Bazı tarihçilere göre Hitit eserlerinde sık rastlanan Ankuva yerleşimi, Ankara'nın bulunduğu yer olarak görülmektedir (ABB 2007:25) Hitit Uygarlığının, Avrupa'dan Anadolu'ya boğazlar yoluyla geldikleri düşünülmekte ve uygarlığın Anadolu'da MÖ 1600 ile MÖ 1200 yıllarına kadar faaliyet gösterdikleri bilinmektedir (ABB 2007:27).

Hititler'den sonra Ankara ve çevresine Frigler gelmiştir. Frigler Dönemi'nden günümüze, Ankara kentinde birçok eser ve kalıntı yer almaktadır. Friglerin en önemli kalıntıları, diğer adları Kral Mezarları olan Tümülüslerdir. Bu Tümülüslerden en önemli olanı Yassihöyük'te bulunan Kral Midas'a ait olduğu düşünülen tümülüstür. Yassihöyük yerleşimi Frigler zamanında krallığın başkenti olarak bilinen Gordion Antik Kenti'ni içerir. Bu antik kent, Ankara'nın Polatlı İlçesi'nin 29 kilometre kuzeybatısında yer almaktadır. Bu kentte, 1901 yılında Gustav ve Albert Koerte kardeşler tarafından ve 1951 yılında ise Pensilvanya Üniversitesi Müzesi'nden Amerikalı arkeolog Rodney S.Young tarafından kazılar yapılmıştır (ABB 2007:34). Yapılan bu kazılar sonucu kentte birçok arkeolojik kalıntı ve esere rastlanmıştır. Bu kalıntılar ve eserler İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde, Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde ve Gordion Müzesi'nde sergilenmektedir.

Frig Dönemi'nden sonra Ankara'nın Kızılırmak Çayı'nın olduğu bölgede Lidyalıların yerleşimleri görülmektedir. Lidyalılar, Anadolu'da yaklaşık olarak 140 yıl hüküm sürmüş ve yerel faaliyetleri geliştirmişlerdir. Bunun sonucu olarak da Anadolu'da, Ankara'yı da kapsayan ticari faaliyetler, tahıl üretimi, şarap üretimi ve hayvancılık gibi birtakım yerel ihtiyaçlar gelişmiştir. Ancak Lidyalılar'a MÖ 585 yılında Persler tarafından son verilmiştir (ABB 2007:45).

Lidyalılar, Persler tarafından yenilince Anadolu'da Pers egemenliği başlamıştır. Ancak bu egemenlik İskenderin Anadolu'ya gelmesiyle birlikte çok kısa sürmüştür ve Anadolu tekrar yönetsel anlamda bir değişikliğe uğramıştır. Fakat Persler Dönemi'nde Tarihçi Herodot tarafından, Pers İmparatorluğu'nun Kral 1. Darius zamanında ordu, yönetim ve haberleşme olarak kullandıkları yolun Ankara'dan geçtiği yazılmaktadır (ABB 2007:46). Bu yol ise bugün Kral Yolu olarak bilinmektedir. O dönemde Kral Yolu'nun Ankara'dan geçmesiyle birlikte, Ankara ve çevresinde önemli bir ticari faaliyet artışı olmuştur. Aynı zamanda o dönemde, bu yol üzerinde birçok konaklama ve barınma yerleri de bulunmaktadır.

İskender'in hakimiyeti altındaki Anadolu'da yaşanan o dönem Helenistik Dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu döneme ait Ankara'da çok fazla yapı ve kalıntı bulunmamaktadır.

İskender Dönemi'nden sonra Ankara'da Galatlar dönemi başlamıştır. Galatların ilk kez MÖ 278 yılında Anadolu'ya geldikleri bilinmektedir. Galatlar Dönemi'ndeki en önemli olay ise Ankara Kalesi'nin yapılmaya başlanmasıdır. Bu dönemde şehre gemi çapası anlamına da gelen Ankayra denildiği düşünülmektedir (ABB 2007:50) Hititler gibi Avrupa kökenli olan Galatlar, Batı Avrupa'daki örnekleri gibi sarp yamaçlara yerleşmiş ve etraflarını surlarla örmüşlerdir (ABB 2007:51). Buradan hareketle Ankara Kalesi'nin neredeyse 2200 yıllık bir kale olduğu söylenebilir. Ayrıca kalenin hem kentin tamamının görülebileceği hem de çevresindeki derelere ulaşım imkânı sayesinde, kentin en yüksek noktasında bulunması doğal bir düşüncedir (Tekkanat ve Türkmen 2018:113).

4.2 ROMA VE BİZANS (DOĞU ROMA) DÖNEMİ

Galatlar Dönemi'ne MÖ 189'da Romalılar son vermiştir (ABB 2007:53). Bu dönemden sonra Anadolu'ya büyük etkileri olan Romalılar Dönemi başlamıştır. Roma İmparatoru Augustus, MÖ 25 yılında Ankara kentini Roma'ya bağlı olan Galatya Eyaleti'nin başkenti yapmıştır.

Ankara kenti bu dönem içerisinde zenginleştiği için ilk defa kale dışına doğru yerleşim göstermiştir. Ayrıca yine Augustus Dönemi'nde Ankara'da yaptırılan Momentum Ancyranum (Yazıtlar Kraliçesi) isimli anıtta büyük imparatorun vasiyeti ver almaktadır. Bu anıt da Ankara'nın Roma Dönemi'ndeki önemini göstermektedir. Roma Dönemi'nin son yüzyılı olan 3.yy'da İmparator Caracalla tarafından, bugün Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin kuzeybatısında yer alan Tarihi Roma Hamamı

yaptırılmıştır (ABB 2007, ss.63). Roma'nın MÖ 3.yy'da zayıflayıp yıkılması ile birlikte kent MÖ 334'te Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu'na geçmiştir ve 1073 yılına kadar da bu imparatorluğun yönetimi altında kalmıştır (ABB 2007, ss.68)

Bu dönem içerisinde Ankara kentinin görünümü tipik bir orta çağ kenti görünümündedir. Özellikle 7.yüzyılın ikinci yarısında kentin surlarının ve kale duvarlarının güçlendirilip yükseltildiği bilinmektedir (ABB 2007, ss.72).

Ayrıca Roma Dönemi'nden bugüne kadar Ankara'da birçok eser ve yapı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Augustus ve Roma Tağınası, Ankara Kalesi, Roma Tiyatrosu, Caralla Hamamı, Julianus Sütunu, Agora, Gymnasium, Zeus Tapınağı ve Asklepios Tapınağıdır (Ersoy 201:118). Yine Ersoy (2016:154) tarafından yapılan çalışmaya göre bu yapılardan Gymnasium, Zeus Tapınağı ve Asklepios'un yeri bilinmemektedir. Bu durumda bize Ankara kenti genelinde, geçmiş dönemlere diğer yapıların ve eserlerin olabileceğini düşündürmektedir.

4.3 SELÇUKLU VE AHİ DÖNEMİ

Roma Dönemi'nden sonra 1073 yılında Ankara'nın Türker'in eline geçtiği tahmin edilmektedir. Bu tarihten sonra ise kent, Osmanlı'nın Anadolu'da siyasi egemenliği kurmasına kadar geçen sürede Türkler, Bizanslılar ve Moğollar arasında el değiştirmiştir.

1300'lü yıllarda kentte bir Ahi örgütlenmesi olduğu düşünülmektedir. Çünkü ordunun demir ve deri ihtiyacı Ankara'dan sağlanmıştır. Aynı zamanda yine bu dönem içerisinde Ankara'da kentin ekonomik gelişiminde çok önemli bir yeri olan sof üretimi yapılmaktadır. Ahi yönetiminin 1362 yılına kadar sürdüğü düşünülmektedir. (ABB 2007:120)

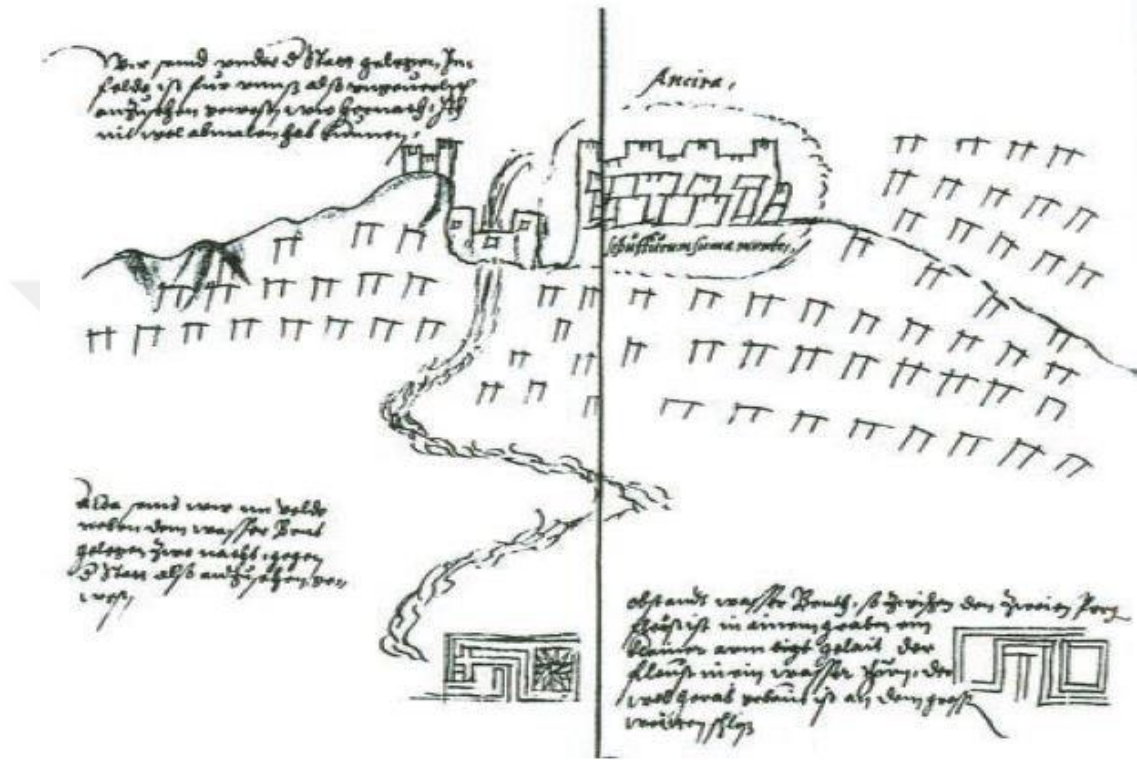
Ayrıca Akşit (2018)'e göre Türklerin kentteki ilk yerleşim noktaları İç Kale içerisinde bulunan ve kiliseden mescide çevrilen bir ibadet yapısıdır. Bu yapıdan kalanlar bugün, Alâeddin Camii'nini altında bulunmaktadır. Alâeddin Cami zamanda MS. 1178'de yapılmış olup, Selçuklu Dönemi'nden kalmış en eski yapıdır (Tekeli 2011:255).

Yine bu dönem içerisinde Ankara'da ahilik geleneği de ön plana çıkmaya başlamıştır. Ahilik, 13. Yüzyılın ortalarında Ahi Evran tarafından Kırşehir'de kurulmuş olsa da Ankara Çevresinde hızla yayılıp başta; kunduracılık, debbahlık ve sayaçlık olarak gelişmiş ancak daha sonrasında 24 farklı üretim biçimini kapsayacak şekilde büyümüştür (Tekeli 2011:254)

Yine bu dönem içerisinde de Ankara'da önemli olarak sayılabilecek birçok camii, türbe ve çeşme gibi yapılar yapılmıştır. Bunlardan başlıcaları; Ahi Şerafeddin Camii, Ahi Yakup Camii, Ahi Yeliş Camii, Ahi Yeşil Medresesi, Ahi Yeşil Çeşmesi'dir.

4.4 OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

Şekil 7: Ankara Kalesi ve Hıdırlık Tepesi (Sülüner 2014:13)

Ankara kentinin, 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı sonrasında birkaç kez yönetim değişikliği yaşadığı bilinse de 1413 yılında kesin olarak Osmanlı egemenliği altına girdiği bilinmektedir. (ABB 2007:103)

Ankara ve çevresinde Osmanlı hakimiyetiyle birlikte ekonomik bir canlanma yaşanmıştır. Ayrıca yine bu dönem içerisinde kente birçok seyyah gelmiştir. Bunlardan en önemli olanları 1555 yılında yapılan Dernschwam ve 1714 yılında yapılan Lucas'ın çizimleridir. Bu çizimlerde özellikle Ankara Kalesi ön plana çıkarken, kale etrafındaki yerleşimlerde açıkça görülmektedir.

Özellikle Osmanlı hakimiyetiyle birlikte bölgede uzun zamandır var olan dokumacılık daha da önem kazanmıştır. Buradan hareketle 15 ve 16. yüzyıllarda Kale etrafında ilk ticari merkez gelişimi yaşanmıştır (Tunçer 2001:2) Bu ticari merkez gelişimi SOF üretimi sayesinde çok hızlanmıştır.

Kale ve etrafında gelişen bu ticari merkez, literatür de 2 ana bölüme ayrılmıştır. Bunlardan biri Yukarı Yüz diğeri de Aşağı Yüz olarak tarif edilen bölümlerdir. Tekeli (2011:259)' ye göre;

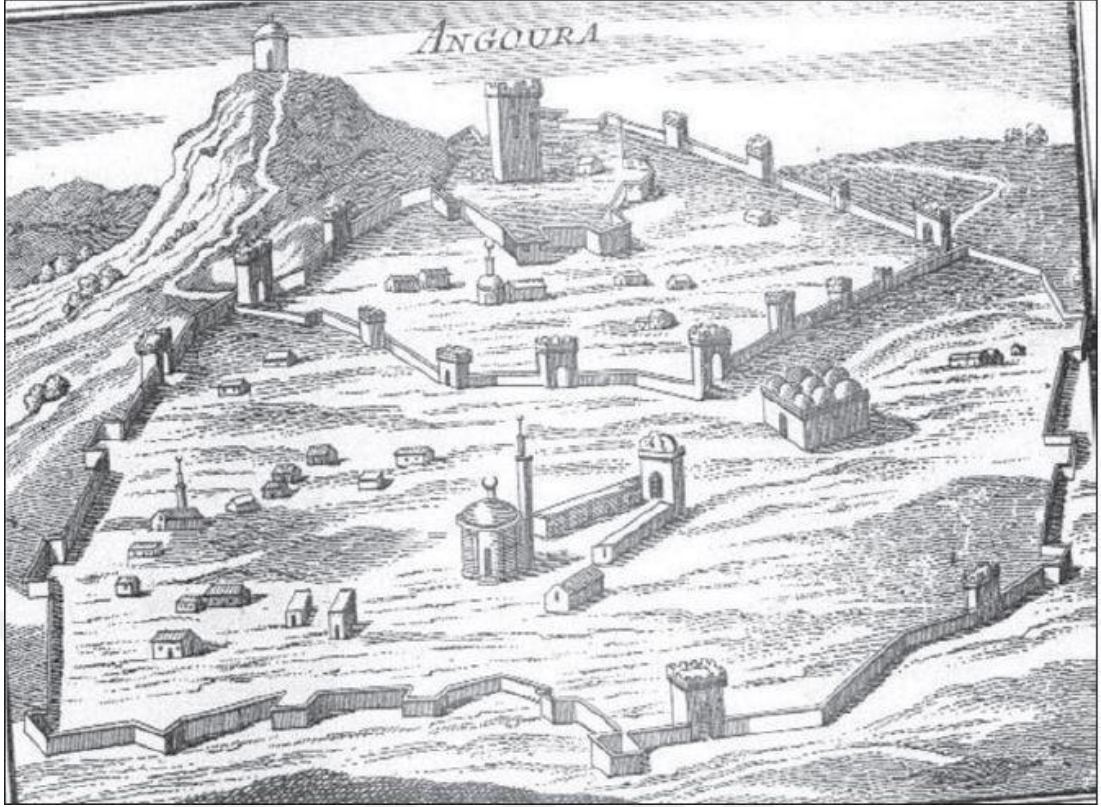
“Yukarı Yüz; Anafartalar Caddesi'nin üst kısmında kalan ve Kale'ye bitişik olan kısımken, Aşağı Yüz; caddenin altında kalan Hacı Bayram Camii'nden Karacabey Külliyesi arasında kalan bölümdür.” (Tekeli 2011:253).

Yine bu dönem içerisinde, bu ticaret merkezinin göbeğinde 96 hücreli bir Bedesten bulunmaktadır. Bu Bedesten 1464 yılında Mahmut Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Tüm bu gelişmeler göz önüne alındığında Ankara kentinin ticari merkezinin başlıca gelişim faktörleri; Osmanlı'da güvenlik sorununun çözülmesiyle kentte ekonomik canlanma, nüfus artışına bağlı olarak sur dışına doğru yapılan gelişmeler, ulaşım yollarında güvenliğin sağlanmasıyla hanların şehir içinde gelişimi ve kaleye bedesten fonksiyonunun yüklenmesi, kentin özel ve yerel ürünü olan SOF'un ihracı ile ekonominin gelişmesi ve düzenli bir sosyal, dini ve ekonomik yapıya sahip olan AHİ örgütü ve daha sonraki Lonca sisteminin ekonomiye olan olumlu etkileri ve ekonomik gelişmelerden kaynaklı kent mekanına fiziksel yansımalarla şehir yapısının gelişmesi gibi faktörlere bağlıdır. (Tunçer 2001:4)

Ekonomik gelişmeyle birlikte gelen mekânsal gelişme, kente birçok yapı yapılmasına izin vermiştir. Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar kentte kalmış yapılardan bazıları; Hacı Bayram Camii, Çukur Han, Kurşunlu Han, Şengül Hamamı, Çankırıkapı Köprüsü, Suluhan, Pirinç Han, Pilavoğlu Han, Kıbrıs Han, Çengel Han, Cenabı Ahmet Paşa Camii ve Zincirli Camii'dir. Bu yapılardan da anlaşılacağı üzere genel olarak dini ve ticari yapıların öne çıktığı söylenebilir.

Bu dönemde yaşanan ekonomik ve mekânsal gelişmeler 16. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. (Tunçer 2001:5) 16. Yüzyıl ve sonrasında hem içerdeki isyanlar hem de batılı ülkelerde yaşanan gelişmeler nedeniyle kentte yaşanan ekonomik ve mekânsal gelişim giderek durağanlaşmıştır. Bu durağanlaşmanın sebepleri; Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi, siyasi, sosyal ve ekonomik etkenler, SOF üretiminde dış rekabet yoluyla büyük bir düşüş ve gerileme olması, ekonomik yapıda oluşan hasar yüzünden sosyal yapının bozulması ve nüfusun azalması ile doğal ve beşerî afetlerin ticari merkez üzerindeki zararlarıdır (Tunçer 2001:30)

Şekil 8: Lucas'ın Ankara Kalesi Gravürü (Sülüner 2014:14)

20. yüzyıla kadar kentte yaşanan sosyal, ekonomik ve mekânsal gerilemeyi azaltmak ya da önlemek için kamu yatırımları yapılmıştır. Bu yatırımlardan bazıları; Vali Abidin Paşa tarafından Elmadağ ve Kayaş'tan kente su getirilmesi için yapılan kanallar ve 1892 yılında Ankara'nın demiryolu ile İstanbul'a ve Anadolu'ya bağlanmasıdır.

Şekil 9: Osmanlı İmparatorluğu'nda Demir Yolu Ağı (Aküngör vd. 2011:21)

Özellikle demiryolunun bağlanması Ankara kenti için Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin gelişiminde çok büyük bir etki yaratmıştır. Çünkü demiryolu bağlantısından sonra şehirdeki dükkân ve mağaza sayılarında artış yaşanmıştır. Bu gelişmeye bağlı olarak 1893 yılında açılan ilk bina Osmanlı Bankası'dır. Son olarak bu dönem de demiryolu bağlantısından sonra Taşhan gibi bir yapı inşa edilmiştir. Bu gelişen bölgenin çekirdeği ise Aktüre (1978)'ye göre Karaoğlan Çarşısı olmuştur.

4.5 CUMHURİYET'İN İLANINDAN GÜNÜMÜZE KADAR OLAN SÜREÇ

Osmanlı Dönemi'nden sonra Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Ankara 13 Ekim 1923 yılında, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti ilan edilmiştir. Ankara kentinin başkent ilan edilmesinin arkasında birçok önemli sebep bulunmaktadır. Bu sebepler; burada yaşayan halkın yüzyıllardır bağımsızlık çabası ve özgürlük anlayışı olduğu gibi aynı zamanda o dönemde telgraf ve demiryolu gibi iletişim ve ulaşım alt yapılarının Ankara'da olmasıdır (ABB 2007:157). Görüleceği gibi bu kararın arkasında; stratejik, sosyal, teknik ve politik sebepler vardır.

Ankara'nın başkent ilanından sonra kentte, o dönemde izine az rastlanır bir imar hareketi başlamıştır. Bu imar hareketleri nedeniyle öncelikle Eski Şehir'in yanına Yenişehir kurulma kararları alınmıştır. Buradan hareketle de 400 ha'lık bir alan

kamulaştırılmıştır. Bu alan içerisinde yeni Cumhuriyet'in bakanlıklarıyla birlikte Yenikent'in de yapılması istenmiştir.

Ankara için alınan bu imar kararları o dönemde kenti birçok açıdan etkilemiştir. Ayrıca ilerleyen yıllarda alınan planlama kararlarının etkisi günümüzde de gözükmektedir. Dolayısıyla o dönemde kent; sosyal, fiziki, ekonomik ve kültürel bir kalkınma hareketine uğramıştır. Aynı zamanda bakanlıklar gibi yapıların burada olması sebebiyle, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentte memur kesimi diye adlandırılan bir grup oluşmuştur.

Fakat ilerleyen yıllarda, arazi fiyatlarındaki artış, çeşitli toprak spekülasyonları ve planlarla getirilen imar kararları sayesinde kentte yüksek katlı yapılar ve apartmanlaşma giderek artmıştır. Bu gelişmeler Ankara'yı, Anadolu için bir çekim merkezi haline getirmiştir. Ancak bu noktada tarihsel gelişme bakıldığında, şehrin gelişimi için istenen; fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimlerin istenen yönde sağlanamadığı görülmektedir. Çünkü artan bu apartmanlaşma ve yüksek kat kentin merkezi olan, Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne de etki etmiştir.

Ankara'nın bir çekim merkezi haline gelmesi kente birçok insanın göç etmesine sebep olmuştur. Bu göçlerden kaynaklı olarak konut ihtiyacı yaşanmıştır. Ancak bu dönem ve ilerleyen süreçte kentin konut politikasının olmaması nedeniyle hızlı ve önü alınamayacak bir şekilde kaçak konut yapımı başlamıştır. Bu durum da gecekondu olgusunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak kavramın hem yanlış anlaşılması hem de batılı ülkelerde görülen "slum" kavramıyla karıştırılmaması için Can (1993:309) bu kavramı; "Toprağa zorla el koyma" olarak nitelendirmiş ve bu iki kavram arasındaki farkında yapılaşmanın kaçak olup olmamasına bağlamıştır.

Bu gelişmelerden bağımsız olarak son yıllarda kentler teknolojik gelişmelerden de etkilenmektedir. Bu konu kapsamında Tekkanat ve Türkmen (2018, ss.117) ve Yazgı (2006, ss.16)'ya göre bu gelişmelerin, bilgi teknolojilerindeki gelişim, bina teknolojilerindeki gelişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişimler olduğunu söylemişlerdir.

Ankara'nın başkent ilan edilmesi sadece Türkiye için değil birçok ülke için çok önemlidir. Çünkü başkent kurulum aşamasında birçok yabancı mimar ve şehir plancısı gelmiştir. Bu gelen yabancı mimar ve plancıları Tunçer (2009:1); "*Clemens Holzmeister, Ernst Egli, Theodor Post, Hermann Jansen, Martin Wagner, Martin Elsaesser, Bruno Taut, Robert Oerley gibi yabancı mimarlar tasarımcı, eğitimci,*

danışman, planıcı, uygulayıcı olarak üstlendikleri görevlerle” hizmet ettiklerini belirtmektedir.

Ankara'nın bir başka önemli yanı ise hem şehrin tarihi gelişimi açısından hem de şehir planlarına çok büyük bir etkisi olan Ankara Kalesi'dir. Bu bağlamda Tunçer (2009:2)'a göre; *“Ankara ile düşünülen en önemli iki sembolik öge “Kale” ve “Çankaya”dır. Biri tarihi geçmiş, öbürü ise Cumhuriyet Türkiye'sini sembolize eder.”* Buradan hareketle Ankara'nın, içerisinde birçok tarihi, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel özelliği barındırdığı söylenebilir.

Görüldüğü gibi Ankara, Cumhuriyet'in başkenti olmak gibi zor bir sorumluluk almıştır. Her ne kadar Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu sorumluluğunu başarıyla yerine getirmeye çalışmışsa da daha sonraki dönemlerde gelen siyasi iradeler ve farklı toplum kesimleri, kentin sorumluluklarını yerine getirmesini zorlaştırmıştır. Ayrıca Tankut (1998:96)'un

“Bir ülkenin başkenti kuşkusuz herhangi bir kent değildir. O, ülkenin tüm şehirleri arasındaki lider kenttir. Bu kentte, siyaset, ticaret, sanat ve bilimin önde gelenleri buluşacak, önemli kararlar verecek ya da bu kararları etkileyecektir. Başkent umutların simgesi, beklentilerin aynasıdır. Bu nedenle bir başkent fiziksel görüntüsünün hayati bir önemi vardır. Çünkü o, ulusal canlılığın, sürekliliğin bir güvencesidir.”

sözleri de bir başkent ne kadar önemli olduğunu ve önemli olması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.6 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ GELİŞİMİ

Günümüz Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk olarak 1876 yılında Ankara Valisi Doktor reşit Bey tarafından açılmıştır. O dönemde meydanın ismi, meydanda bulunan Taşhan binasından gelerek Taşhan Meydanı olarak verilmiştir. 1920'lerde meydanın ismi Hakimiyet'i Milliye olarak değiştirilmiş ve Cumhuriyet'in inandırından sonra 1927 yılında Henry Krippeler'in yapmış olduğu Atatürk Heykeli meydana yerleştirilmiştir. İlerleyen yıllarda ise meydan bugün bizim bildiğimiz Ulus ismini alacaktır. Bu ismin temeli de ulusal çapta verilen Kurtuluş Savaşı'na dayanmaktadır. (Ergut vd. 2005:51)

Ulus Meydanı'nın, Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin gelişimi açısından çok büyük bir önemi vardır. Çünkü Bayraktar'a (2013:21)'e göre Cumhuriyet'in ilk yılları ideolojinin toplumda yaygınlaştırılmaya çalışıldığı yıllardır. Bu yüzden de Ankara

kentinin bürokratik ve politik merkezi Ulus olarak ön plana çıkmaktadır. Bayraktar (2013:20) Ankara’da bulunan Ulus ve Kızılay Meydanlarının gelişimlerini 4 döneme bölmüştür. Bunlardan ilki 1923-1930 yılları arasında olan Cumhuriyet ideolojisinin yaygınlaştırılma çabasının olduğu dönemdir. İkinci dönem 1930-1950 yılları arasında ise bu sefer Kızılay Meydanı politik ve bürokratik olarak öne çıkarken Ulus; finansal, ticari ve kültürel bir merkez olarak özelleşmektedir. Üçüncü dönem ise 1950-1980 yılları aralığındaki süreçtir. Bu süreçte Ulus Tarihi Kent Merkezi’nin ticari olarak önemi artarken politik, bürokratik ve kültürel özelliklerin tümü Kızılay üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Son dönem olan 1980’den günümüze kadar olan süreçte ise Bayraktar (2013:21), Ulus Tarihi Kent Merkezi’nin bürokratik ve politik olan özelliklerinin artık tamamen sembolik hale geldiğini belirtmektedir.

Ergut vd. (2005:52)’e göre ise Ulus Meydanı’nın etrafında oluşan tarihi kent merkezinin bir parçası da Atatürk Bulvarı olmuştur. Jansen’in yaptığı Ankara Planı’nın da omurgasını oluşturan bu bulvar üzerinde bugün halan önemini koruyan birçok yapı bulunmaktadır. Ergut vd. (2005:52)’e göre Ulus Meydanı’ndan başlayıp Güney’e doğru uzanan Bankalar Caddesi üzerinde yer alan; Maarif Vekaleti, Tekel Binası, Gençlik Parkı, Opera, Halkevi ve Etnografya Müzesi gibi yapılar düşünüldüğünde Ulus’un Ankara ve Türkiye için ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu yapılar başkent in o dönemde canlanmaya başlayan kamusal ve kültürel yaşantısının birer yansımasıdır. Ancak bu yapılardan bazıları günümüze kadar olan zaman içerisinde izlenen yanlış politikalar yüzünden yıkılmıştır. Fakat bu durum tezin ana konusu olmadığı için burada değerlendirilmeyecektir.

Tunçer (2005:12)’e göre ise 19. Yüzyıl sonlarında Ankara’ya demiryolunun gelmesi, Cumhuriyet’in ilanı ve başkentlik fonksiyonunun yüklenmesi ise Ulus simgesel bir önem kazanmıştır. Tunçer, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Ulus’un Bankalar Caddesi boyunca yayılan ve 1. Ulusal Mimarlık akımının göstergeleri olan; İş Bankası, Ziraat Bankası ve Vakıflar Bankası, PTT ve Osmanlı Bankası gibi yapıların olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle de Ulus Tarihi Kent Merkezi’nin Erken Cumhuriyet Dönemi boyunca ve sonrasında önemli bir ticari, sosyal ve politik bir merkez olduğu söylenebilir.

Dinçer (2014:37)’de Ulus Meydanı’nın Ankara’nın en önemli ve ilk meydanlarından olduğunu belirtirken aynı zamanda Ulus Tarihi Kent Merkezi’nin de Ankara’nın en eski sosyal, idari ve siyasal yaşam alanı olduğunu vurgulamıştır. Ulus Meydanı ve Ulus Tarihi Kent Merkezi, tarihsel birliktelikleri ve birlikte gelişimleri

açısından ayrı ayrı düşünülemez. Bu yüzden meydan ve kent merkezi ilişkisi birlikte ele alınmalıdır.

BÖLÜM V

5. ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ PLANLAMA GELİŞİMİ

5.1 ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARDA ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ

Ankara tarihi uygarlıkların, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve son yüz yılda Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli yerleşim yeri olmuştur. Tezin önceki başlıkları altında verilen bilgilerden bu tarihi ve kültürel kentin ne kadar önemli bir mirasın parçası olduğu görülmektedir. Bu yüzden de bu kent için birçok önemli harita ve plan yapılmıştır. Tezin bu kısmında Ankara kenti için tarihsel süreçte yapılan haritalara ve planlara değinilecek ve bu planlar üzerinden özellikle Ulus Tarihi Kent Merkezi planlama içindeki gelişimi tarif edilecektir.

Ankara Tarihi Kent Merkezi'nin Şekil 5'te gösterildiği gibi tarih içerisinde birçok uygarlığa ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu uygarlıklar sadece Ankara ve çevresinde bulunmakla kalmayıp arkalarında günümüze kadar olan süreç içerisinde birçok kalıntı ve tarihi eserde bırakmışlardır. Bu kalıntı ve tarihi eserler süreç içerisinde yapılan kazı çalışmaları ve araştırmalarla ortaya çıkmıştır.

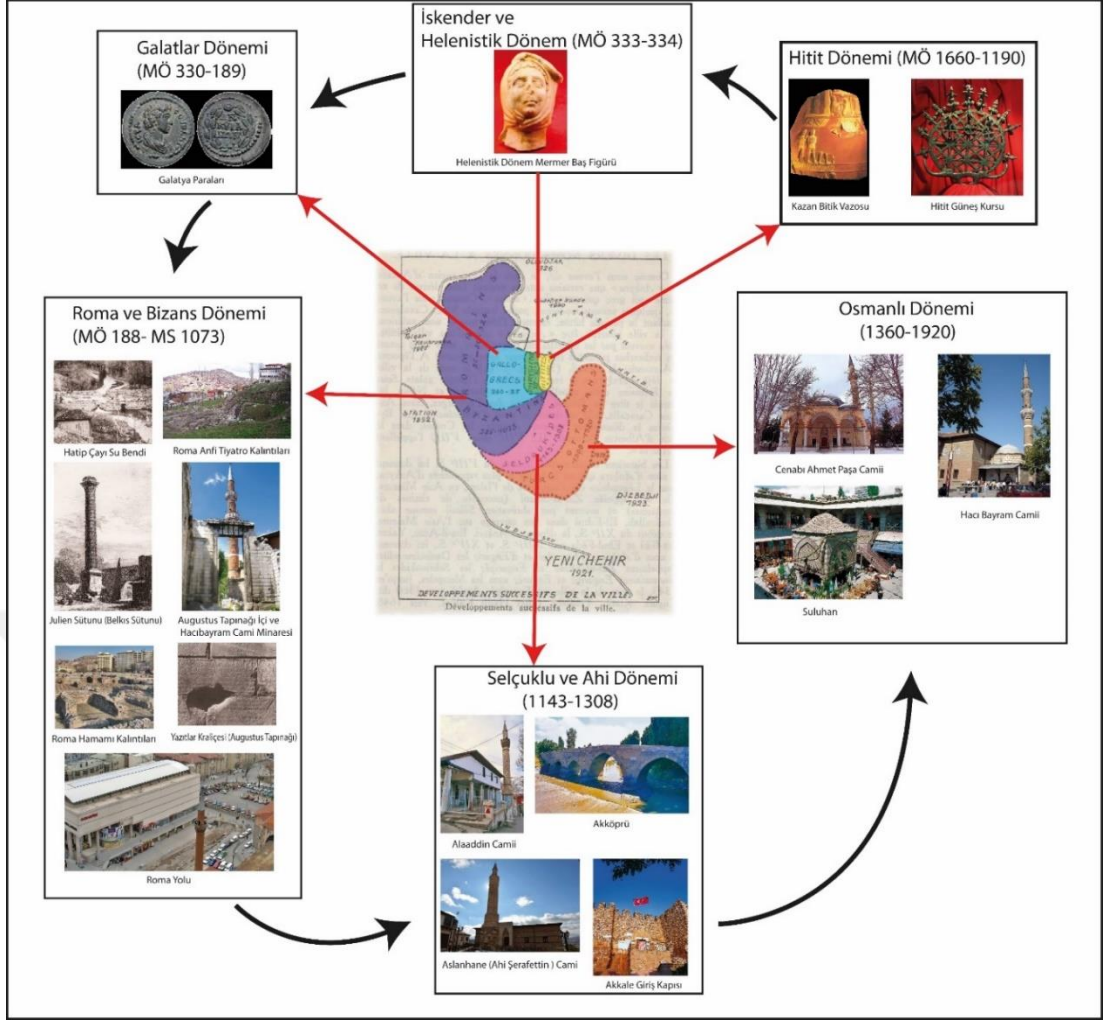
Literatürde Ankara şehrinin kuruluşuna dair ilk tarihi bilgilere bakıldığında şehirde ilk olarak Frigler'in yaşadığı düşünülmektedir (Erzen 2010:24). Ayrıca Ankara ve çevresinde Frigler'den kalma birçok tümülüsün bulunması da bu olguyu desteklemektedir. Friglerden sonra Hitit Uygarlığına ait izler yer almaktadır. Yapılan kazılardan çıkarılan Hitit Güneş Kursları bu uygarlığın Ankara çevresinde yaşadığına örnek olarak gösterilebilir. Ankara Tarihi Kent Merkezi'nde Büyük İskender ve Helenistik Döne'mden kalıntılar da bulunmaktadır. Bu dönemden sonra da Galatların Ankara ve çevresinde yaşadıkları bilinmektedir. Özellikle Kale, Galatların kalıcı mevkilerinden biri olmuştur. Galatlardan sonra Romalılar Ankara ve çevresinde yerleşmişlerdir. Hatta Ankara Roma'nın eyalet merkezlerinden biri olmuştur. Kentin bu dönemde ovaya doğru gelişirken Kale, akropol olarak önemini korumaya devam etmiştir. (Günel ve Kılıcı 2015:90)

Roma Dönemi'nin bitmesi ile Bizans İmparatorluğu, (Doğu Roma) Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak bölgede hakimiyetini sürdürmüştür. 1071 Malazgirt

Muharebesi ile Anadolu'ya ilk Türk göçleri başlamış ve Bizans İmparatorluğu'nun buradaki hakimiyeti ilerleyen süreçte giderek yok olmaya başlamıştır. Bizans İmparatorluğu'ndan sonra Ankara ve çevresine sırasıyla Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemi hâkim olmuştur.

Tekeli (2011:252)'e göre Ankara Kalesi ve kalenin karşısında bulunan Hıdırlık Tepesi, Engürü Ovası üzerinde çok stratejik bir denetim noktası olmuştur. Frigliler'den Selçuklular'a kadar geçen 18 yüzyıllık süreç içerisinde Ankara Kalesi'nin ve şehrin yerleşiminde çeşitli değişiklikler olmuştur. Selçuklulardan Osmanlı'ya kadar olan süreçte ise kent birçok kez hem Anadolu'ya yapılan akınlar hem de iç savaşlar dan dolayı birçok kez el değiştirmiştir.

Özellikle Galatlar'dan sonra başlayan Roma, Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri'nde kentte çok önemli tarihi eserler ve yapılar süregelmiştir. Bunlardan en önemlileri Roma Dönemi'nde yapılan Augustus Tapınağı (Ankara Anıtı), Roma Hamamı, Roma Yolu ve Julien Sütunu (Belkıs Sütunu) olurken Selçuklu Dönemi'nde Alaaddin Cami, Ak Köprü ve Akkale Giriş Kapısı olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde ise bugün Ulus Tarihi Kent Merkezi içerisinde bulunan Hacıbayram Camii ve Suluhan gibi yapılarıdır.

Şekil 10: Tarihi Süreç İçerisinde Ankara Şehri'nde Var Olan Uygarlıklar ve Bıraktıkları Eserler (ABB 2007:1; Mamboury 1934:76)

Ankara Tarihi Kent Merkezi'ni ve bu merkezdeki yaşamı en iyi tasvir eden belgelerden biri 18. Yüzyıl başlarına ait olduğu düşünülen Ankara Resmi Tablosu'dur. Bu tablo 1971 yılında Semavi Eyice tarafından incelenmiş ve tanıtılmıştır. Ergenç (1980:16)'e göre tablo kentin hem topografik hem sosyal hem de ekonomik özelliklerini yansıtmaktadır. Çünkü tablonun sol alt kısmında da görüleceği gibi Ahilik seramonilerine ait olduğu tahmin edilen şehrin günlük yaşamında önemli bir materyal olan tiftiğin alışverişini ve işlenmesini konu alan çizim yer almaktadır.

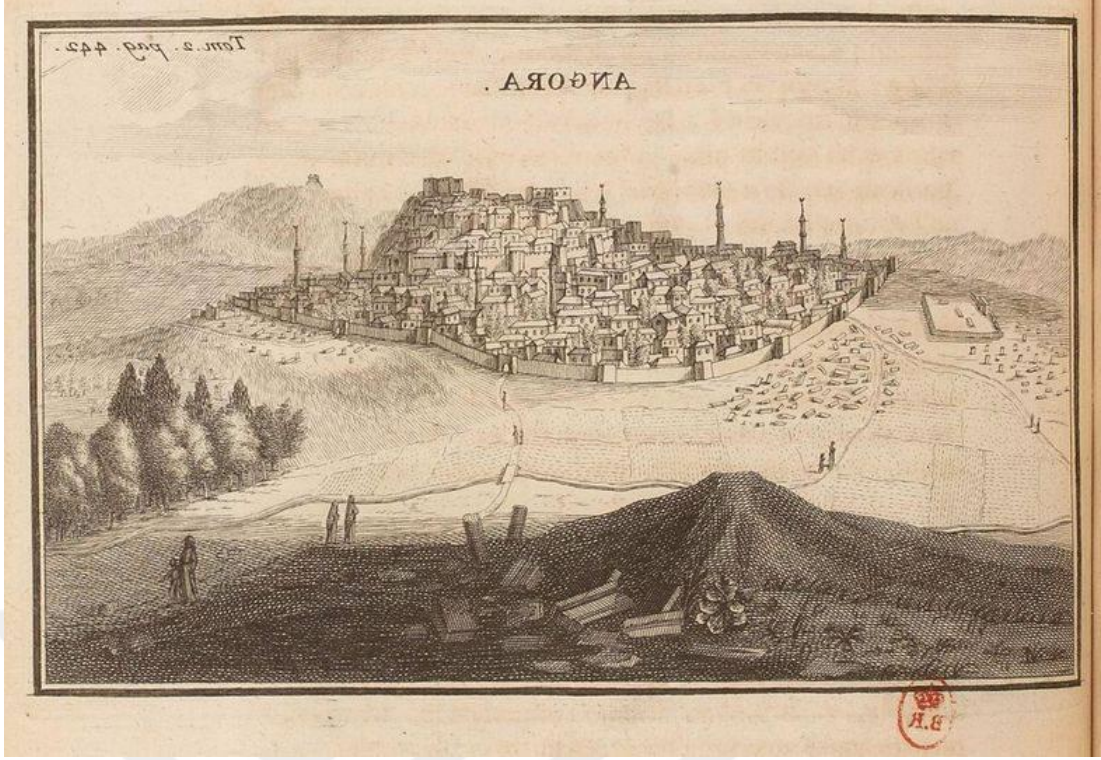
Bunlara ek olarak Ankara'ya tarih içerisinde birçok seyyah da seyahat etmiştir. Bunlar arasında en önemlilerinden biri Joseph Piton de Tournefort adlı Fransız bitki bilimcidir. Çünkü Tournefort, seyahatnamesinde 22 Ekim 1701 tarihinde Ankara'ya ulaştığından bahseder ve bu kent için kendisi Angora ismini kullanır. Ancak bazılarının Angori ve Türklerin'de Engür dediğini vurgulamaktadır. Kendisi yazdığına göre Galyalılar'ın kanlarının yöre halkının damarlarında yaşadığını düşünmektedir.

Seyahatnamesinin devamında Ankara Anıtı'nı anlatan Tournefort, Ankara'nın Anadolu kentleri arasında o yıllarda en iyi kentlerden biri olduğundan bahseder ve eski görkemli dönemlerin izlerini taşıdığını da belirtir. Daha sonra o dönemde kentin nüfusunun emin olmamakla birlikte 40 bin civarlarında olduğundan bahseden Tournefort, seyahatnamesinde Ankara Kalesi'ne de yer verir. Kale'nin 3 suru olduğundan ve kale duvarlarının da büyük beyaz mermer bloklara benzeyen bloklardan yapıldığını anlatır. Tournefort son olarak seyahatnamesinde Ankara Keçileri'ne de değinmektedir. Bu keçilerin Ankara'nın köylerinde beslendiğini, keçi kıllarıyla çok güzel kumaşların ve özellikle de sofların dokunduğunu ve keçi postunun kent dışına çıkmasının yasak olduğunu çünkü kent halkının bu post üzerinden yaşamlarını devam ettirecekleri parayı kazandığını vurgulamaktadır. (Tournefort, 1701:230)

Şekil 11: Semavi Eyice'nin Ankara'nın Eski Bir Resmi" Eserinde Tanıttığı ve 18. Yüzyıla Tarihlenen "Ankara Manzarası Tablosu (Ankara Kalkınma Ajansı 2018:8)

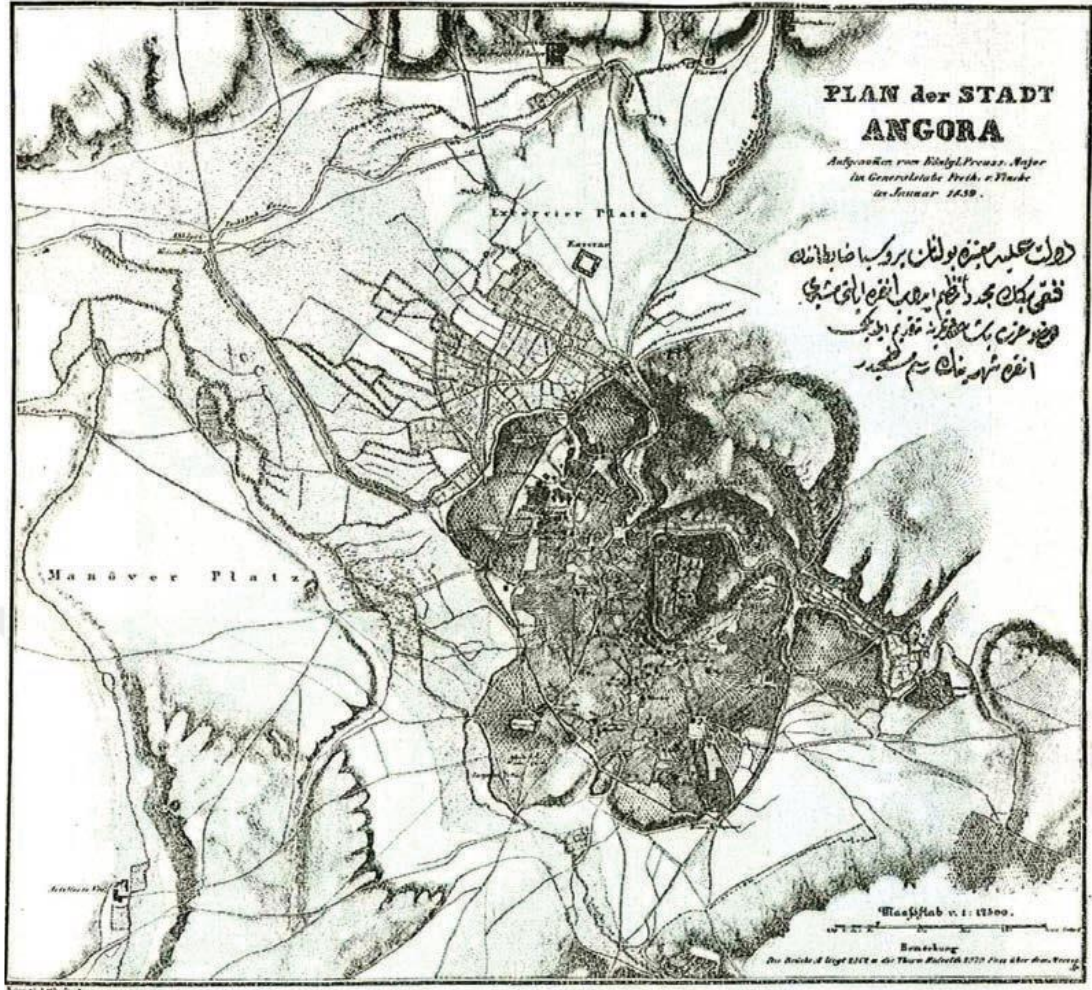

Şekil 12: Joseph Piton de Tournefort Adlı Fransız Bitki Bilimcinin 1717 Yılına Ait Ankara Gravürü (Tournefort 1718)

Ankara Tarihi Kent Merkezi'nin tarihsel gelişimi ve bu gelişimin göstergeleri sadece yapılar, anıtlar ve tablolardan değil haritalar ve planlar üzerinden de okunabilir. Bu noktada kentin gelişiminden itibaren birçok plan ve harita bulunmaktadır. Tezin bu başlığı altında Ankara şehri için yapılan harita ve planlardan bahsedilecektir. Bu plan ve haritaların özelliklerine değinilecek ve neleri kapsayıp kapsamadıkları açıklanacaktır.

5.1.1 1839 Tarihli Von Vicke'nin Şehir Haritası

Planlama literatüründe Ankara'nın ilk haritası olarak geçen Von Vicke'nin Şehir Haritası, 1839 yılında Prusyalı H. Von Moltke'nin yanında yer alan Kraliyet Subayları'ndan, Kurmay Binbaşı Baron Von Vicke tarafından çizilmiştir (Günel ve Kılıcı, 2015:86). Bu harita bir kentsel planlama haritası ya da planı olarak değil de daha çok askeri amaçla çizilmiştir. Harita üzerinde Ankara şehrinin topoğrafyası ve askeri tesisler görülmektedir (Eyice 1972:113).

Şekil 13: 1839 Tarihli Von Vicke'nin Şehir Haritası
(Günel ve Kılıcı 2015:88)

5.1.2 Lörchel Planı

Von Vicke'nin askeri amaçlı hazırlanan şehir haritasından sonra ilk defa resmi olarak kentin planlama süreci başlamıştır. 1925 yılında Carl Christopher Lörchel tarafından Ankara kentinin ilk planı yapılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra kurulmak istenen yeni devletin gücünü ve kimliğini göstermek adına 1925 yılında Carl Christopher Lörchel'e yaptırılan bu plan, Ankara'nın ilk imar planıdır. Planın toplam alanı 700 hektar olup, plan içerisinde toplam kentsel yerleşme alanınının 280 hektar olmasına karar verilmiştir.

Bu planda kısmen de olsa, ilk koruma yaklaşımlarının uygulanmasının isteğinden de söz edilebilir. Bu noktada planda, Ankara Kalesi ve çevresinde yerleşen "Eski Şehir" kısmına müdahale sınırlandırılıp kentin büyüme yönünün Yenışehir ve Çankaya taraflarına olması kararı yer almaktadır (Boslo ve Yürekli 2009:125).

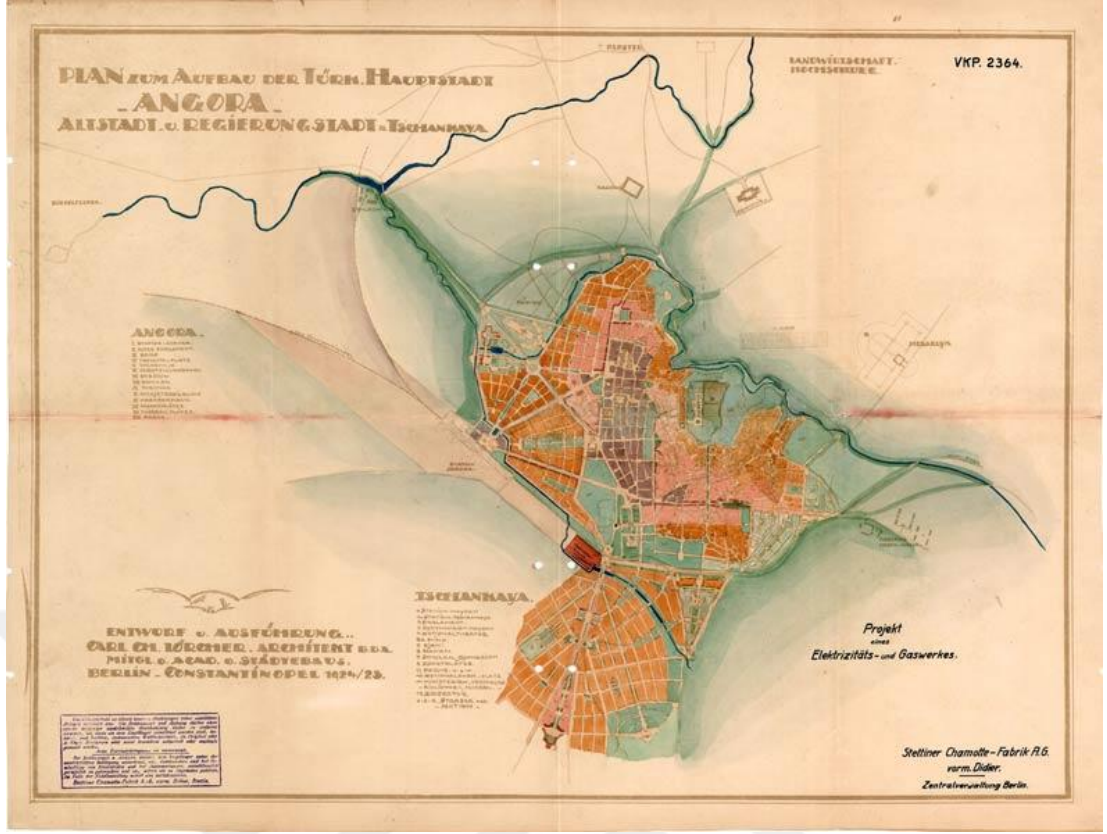

Şekil 14: 1925 Tarihli Carl Christopher Lörchel Planı (URL-3)

Tablo 2: Lörchel Planı Özellikleri

Plan Onay Yılı	1925
Plan Hedef Yılı	Belirsiz
Mevcut Nüfus (kişi)	65,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	150,000
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	280
Toplam Alan (ha)	700

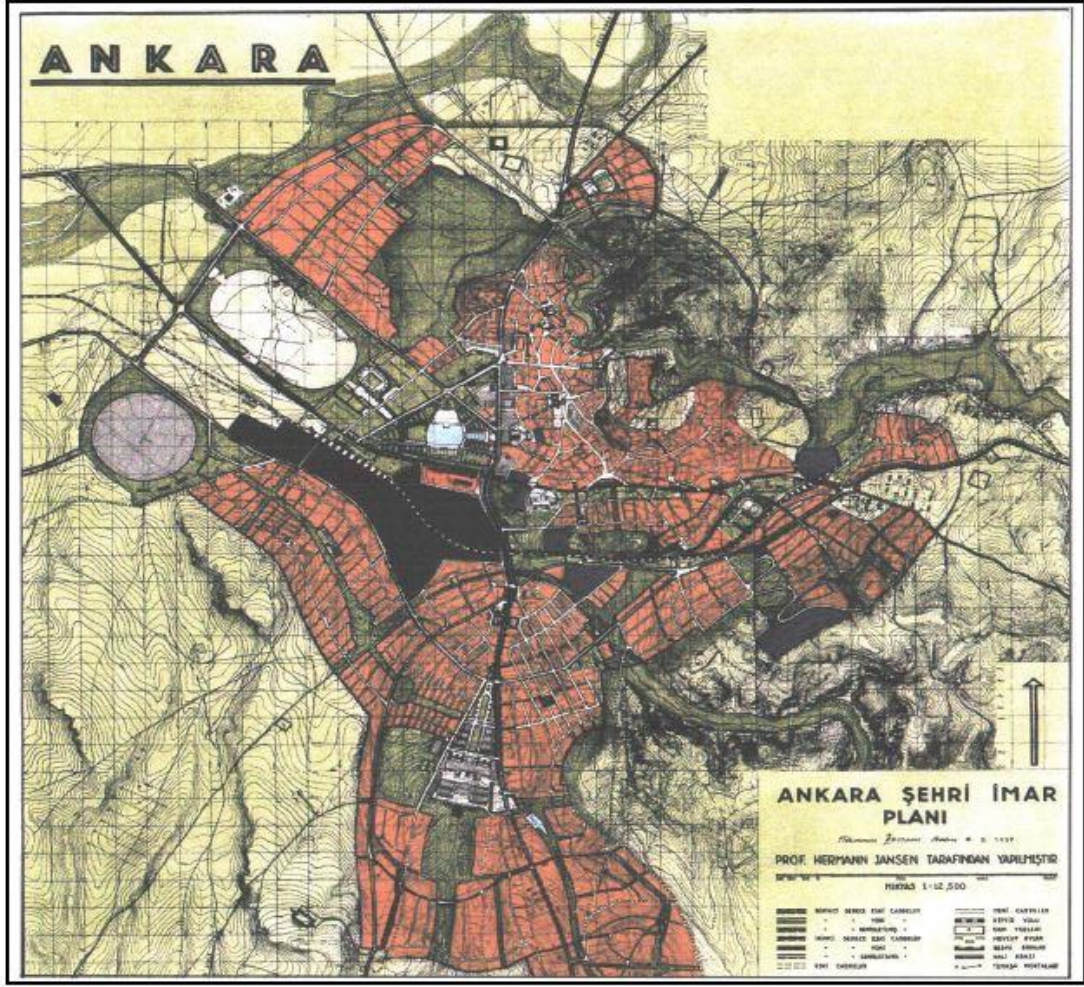
Şekil 15: 1925 Tarihli Carl Christopher Lörchel Planı'nda Eskişehir ve Yenişehir Yerleşimleri (URL-4)

Lörchel Planı diye adlandırılan bu planda kentin büyüme yönünün Yenişehir ve Çankaya taraflarına doğru verilmesi kararı olduğu için aynı zamanda, kentin güneyinde yaratılan kamulaştırma alanı içinde düzenleme çalışmaları yer almaktadır.

Ayrıca planda, Ankara Kalesi ve Tren İstasyonu arasında bulunan bölge içerisinde bir düzenleme yapılması öngörülmüştür (Cırık 2004:84). Son olarak ise bu planda “Eski Şehir’in ihmal edilmesi ve Yeni Şehir’in kurulması kararlaştırılmıştır.” (Tunçer 2021, s.21)

5.1.3 Herman Jansen Planı (Ankara Şehri İmar Planı)

Şekil 16: Herman Jansen Planı'nda Ulus ve Yenişehir (ABB 2007:55)

Lörchel planında getirilen kararların tümü dönemin şartları yüzünden çok fazla uygulanma olanağı bulamamış ve yeni bir plan yapılması kararı alınmıştır. Bu plan kararı 24 Mart 1925 gün ve 583 sayılı Ankara'da İnşası Mukerrer Yeni Mahalle İçin Muktezî Yerler İle Bataklık ve Merzâgî Arâzinin Şehr-i Emânetçe İstimlâki Hakkındaki Kanun kapsamında alınmıştır. Bu sebeple açılan uluslararası yarışmayı 1928 yılında Herman Jansen'in yaptığı Ankara Şehri İmar Planı kazanmıştır.

Yansen Planı'nda önemli olan plan kararları; Lörchel Planı'ndan gelen yeşil sistemlerin devamlılığını sağlamak, kent içerisinde kuzey-güney yönlü bir omurga yaratmak ve Eski Kent (Ulus) ile Yeni Kent (Kızılay) arasındaki ilişkiyi bu bağlantı ile sağlamak ve dönemin mimari yaklaşımı olan Bahçeşehir ekolünü plana yansıtma şeklinde sıralanabilir.

Tablo 3: Jansen Planı Özellikleri

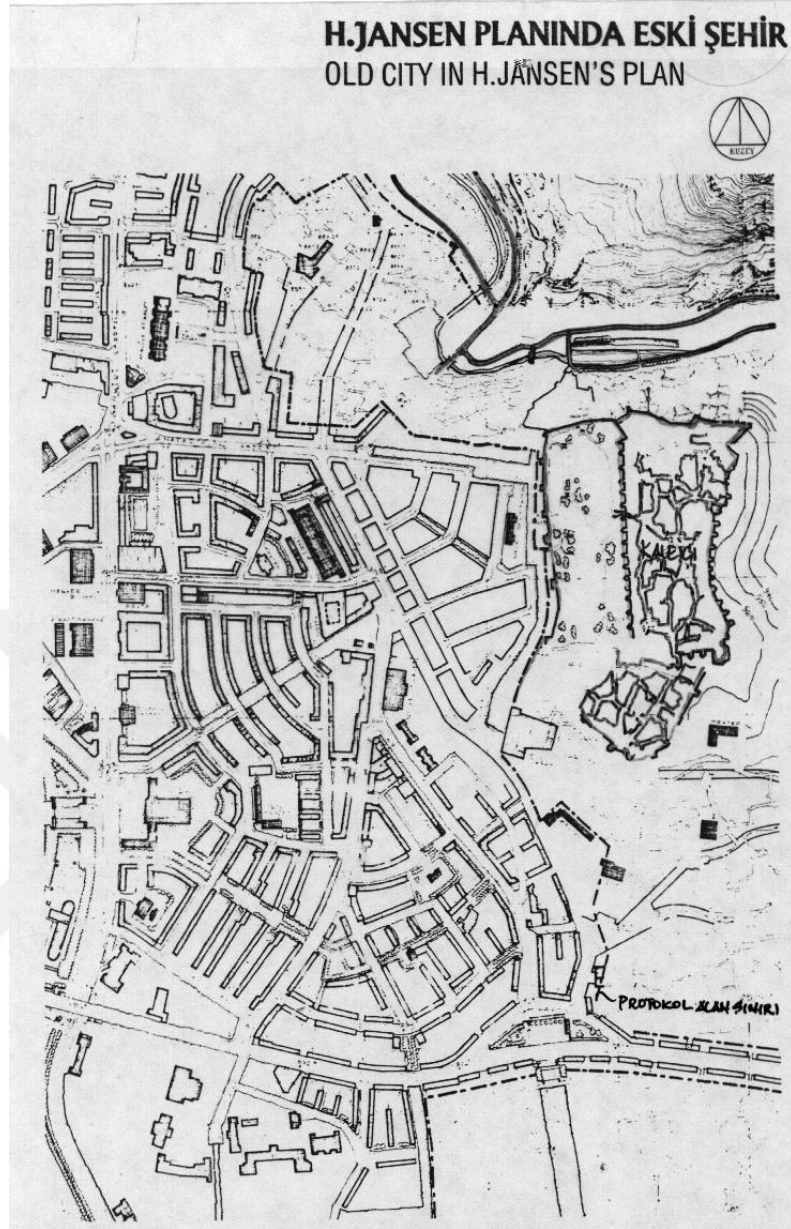
Plan Onay Yılı	1932
Plan Hedef Yılı	1978
Mevcut Nüfus (kişi)	75,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	300,000
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	300
Toplam Alan (ha)	1500

Ayrıca Jansen'in Planı'nda Eski Şehir (Ulus ve çevresi) ile ilgili de kararlar yer almaktadır. Bu kararlardan önemli olanları; Eski Ankara'ya çok fazla dokunulmayacağı, eskinin üstüne değil yanına yeni bir kent kurulması yoluna gidileceği (Tunçer 2009:7) planda kale ve çevresinin korunmasına önem verilmesi gerektiği (Orsan ve Karadeniz 2019:3) Kale'nin tarihsel ve siyasal bir simge olarak değerlendirilip aynı zamanda tarihi kentin korunması ve Yeni Kent ile bir devamlılık sağlamanın öngörülmesi şeklinde sıralanabilir.

Tunçer (2009:5)'a göre Jansen tarafından yapılan bu plan, "*Cumhuriyet'in ideallerini simgeleyen kamu yapıları, eğitim yapıları, sağlık yapıları, finans yapıları ve diğerleri ile binlerce yıllık Eski Ankara'nın terk edilerek yeni bir "Kent Kimliği" yaratılmasına sahne olunmuştur.*"

Herman Jansen'in yaptığı Ankara Şehri İmar Planı, planlama literatürüne göre Cumhuriyet tarihindeki ilk koruma kararlarının kentsel ölçekte verildiği plan olarak sayılmakta ve Türkiye'deki koruma planlarının başlangıcı olarak görülmektedir.

Tunçer (2009, s.4)' e göre "*Jansen Planı insan ölçeğinde ve toplumsal endişeleri ağır basan bir plandı. Konut ve özellikle işçi konutu sorunlarına önem vermişti.*"

Şekil 17: Eski Şehir Planı, Ankara (Jansen 1932)

Herman Jansen tarafından yapılan Ankara Şehri İmar Planı 1932 yılında yürürlüğe girmiştir. Aynı zamanda Herman Jansen Ankara kentine 1938 yılının sonuna kadar Ankara Şehri İmar Müdürlüğü (AŞİM) Danışmanlığı yaparak da katkı sağlamıştır. Yürürlüğe koyulan bu planla birlikte Ulus'u ve Kızılay'ı birleştiren Atatürk Bulvarı üzerinde, Cumhuriyet'i temsil eden ve yeni başkentin kimliğini ön plana çıkaracak yapılaşmalar başlamıştır.

Ayrıca literatürde Jansen Planı ve yaklaşımlarına yönelik eleştirilerde yer almaktadır. Öztürk (2019:70)' e göre Ankara Kalesi yapılan planda korunması önerilen tek bölge olup, Ulus bölgesi için önerilen yenileme çalışmalarının ve yeni

yapılacak yolların da eski mülkiyeti tamamen değiştirdiği ancak beklenen yapılaşmanın bu dönemde gerçekleşmediği vurgulanmaktadır. Tunçer (1990:412)'e göre ise Jansen yapmış olduğu planda geleneksel dokuya yönelik olarak tarihi çevreyi koruma endişesinden ziyade bu dokuda uygulanabilir, gerçekçi bir mimari yaklaşım getirme kaygısı içerisinde. TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2019 yılında hazırladığı rapor içerisinde Jansen'in yaptığı planda koruma alanı olarak sadece Kale ve eteklerinde bulunan konut dokusunu nemsemiği için eleştirmektedir.

Bütün bu süreçten sonra, Jansen Planı'nın yaptığı nüfus öngörüsü, ilerleyen yıllarda g ve imar hareketleri yüzünden yetersiz kalmış ve 1954 yılında bir plan daha yapılması kararlaştırılmıştır.

5.1.4 Yücel-Uybadin Planı

Jansen Planı'nın nüfus öngörüsü yetersiz kalınca 1954 yılında uluslararası bir yarışma açılmıştır. Yarışmanın jüri yeleri arasında Luigi Picoinato ve Patrick Abercrombi gibi 2.Dünya Savaşı sonrasında Şehir ve bölge planlamanın ünlü isimleri de yer almıştır. Bu yarışma sonucunda birinciliği Raşit Uybadin ve Nihat Yücel'in hazırlamış oldukları 5720 hektarlık bir alana sahip olan Ankara İmar Planı kazanmıştır. Bu dönemde Kızılay artık başkent Ankara'nın modern ve ağdaş kent kimliğinin göstergesi olarak mimari örneklerin yapıldığı bir merkez haline gelmiştir. (Tunçer 2009:16)

1957 yılında onaylanan Yücel – Uybadin Planı, koruma ve Ankara'nın kentsel gelişmesi/büyümesi/yayılmaması konusunda bir kırılma noktası olarak tarih sayfalarında yerini almıştır. Bu planın başlıca kararları ise; batıya (Eskişehir Yolu'na) doğru gelişme, kent merkezinin Ulus'tan Kızılay'a doğru kaydırılması, il genelinde 6-8 kat, hatta yer yer 10 kata kadar olacak kat artışına izin verilmesi şeklinde sıralanabilir.

Planda verilen kat artış kararları ile merkezde nüfus artışı yaşanmış ve Ulus, baskı altında kalmıştır (Orsan ve Karadeniz 2009:4). Ayrıca bu dönemde artık Kızılay, yeni bir merkez olarak ortaya çıkmıştır ve Ankara'nın modern/ağdaş kent kimliğinin göstergesi olarak mimari örneklerin sergilendiği bir arena haline gelmiştir.

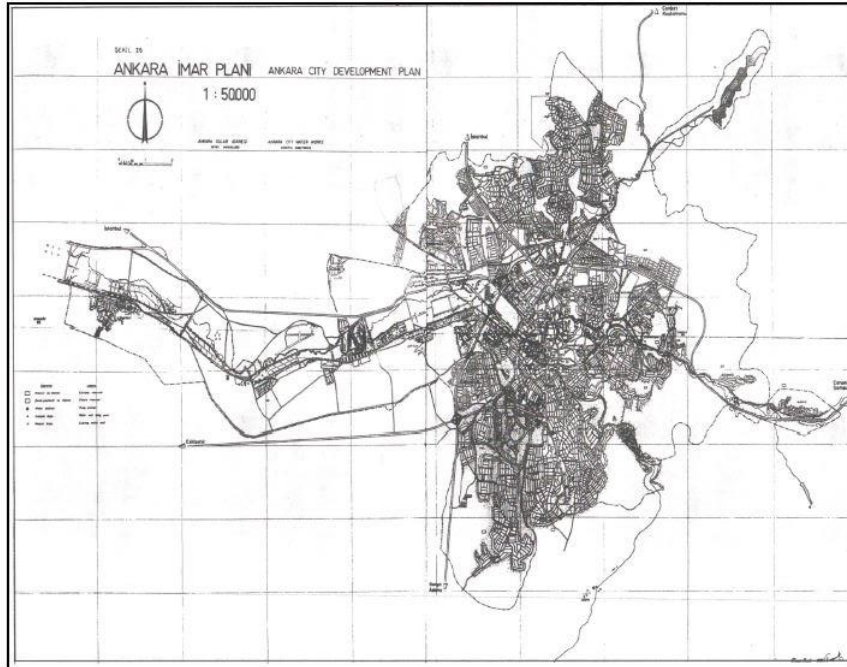
Tunçer (2009:19)'e göre 1957 yılında onaylanan bölge kat nazım planı özellikle Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde tarihi evre ile uygun olmayan bir şekilde kat artışı vererek kk parselleri birleştirmiş ve taban alanlarında artışa sebep olmuştur. Bunlara ek olarak ise yapılan bu plan hem Ulus'ta hem de Yenişehir (Kızılay'da)'de

özellikle Cumhuriyet mimari mirası olarak korunması gereken ancak korunmayan birçok yapının da yıkılıp çok katlı olarak yeniden yapılmasına neden olmuştur.

Özgül (2020:65)'ün (Tankut 1987:207)'den aktardığına göre 1954 yılında bir yarışma ile birinci seçilen ve 1957 yılında onaylanarak, 1958-1968 yılları arasında uygulamada kalan Yücel – Uybadin Planı Ankara kenti için temelde Jansen'in planlamış olduğu merkezi koruyan ancak kentleşmeyi dışladığı ve çözüm getirici bir plan olmaması sebebiyle de “tevekkülcü” bir plan olarak kabul edilmiştir. Plan içerisinde sürdürülebilir ve sağlıklı bir konut üretim politikası üretilmediği için 1957 planı da kentteki gecekondulaşan alanların sayısının artmasına yönelik bir önlem getiremediği gibi bu alanların artmasına neden olmuştur. 1958-1968 yılları arasında yürürlükte kalan bu planda Ankara için uygun bir nüfus öngörüsü yapamamıştır.

Yücel-Uybadin Planı'nın yaptığı öngörü ve yaklaşımlar Ankara için olan ihtiyaçları karşılayamayınca 1980 yılında Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi ve çevresinin de içinde bulunduğu 150 hektarlık bir alan içindeki tüm uygulama ve nazım imar planlarının yürürlüğü durdurulmuştur. Bu durdurma kararından sonra da yeni bir koruma amaçlı imar planı yapımına karar verilmiştir. (Tunçer 2009:45)

Şekil 18: 1957 Tarihli Yücel-Uybadin Planı (ABB 2007:56)

Tablo 4: Yücel-Uybadin planı Özellikleri

Plan Onay Yılı	1957
Plan Hedef Yılı	1987
Mevcut Nüfus (kişi)	450,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	750,000
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	5,720
Toplam Alan (ha)	12,000

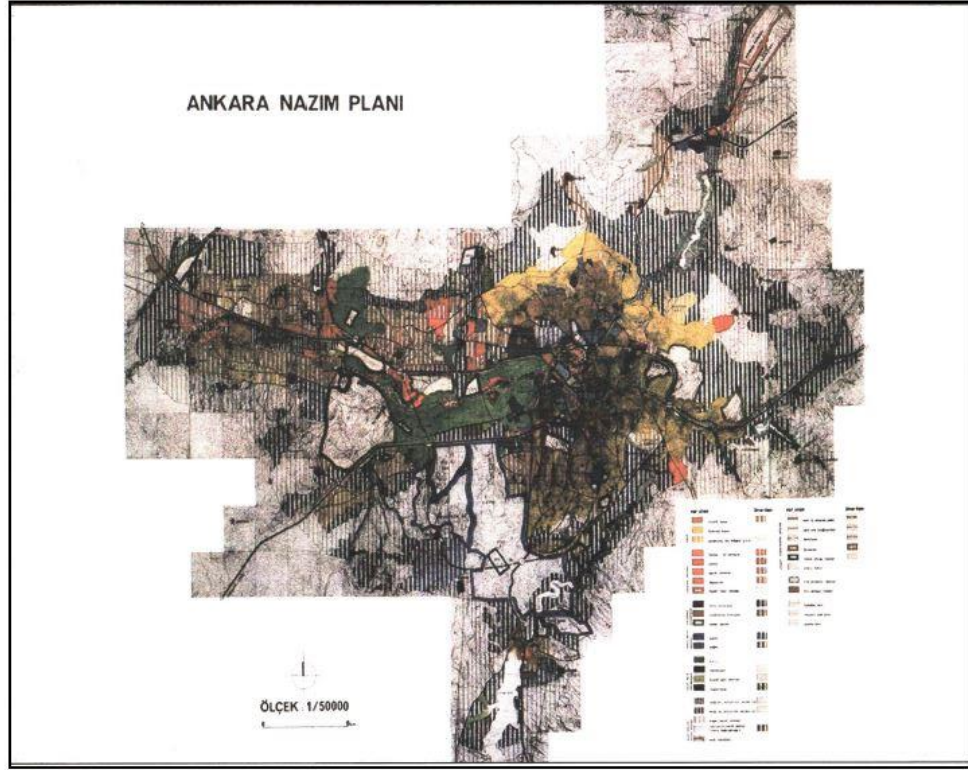
Şekil 19: 1957 Tarihli Yücel-Uybadin Planı'nda Ulus (UTTA&İlçan 2010:177)

5.1.5 Yücel-Uybadin Planı'ndan Sonra Kent Geneli İçin Yapılan Diğer Üst Ölçekli Planlar

Yücel – Uybadin Planı'nın öngöremediği kentsel büyüme ve nüfus artışı 1982 yılında onaylanan ve hedef yılı 1990 olan, Ankara Nazım Planı ile çözülmeye çalışılmıştır. Bu plan nazım imar planı olarak geçse de ayrıntılı bir planlama çalışması yapılmış olduğu için kapsamlı bir plandır ve yapısal plan olarak ele alınabilir. (Boslo ve Yürekli 2009:129)

Nazım plan'ın temel politikası; Kuzey-Güney doğrultusunda devam eden gelişmenin, “batı koridoru” olarak adlandırılan bir ana koridor üzerinde gelişmesini sağlayarak, hava kirliliğinin daha az olacağı alanları yerleşime açmak ve kent

merkezine ilişkin yaklaşımı da Ulus'u, Kazıkıçi Bostanları'nda geliştirmektir. Ancak açılan yarışma sonucu elde edilen proje uygulanamamıştır. (Utta ve İlçan 2010:175)

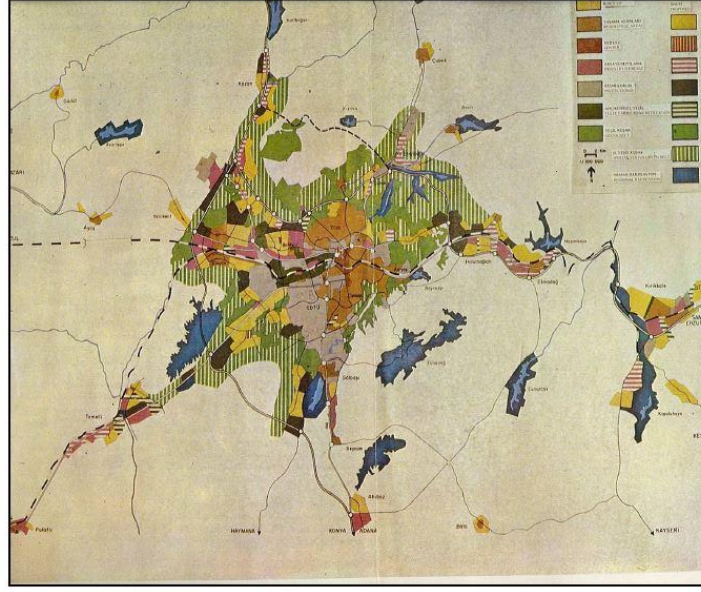

Şekil 20: 1982 Tarihli 1990 Ankara Nazım Planı (ABB 2007:57)

Tablo 5: 1990 Ankara Nazım Planı Özellikleri

Plan Onay Yılı	1982
Plan Hedef Yılı	1990
Mevcut Nüfus (kişi)	1,120,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	2,8-3,6 Milyon
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	22,500
Toplam Alan (ha)	43,250

Şekil 21: 2015 Ankara Yapısal Planı (ABB 2007:58)

1982 yılındaki hazırlanan plan uygulanma olanağı bulamayınca 1986 Yılında ORTA Doğu Teknik Üniversitesi'ne Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yeni bir plan hazırlanmıştır. Bu plan; elde ediliş amacı, ölçeği ve ilkesel oluşu nedeniyle tarihi çevrelere ilişkin ayrıntılı kararlar içermemektedir. (Utta ve İlçan 2010:186)

Daha sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi 2025 Ankara Nazım Planı adında bir plan daha yapmıştır. Planın Yapım Amacı; bir önceki nazım planın kentsel yayılmayı kontrol altına alamamış olması ve işlevsizleştirilmiş olmasıdır.

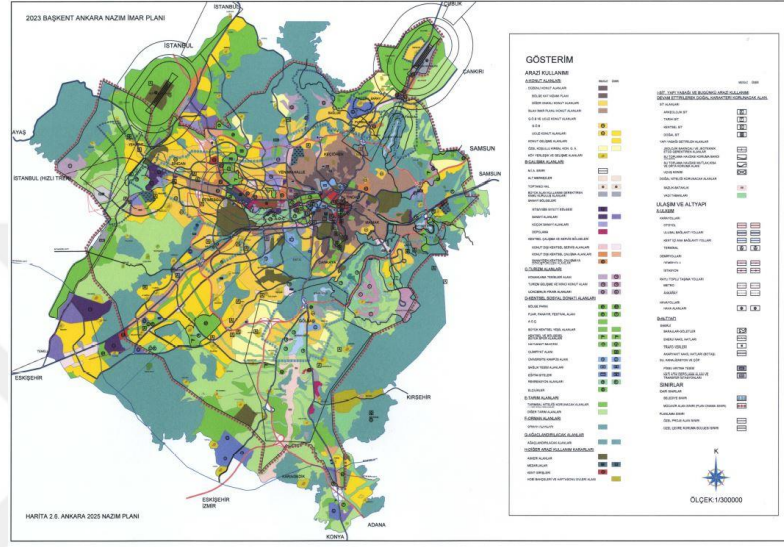
Bu planla kent makro formunun güneybatı koridoru, ağırlıklı olarak gelişimine yönelik bir büyüme öngörülmüştür. (Utta ve İlçan 2010:190). Bu plan Danıştay 6. Dairesi'nce "ölçeği 1/50.000 olmakla birlikte parçacıl olması ve şehircilik ilkeleri ile bağdaşmaması" gerekçeleri ile iptal edilmiştir.

İptal edilen bu planın ardından üst ölçekli bir plan daha yapılmıştır. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı isimli bu plan önceki planın iptalinden sonra kabul edilmiştir. Diğer nazım planların aksine bu planın içeriğinde Ulus Tarihi Kent Merkezi ile ilgili kararlar yer almaktadır. Bu kararlar; tarihi, kentsel, arkeolojik ve doğal site alanlarının alan yönetimlerinin oluşturulması ve korumaya ilişkin yerel özgünlük ve dinamikleri etkin değerlendiren planlama çalışmalarının yapılması gereksinimi şeklinde özetlenebilir (UTTA ve İlçan 2010:189)

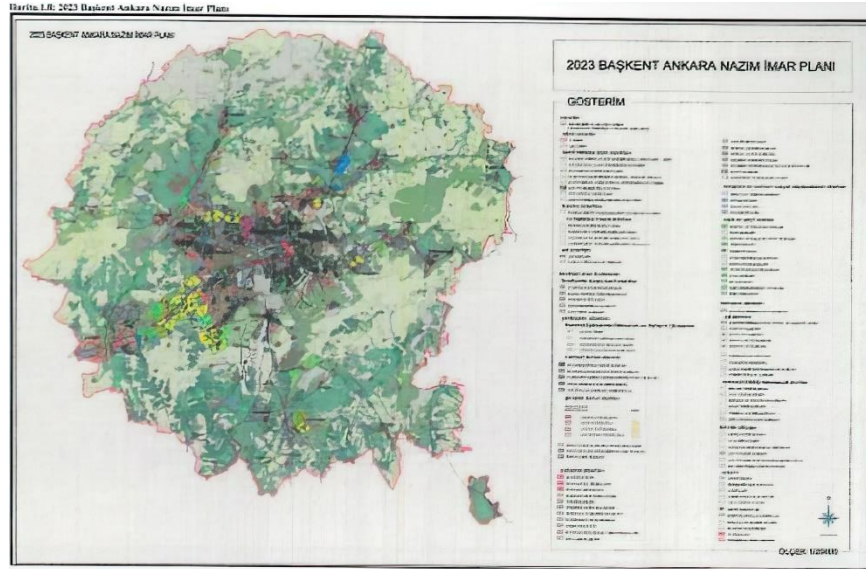
2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı ile ilgili olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2007 yılında hazırlamış olduğu rapor içerisinde, bu planlama çalışmalarının Ulus Tarihi Kent Merkezi için yüklenmek zorunda oldukları

sorumluluklar ve düzenlemeler; başkent Ankara'nın merkezini ve kalbini oluşturan Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin ve çevresinin barındırdıkları korunmaya özgün ve eşsiz değerlerinin korunarak kent yaşamına etkin bir şekilde katılmalarını sağlayacak planlama çalışmalarının sonlandırılması gerektiği ve onayı ve yapımı devam eden projeler için de özellikle Ulus bölgesi için acil bir şekilde alan yönetimi oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir. (ABB 2007:708)

Şekil 22: Ankara Nazım Planı (ABB 2007:59)

Şekil 23: 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı (ABB 2007:60)

5.2 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ STRATEJİK ÖZEL PLANLAR DÖNEMİ

Ulus özellikle 1980’li yıllarda çıkarılan kanunlar ve getirilen sit kararlarındaki uygulamalar ile yeni bir koruma planlaması dönemine girmiştir. Bu dönemden 1990 yılına kadar olan süreçte stratejik koruma planları yapılmış ve Ankara Kalesi ile çevresinin korunması sağlanmaya çalışılmıştır.

Ankara Şehri İmar Müdürlüğü (daha sonra Ankara Büyükşehir İmar dairesi Başkanlığı), 1979 yılında çıkarılan Geçiş Dönemi Koruma Geliştirme Planı Hükümleri doğrultusunda Ulus Tarihi Kent Merkezi’ni de kapsayan yaklaşık 100 hektarlık bir uygulama öncelikli proje alanı olarak saptamış ve çeşitli bölgelerde 1/1000 ve 1/5000 ölçeğinde çalışmalara başlamıştır. Bu bölgeler; Çıkırıkçılar Yokuşu ve çevresi, Hacıbayram Camii ve çevresi, Suluhan ve çevresi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve çevresi, Hasırcılar-Osmanlı Kavşağı ve çevresi ve Karyağdı Türbesi ve çevresidir. (Gültekin 2007:380)

Yapılan bu uygulamalara yönelik olarak 1983 yılında Anadolu Medeniyetler Müzesi Çevre Düzenleme Projesi ve Çıkırıkçılar Yokuşu Çevre Düzenleme Projesi, 1984 yılında Suluhan Çevre Düzenleme Projesi ve 1985 yılında Karyağdı Türbesi Çevre Düzenleme Projesi ve Hasırcılar – Osmanlı Kavşağı Düzenleme Projesi yapılmıştır. Bu projelerin amaçları ise hem Ulus ve çevresinde yapılması beklenen genel bir koruma planına altlık ve kaynak oluşturmak hem de yapılan bu planlarla noktasal problemlerin çözümünü sağlamaktır.

1984 yılında Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi ve 1987 yılında da Hacı Bayram 2. Çevre Koruma Planı yapılmıştır. Ankara Kalesi koruma Geliştirme Projesi’nde planın; tespit, değerlendirme ve ön kara etabı Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 1980 yılında tamamlanmıştır. Bu planın ana kararları arasında; koruma politikası seçimleri, örgütlenme modelleri ve birkaç yapıda restorasyon çalışmaları gibi kararlar yer almaktadır.

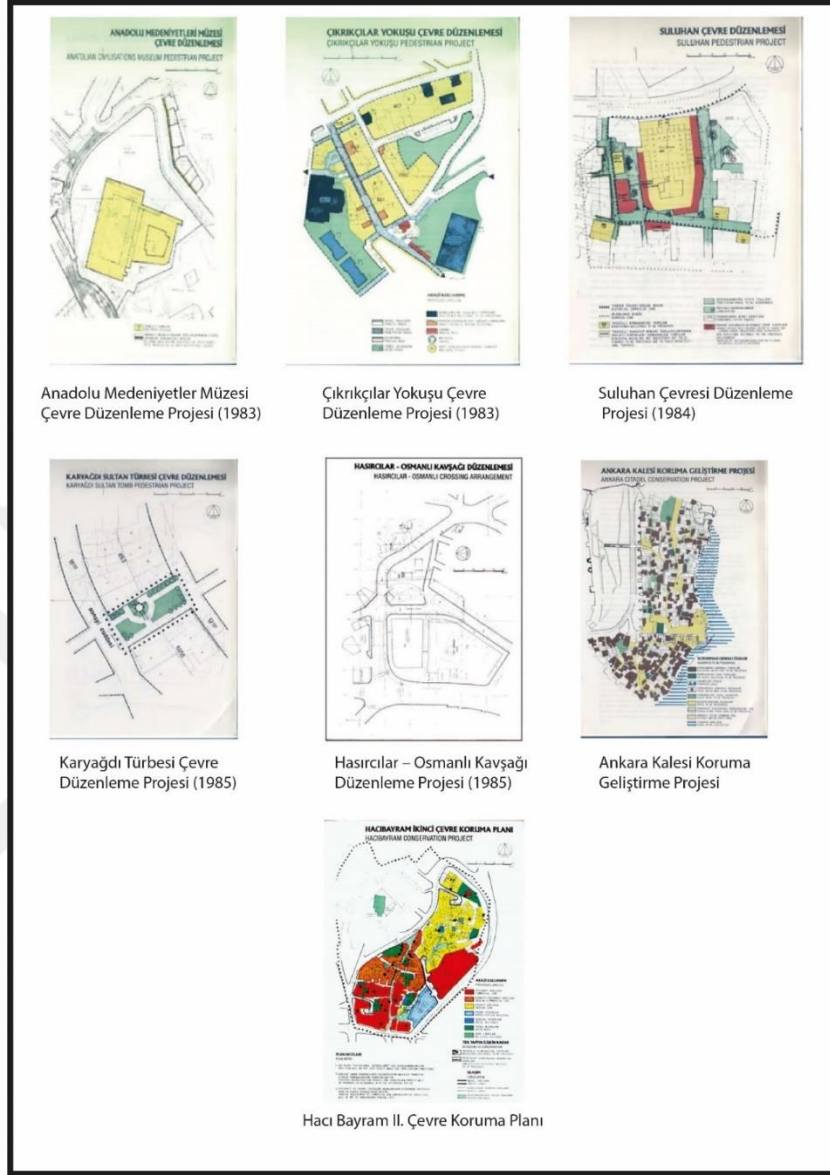
1987 yılında yapılan Hacı Bayram 2. Çevre Koruma Planı ise yine Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü içerisinde bulunan Şehir Koruma Programı dahilinde eğitim gören yüksek lisans öğrencileri ve Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Planda yapı adaları 1957 Planı’na yani Yücel-Uybadin Planı’na göre hazırlanmış ve uygulanma olanağı bulunmamıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü çalışanları tarafından

bu proje kapsamında örnek ada düzenlemesi yapılmış ve TAÇ Vakfı ile yapılan görüşmeler sonucunda bu örnek adaların uygulanması kararlaştırılmıştır.

Bu dönemden sonra Ulus Tarihi Kent Merkezi bütüncül planlar dönemine girmiştir. Bu süreç içerisinde bu tezinde ana konusunu oluşturan 3 büyük koruma planı yapılmıştır. Bu planlar; Ulus Tarihi Kent Merkezi koruma Islah Planı, Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı / Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı'dır. Yapılan bu planlar tezin "5.3 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ BÜTÜNCÜL KORUMA PLANLARI VE KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI DÖNEMİ" isimli başlığı altında değerlendirilmiş ve planların içerikleri açıklanmıştır.

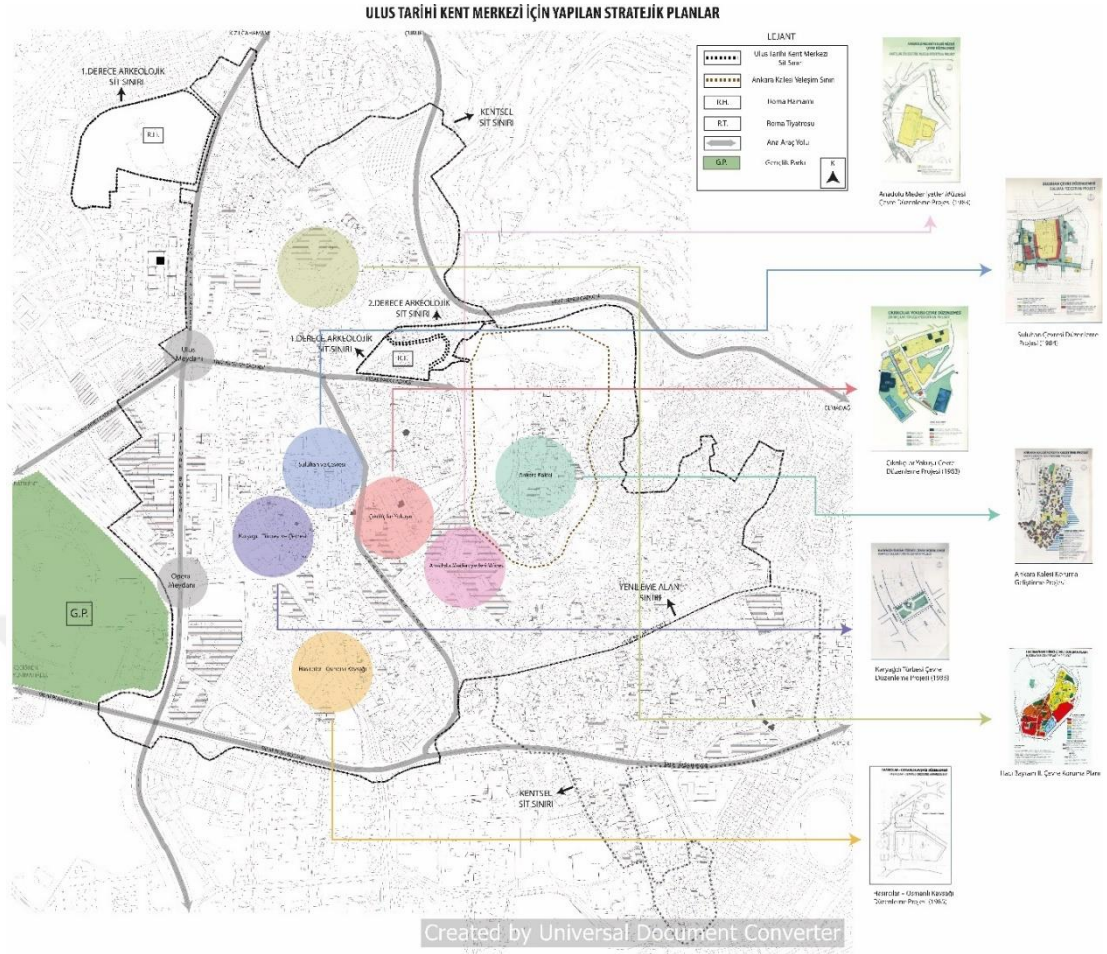

Ulus Tarihi Kent Merkezi Stratejik Özel Planlar Dönemi Planları

Şekil 24: Ulus Tarihi kent Merkezi Stratejik Özel Planlar Dönemi Planları (Tunçer 1982:1)

Yukarıda anlatılan stratejik dönem planlarının UTKM sınırları içerisinde bugün buldukları konumların daha iyi anlaşılması için aşağıda yer alan Şekil 24'de planların uygulandıkları bölgeler gösterilmiştir.

Şekil 25: UTKM İçin Yapılan Stratejik Planların Konumları (Tunçer 1982:1)

5.3 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ BÜTÜNCÜL KORUMA PLANLARI VE KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI DÖNEMİ

Tezin bu başlığı altında şehir ve bölge planlama literatüründe neredeyse bütün planlama literatürünün ve şehir ve bölge planlama akademisyenlerinin Ulus Tarihi Kent Merkezi için kırılma noktaları olarak kabul ettikleri 3 büyük koruma planı incelenmiştir. Bu planlar sırası ile; Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah Planı, Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı / Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planlarıdır.

Bu bölümünden sonraki başlıklarda ise tezin ana amacı olan geçmişte yapılan bu planların uygulanamama nedenleri ve iptal sebepleri anlatılmıştır. Tezde bu bölüme kadar anlatılan kısımlar Ankara ve Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin şehir ve bölge planlama literatürü, koruma planlaması ve geçmişte yerel ve bölgesel bazda yapılan

planların ve alınan kararların geldiği noktayı göstermekle birlikte Türkiye’de koruma planlamasına olan bakış açısını ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu bağlamda koruma planlamasının tarihçesi Dünya ve Türkiye özelinde anlatılmış ve Türkiye’de çıkarılan koruma ve kentsel dönüşüm kanunlarının içerikleri tartışılarak konuya bir altlık oluşturulması hedeflenmiştir.

Bu bakımdan bu tezde savunulan ana düşünce Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan koruma planlarının, bölgenin korunmadan daha çok kentsel rant amaçlı bir dönüşüm içerisinde ele alındığının vurgulanmasıdır.

Ulus Tarihi Kent Merkezi’nde Stratejik Özel Planlar Dönemi’nden sonra 1990 yılına gelindiğinde Ulus bölgesini kapsayacak ve bölgeye bütünleşik koruma kararları getirilmesini öngören ve literatürde Raci Bademli Planı diye bilinen Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Planı kabul edilmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 1986 yılında açılan Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması sonucunda yarışmada birinciliği kazanan Prof. Dr. Raci Bademli başkanlığındaki Orta Doğu Teknik Üniversitesi ekibi ile bir sözleşme yapılmış ve bu sözleşme gereğince de Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu plan her ne kadar dönemin gerektirdiği koruma önlemleri açısından iyi bir plan olsa da kısmen uygulanma olanağı bulmuştur. Planın getirdiği koruma önlemlerine ek olarak o dönem için Türkiye’deki planlama literatüründe yer almayan yeni kavramlarda bulunmaktadır. Ancak plan yeteri kadar uygulanamadığı için planın tamamı ve getirdiği yeni kavramlar Ulus Tarihi Kent Merkezi’ne yeteri kadar aktarılamamıştır.

2005 yılına kadar bu planın uygulanıp uygulanamayacağı tartışmaları sürerken 2005 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi, Prof. Dr. Raci Bademli ve ODTÜ ekibi tarafından hazırlanan bu planı iptal etmiştir. Yine aynı yıl belediye meclisi Ulus’unda içinde bulunduğu Ankara Tarihi Kent Merkezi’ni, Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı olarak ilan etmiştir. Bu kararın yürürlüğe girmesinin ardında Ankara Büyükşehir Belediyesi, Hassa Mimarlık Mühendislik İnşaat San. ve Tic. Ltd. Şti. ile bir sözleşme imzalamıştır. Bu sözleşmenin amacı ise yenileme projelerinin ve koruma amaçlı imar planlarının yapımıdır. (TMMOB 2019:9)

Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Hassa Planlama Şirketi’nin arasında yapılan bu anlaşmadan sonra Hassa Planlama Şirketi, Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı adında iki plan

yapmıştır. Ancak bu planlarda, Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği, Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi tarafından açılan davalar sonucunda iptal edilmiştir.

Bu sürecin devamında ise Ulus ve yakın çevresinin de içinde bulunduğu Ankara Tarihi Kent Merkezi'nde Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları ilan edilmiştir. Bu dönem 2008-2014 yılları aralığındaki dönemdir. Bu dönemde 2008 yılında Hassa Planlama Şirketi'nin yapmış olduğu planın iptalinin ardından, 2014 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi, Makbule İlçan & UTTA Planlama Projelendirme Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. tarafından birlikte hazırlanan Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nı belediye meclisinin 2014 yılındaki kararıyla onaylamıştır.

Makbule İlçan & UTTA Planlama Şirketi birlikteliği ile hazırlanan ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin onayı ile kabul edilen Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından 2015 yılında açılan dava ile yürütmesi durdurulmuş ve 2016 yılında ise plan iptal edilmiştir. 2015 yılında planın yürütmesinin durdurulması kararının ardından Ankara 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Ulus ve Ankara Tarihi Kent Merkezi'ni de kapsayan ve 2008 yılında ilan edilen Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanım Şartları kararını 1 yıl daha uzatarak 2019 yılına kadar bölgede geçiş dönemi kullanım şartlarını uzatmıştır. (TMMOB 2019:9)

2016 yılında alınan Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanım Şartları kararı 2019 yılı itibari ile bitmiş olmasına rağmen Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne yönelik olarak kapsayıcı ve bütünlüycü bir plan 2022 yılı itibari ile halen bulunmamaktadır.

Tezin bu bölümden sonraki kısmında yukarıda anlatılan süreç planlar bazında detaylandırılmış ve planların içerisinde alınan kararlarla birlikte bu planların yapım ve onay süreçleri aktarılmıştır. Tezin bir sonraki başlığı olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planlarının İptal Gerekçeleri ve Uygulanamama Nedenleri başlığında ise yapılan bu 3 koruma planının uygulanamama nedenleri ile iptal gerekçeleri tartışılmıştır.

5.3.1 Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne Yönelik Olarak Yapılan Koruma Planlarının Tarihçesi

Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan planlar anlatılmadan önce neden bu planlardan önceki tarihsel sürecin anlatılması önemlidir. Bu yüzden Ankara Tarihi Kent Dokusu'nu değiştiren ve iptal edilen geçmiş planlar bu tarihe ışık tutacaktır. Bu

bakımdan tezin bu bölümünde yer alan koruma planlarına değinmeden önce Ankara tarihi kent dokusuna etki eden planlama kararlarından bahsedilmiştir.

Herman Jansen'in yaptığı planda Kale ve çevresini protokol sahası ilan etmesinden sonra Ankara için yapılan planlar, süreç içerisinde bu karara çok fazla bağlı kalmamıştır. Bu bakımdan Tunçer (1998:9)'e göre protokol sahası ilan edilen bu alanlar koruma ve geliştirme çabalarının aksine hem çürümeye bırakılmış hem de o bölgede imar düzenlemelerini engelleyici bir konuma girmiştir. Bu durum sonucunda bölgede bulunan alanlar yenilenemediği için kendi kaderine terk edilmişlerdir. Keleş (1971:24)'e göre yenilenmesi gereken alanlarda yenilenme uygulamaları yapılmadığı için bu bölgeler konut dışı kullanımlara açılmıştır.

Bu gelişmelere ek olarak 1961 yılında çıkarılan Bölge Kat Nizamı Planı'nda önceki planların yoğunluklarının arttırılması ve parsellerin taban alanlarının birleştirilmesinden dolayı Ulus ve çevresi, ana caddelerin (Talat Paşa, Ulucanlar ve Anafartalar) üzerinde oluşan çok katlı binalar içerisinde sıkışmış ve bölge kullanım değişikliğine uğrayarak hem sosyal bir dönüşüm yaşamış hem de çevre kalitesindeki düşüşten dolayı çöküntü bölgesi haline gelmeye başlamıştır. Bölge Kat Nizamı Planı'ndan sonra 1982 yılında onaylanan ve 1990 yılını hedefleyen Metropolitan Ankara Nazım Planı oluşturularak kentin genişleme alanı belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak Yücel-Uybadin Planı ile Bölge Kat Nizamı Planı o dönemde halen yürürlükte olduğu için bölgede planlar ile yapılmaya çalışılan koruma çalışmaları 1980'li yıllara kadar gündeme gelememiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra Ankara'da çevre ölçeğinde eski eser saptama ve belgeleme çalışmaları ilk kez 1964 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yapılmıştır. Bu belgeleme çalışmaları 1/1000 ölçekli haritalara envanter numaraları ile işlenmiştir. Ancak 1972 yılında yapılan başka bir çalışmayla bazı yapılar tescilden düşürülmüştür (G.E.E.A.Y.K' nin 14.10.1972 gün ve 6691 sayılı kararı). Bu tescil işlemlerinde iptal edilen yapılardan sonra yine 1979 yılı içerisinde Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü elemanları ile Ankara Büyükşehir Belediyesi elemanları ortaklaşa bir çalışma daha yapmışlardır. Bu çalışmada anıtsal ve geleneksel yapılar saptanarak Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları geliştirilip Geçit Dönemi Koruma Geliştirme Planı onaylanmıştır (G.E.E.A.Y.K'nin 12.04.1980 gün ve A-2167 sayılı kararı). Yapılan bu planda; 1., 2. ve 3. Derece kentsel ve arkeolojik sit alan sınırları belirlenmiş, yaklaşık 150 hektarlık bir alanda imar planlarının uygulamaları durdurulmuş ve tarihi ticari bölge ve etkileme geçiş alanları

belirlenerek kentte bulunan tarihi dokuyu koruyacak koruma planlarının yapılması öngörülmüştür. (Tunçer 1998:97)

Ancak o dönemdeki 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Madde 17:5884-3)'na göre her ne kadar koruma amaçlı imar planlarının yapım yetkisi Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde olsa da belediye uzun bir süre boyunca bu planları yapmamıştır. Tunçer (1998:84)'e göre Ulus gibi bir tarihi merkezde bulunan ve bir önceki plan kararlarından gelen 6-8-10 kat uygulanması kararı böyle bir tarihi merkezde gerçekçi değildir ve bu kararın uygulanabilirliği oldukça düşük olmakla birlikte üst ölçekli ve yönlendirici bir makro planında olmayışı; Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde yer alan sit alanlarının daralmasına ve hatta sit statülerinden çıkarılmasına, yapıların ve anıtların tescilden düşmesine ve kurul kararlarıyla cadde üzerinde çok katlı yapıların sürmesi gibi sonuçlara neden olarak, bölgedeki kullanıcıların bu kararlardan rant beklentisi içine girmeleri de; yapıların terk edilmesine, bakımsız bırakılmasına ve bu alanın giderek çöküntü niteliği kazanmasına neden olmuştur.

Anıtlar Kurulu, 1980 yılında aldığı bir kararla Eski Ankara'da bulunan tüm imar planı uygulamalarını durdurmuş ve Ulus Tarihi Kent Merkezi'ni de içine alan yaklaşık 150 hektarlık bir alanı da kentsel ve arkeolojik sit alanı olarak belirlemiştir. Ayrıca kurul, yine aynı yıl Geçiş Dönemi Koruma Geliştirme Planı ve Uygulama Koşulları'nı hazırlamıştır.

Bu dönemde Tuncer (2000:71)'e göre Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde başlatılan çalışmalar sonucunda Ulus Tarihi Kent Merkezi ve Ankara Kalesi'nin sağlıklılaştırılması ve korunmasına yönelik olarak ulusal ölçekte yarışmalar açılarak tamamlanmıştır.

5.4 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA-ISLAH İMAR PLANI

Tezin Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne Yönelik Olarak Yapılan Korunma Planlarının Tarihçesi başlığında belirtilen süreçten sonra Altındağ Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmalarla 1986 yılında ulusal ölçekte bir proje yarışması açmıştır. Yarışma şartnamesinde yarışmanın konusu:

“Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin, gelişme potansiyelleri göz önünde bulundurularak, korunması gerekli yapı ve yapı grupları ile geleneksel üretim birimlerinin gelecekteki kullanım biçimlerini modern kullanımlar ile bir arada değerlendirmek, tarihi merkezin niteliklerini çağdaş şehircilik, ulaşım, peyzaj ve restorasyon ilkeleri

açısından gelecekteki şekillenmesini sağlayacak tasarımlar oluşturmaktır” (ABB 1986:1).

şeklinde tanımlanmaktadır. Yarışmanın amacı ise yine aynı şartnamede:

“Ankara'nın Tarihi Kent Merkezi olan Ulus'un yakın çevresi ile ele alınıp, merkezin geleneksel yapı ve üretim birimlerini, şehirleşen ve gelişen bir toplum için niteliklerini bozmadan ve geliştirerek gelecek kuşaklara aktarmak, geleneksel merkezin korunması, değerlendirilmesi, ıslah edilmesi ve gerekli yerlerin yenilenmesi ve sağlıklılaştırılmasını sağlamak, ekonomik ve gerçekçi bir çözüm getirerek, aynı zamanda geleneksel Osmanlı Türk Merkezlerinin yeniden düzenlenmesi çalışmalarını desteklemektir” (ABB 1986:1).

şeklinde tanımlanmaktadır.

5.4.1 Planın Elde Ediliş Yöntemi, İçeriği ve İptal Gerekçesi

Yapılan bu tanımlamalardan yola çıkılarak yarışmayı 1986 yılında Prof. Dr. Raci Bademli ve ODTÜ ekibi (Ömer H. Kıral, Turgay Ateş ve Abdi Güzer) kazanmıştır. Ekip, 1987-1989 yılları arasında ODTÜ AGUDÖS projesi kapsamında yarışma için bu planı hazırlamıştır. (Erkal vd. 2005:34) Yarışma sonucunda yapılan planın adı ise Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah Planı'dır.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-Islah Planı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.11.1989 gün ve 954 sayılı, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.01.1990 gün ve 33 sayılı kararları ile onaylanarak yürürlüğe girmiştir. (Günay 2005:1)

Prof. Dr. Raci Bademli ve ODTÜ ekibinin yapmış oldukları planın özellikleri; Ankara Kalesi'nin görünümünü aşmayacak yapılaşma kararları, koruma, koruma ağırlıklı ıslah ve yenileme ağırlıklı ıslah programları, mülkiyet, yapılaşma, ulaşım, dolaşım, otopark, altyapı, çevre düzenleme, peyzaj, kent mobilyası ve projelendirme-uygulama süreçlerinin tanımı ve Günay (2005:2)'a göre korunacak yapı, doygun yapı ve yeni yapı kavramları getirilip her parseldeki uygulamanın niteliğinin belirlenmesi şeklindedir.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-Islah Planı, ülkesel ölçekte kısmen uygulanma olanağı bulmuş nadir bir plan olup plan içerisinde kültür varlıklarının; çevre düzenlemesi, etaplama, finansman ve örgütlenme modelleri gibi yapılacak bu uygulamanın da hangi aktörlerle ve nasıl yapılacağı da belirlemiş bir plandır.

Şu anda planlama literatüründe duyduğumuz ve kullanmaya alışkın olduğumuz; ana plan, yapısal plan, program alanı, proje paketleri ve strateji gibi kavramlar o zaman Ulus Planı'nın özellikleri gereği üretilip kullanılmışlardır. Ulus Planı, sadece Koruma Program Alanları değil, bunların yanı sıra Yenileme Ağırlıklı Islah ve Koruma Ağırlıklı Islah gibi tanımlamalar da yapmaktadır. Bu tanımlamalara ek olarak plan içerisinde ulaşımaya yönelik olarak yaya meydanlarını birbirine bağlayan ulaşım odakları ile bir bütün şeklinde işleyecek ana dolaşım sistemi önerisi yapılmıştır. Bu plan aynı zamanda planlama mesleği açısından da önemli kazanımlara yol açmıştır. Bu kazanımlardan biri, planda yapılan yeniliklerin bazılarının 2003 yılında çıkarılan ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değişiklikler yapmış olan 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile mevzuatımıza girmiş olmasıdır. (Erkal vd. 2005:45)

Günay (2005:1) planın ana özelliklerini; 2. Derece Kentsel Sit Alanı sınırının tüm alanı kaplayacak ve 1. Derece Kentsel Sit ve Arkeolojik Sit Alanını da içine alacak şekilde genişletildiği, 1961 yılında onaylanan Bölge Kat Nizamı Planı'nı yürürlükten kaldırdığı ve Ulus Planı'nın bir uygulama planı olarak değil de bir çerçeve plan olarak tanımlandığı şeklinde ifade etmektedir.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Planı içerisinde yapılan çalışmalar Fidan (2007:94)'ye göre; plan çalışmasına konu olan bölge de makroform ilişkileri değerlendirilmiş, bölgenin gelişme eğilimleri araştırılmış, bölgede bulunan merkezi iş alanını yapısı çalışılmış, bölgede yer alan sorun ve olanaklar tespit edilmiş, bu tespit edilen sorun ve olanaklara göre vizyon, hedef ve tespitler yapılmış, bu tespitler sonucunda stratejiler belirlenmiş, belirlenen bu stratejilerden sonra da planın uygulanma yöntemleri geliştirilmiş ve yapılan bu ön çalışmaların sonucunda ise planda kentte hızlı yapılaşmadan dolayı oluşan baskının, kentin yeni oluşturulan merkezlerine yönlendirilmesiyle azaltılacağı ve buna yönelik olarak da doğru yerde yapılan korumanın doğru yerde gelişme ile sağlanacağı ortaya konmuştur.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – İslah İmar Planı'nın sınırları kuzeyde; Bentderesi Caddesi güneyde, Atatürk Bulvarı ile Talatpaşa Bulvarı'nın kesişim bölgesi doğuda; Roma Hamamı'nın önüne kadar olan bölge ve batıda; Kale'nin alt kısımları da dahil olmak üzere Ulucanlar Caddesi'ne kadar olan kısımdır. (Fidan, 2007:94)

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma -İslah İmar Planı'nda alınan özgün kararlardan bir diğeri ise; bölgede yer alan mevcut imar haklarının kullanımını dondurması, yoğunluğun arttırılmaması için daha fazla yapılaşma ve nüfusa izin verilmemesi ve hatta gerekli durumlarda da korunması gereken değerler açısından katların indirilmesidir. Bu kararlar Erkal (vd. 2005:.41)' e göre; “*kamuya maliyetlerin azaltılması ve hakların da korunması açısından*” son derece olumlu kararlardır.

Raci Bademli Planı olarak da bilinen Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – İslah İmar Planı içerisinde bulunan temel yaklaşımları Fidan (2007:104) planın içerisinde o güne kadar geliştirilmemiş; doygun yapı, yeni yapı ve korunacak yapı gibi kavramların olması, planın içerisinde geliştirilen kararlardan korunması gereken yapı ve eski eserler gibi kararların olması o güne kadar eksik olan tespitleri belirlemiş ve planda bulunan toplulaştırılacak parsel ve doygun yapı gibi kavramlar da planlama bölgesi içerisinde mevcutta var olan dokudaki farklılaşmaya yönelik olarak yapılacak müdahalenin de farklı olması gerektiği şeklinde özetlemiştir.

Erkal (vd. 2005:42)'e göre ise Ulus Planı'nın özgün kararlarından biri; bölgede bulunan mevcut imar haklarının kullanımının dondurulması ve böylelikle yoğunluğun arttırılmaması için nüfus ve yapılaşmaya izin verilmemesi ve hatta bazı durumlarda korunması gereken değerler açısından da mevcutta bulunan katların indirilmesi olmakla birlikte planda verilen bu kararlar kamu için oluşan gider maliyetlerinin azalması ve hakların korunması açısından da son derece olumlu kararlardır.

Raci Bademli ve ODTÜ Ekibi tarafından yapılan bu plan kısmen uygulanma özelliği bularak 2005 yılına kadar geldikten sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi 15.07.2005 tarih ve 1964 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. Ulus Planı'nın iptal gerekçeleri ve uygulanamama nedenleri tezin bir sonraki ana başlığı olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planlarının İptal Gerekçeleri ve Uygulanamama Nedenleri başlığı altında irdelenmiştir.

Şekil 26: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Planı (Tunçer 2005:17)

5.5 ANKARA TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL YENİLEME ALANI KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANI VE ANKARA TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL YEİLEME ALANI KORUMA AMAÇLI UYGULAMA VE NAZIM İMAR PLANLARI

Ulus Tarihi Kent Merkezi, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Bademli Planı olarak bilinen Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – Islah İmar Planı'nı iptal ettikten sonra yine büyükşehir belediyesi tarafından 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a dayanarak 15.07.2005 tarihinde Ulus ve çevresinin de içinde bulunduğu alan, Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı olarak ilan edilmiştir.

Bu alanın yenileme alanı ilanından sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ile Hassa Mimarlık Mühendislik İnşaat San. Ve Tic. Ltd. Şti. arasında koruma planlarının ve yenileme projelerinin yapımı amacıyla bir sözleşme yapılmıştır. (Cengiz ve Şanlı 2007:2)

5.5.1 Planların Elde Ediliş Yöntemi, İçerikleri ve İptal Gerekçeleri

Belediye ve Hassa Mimarlık arasında yapılan bu anlaşmadan sonra 2006 yılında Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve her iki planın imar notları hazırlanmıştır. Hazırlanan bu yenileme alanı planları ve plan notları da Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Müdürlüğü'nün 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur. Uygun bulunan bu karar ise yine Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.06.2007 tarih ve 1619 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde yenileme alanı sınırları belirlenirken Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Ankara Bölge Kurulu'nun 9280 sayılı kararı ile uygun bulunmuş olan Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Sağıklaştırılması ve Korunması Projesi ile yine aynı kurulun 954 sayılı kararı ile uygun bulunan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – Islah İmar Planı'nın plan onama sınırları kabul edilmiştir. Bu karar ise bakanlar kurulunun 2005/9289 sayı ve 08.08.2005 tarihli kararı ile onaylanmış ve ardından da 07.09.2005 tarih ve 25929 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (Tunçer 2009:45)

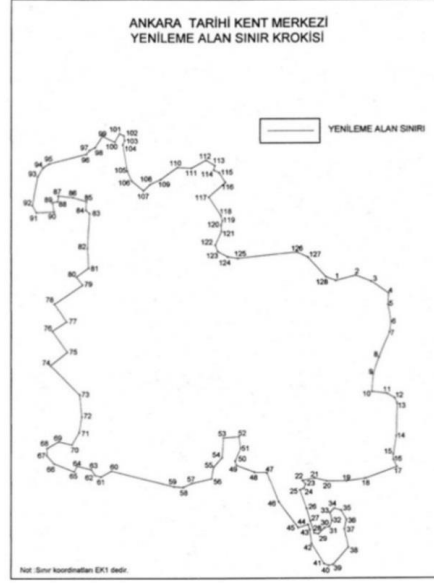
Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı : 2005/9289

Ankara tarihi kent merkezi kapsamında yer alan ve ekli krokide sınır ve koordinatları gösterilen alanın yenileme alanı olarak tespit edilmesi; 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 8/8/2005 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ahmet Necdet SEZER
CUMHURBAŞKANI

Recep Tayyip ERDOĞAN Başbakan	A. ŞENER	M. A. ŞAHİN	B. ATALAY
A. GÜL	Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	Devlet Bakanı
Dışişleri Bak. ve Başb. Yrd.	M. AYDIN	N. ÇUBUKÇU	K. TÜZMEN
A. BABACAN	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Devlet Bakanı	M. V.GÖNÜL	A. AKSU	K. UNAKITAN
C. ÇİÇEK	Adalet Bakanı	Milli Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı
Adalet Bakanı	H. ÇELİK	F. N.ÖZAK	R.AKDAĞ
H. ÇELİK	Milli Eğitim Bakanı	Bayındırlık ve İskan Bakanı	Sağlık Bakanı
Milli Eğitim Bakanı	M. M. EKER	M. BAŞEĞİOĞLU	A. COŞKUN
M. M. EKER	Tarım ve Köylüleri Bakanı	Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı	Sanayi ve Ticaret Bakanı
Tarım ve Köylüleri Bakanı	M.H.GÜLER	A. KOÇ	F. N.ÖZAK
M.H.GÜLER	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı	Kültür ve Turizm Bakanı	Çevre ve Orman Bakanı V.
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı			

Şekil 27: Bakanlar Kurulu'nun 08.08.2005 Tarih ve 2005/9298 Sayılı Kararı (Öztürk 2019:129)

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Hassa Mimarlık şirketine yaptırılan Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı birçok açıdan eleştirilmiş ve çok uzun ve çok karmaşık bir dava süreci yaşamıştır.

Cengiz ve Denizer (2007:5)' e göre yapılan planda; planın elde ediliş süreci, yapım süreci ve onay süreci açısından hukuka göre çeşitli aykırılıklar ve uyarısızlıklar bulunmaktadır. Planın elde ediliş süreci açısından yaşanan aykırılıklar; 5366 sayılı kanuna göre koruma amaçlı imar planlarının ihale edilmesinin mümkün olmaması, bu kanunun yenileme projelerinin hazırlaması için idareye yetki vermesi ile yapılacak yenileme projelerinin yürürlükte bulunan koruma amaçlı planlara göre esas alınarak hazırlanması gerekliliği ve daha önce Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından iptal

edilen koruma planı ortadan kaldırıldığı için belediyenin yenileme projelerini ihale etme yetkisinin bulunmadığı şeklinde özetlenmektedir. Planların yapım süreci açısından yaşanan aykırılıklar; Planlama mevzuatında tanımlanan planların yapım sürecindeki katılım mekanizmalarının çalıştırılmamış olması, yönetmelik içerisinde belirtilen koşullara uygun olmayan göstermelik ve sınırlı sayıda katılımcının davet edilerek bilgilendirilmesi ve planların yapım süreçleri açısından yönetmelikte yer alan toplantı tariflerine uyulmaması ve bu toplantılarda yapılması gereken adımlara uyulmaması şekilde özetlenmektedir. Planların onay süreci açısından yaşanan aykırılıklar ise; 5366 sayılı kanuna göre oluşturulan kurulların bu kanunun tanımladığı yenileme projelerini onaylamak üzere oluşturulması durumunda olduğu, dolayısıyla koruma amaçlı imar planları üzerinde olumlu ya da olumsuz anlamda karar veremeyecekleri ve 2863 sayılı koruma kanununa göre oluşturulan kurulların ise plan revizyonlarını, imar planlarını ve plan değişikliklerini inceleyip bu planlar üzerinde olumlu ya da olumsuz kararlar verebilecekleri şeklinde özetlenmiştir.

Yine Cengiz ve Denizler (2007:10)'e göre planın temel eksiklikleri ve hataları; Hassa Mimarlık şirketi tarafından hazırlanan 1/1000 ve 1/5000 ölçekte hazırlanan koruma planlarının 1990 yılında yapılan koruma planlarını, projelerini, tespit, analiz ve sentez çalışmalarını ve mekânsal öngörülerini yok saydığı, yapılan iki farklı ölçekteki planın arazi kullanım açısından tutarsızlıklar içerdiği, planlama alanı için mevcut ve öneri nüfusun bilinmediği, kapsamlı analizlerin yapılmayıp parsel ve yapı bazında eksik bilgilere dayalı yanlış analizlerin yapıldığı, herhangi bir koruma yaklaşımı içermediği, şehircilik ilkelerine aykırı bir durum yarattığı, planda yer alan Atatürk Heykeli ve çevresinde bulunan iş merkezleri ile özel ve kamu yapılarının Kale görünmüyor bahanesi ile yıkımının istenmesi, plan sınırları içerisinde yaşayan insanlara ve iş yerlerine planda alınan kararlar gereği yapılması istenen yıkım ve yapım çalışmaları açısından herhangi bir strateji geliştirilmemiş olması, ulaşım kararlarının gerçekçi bir sorun tespitine dayanmayıp koruma ilkelerini yok sayarak kamu kaynaklarının boş yere aktarılmasını sağlaması, özellikle raylı toplu taşıma sistemlerinin diğer mekânsal kararlarla ilişkisinin kurulamamış olması, Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin o dönemde daha önemli sorunları varken bu tarz yıkım ve yapım süreci gerektiren harcamaların kamu maliyetine bir yük bindireceği, trafik sıkışıklığını arttıracak yeraltı katlı kavşakların yapılması önerisi, mülkiyet durumunun, konut sayısının ve bölgedeki hak sahiplerinin hangi koşullarda konut edineceklerinin tanımlanmamış olması, planlama alanına ilişkin jeolojik etüt raporları ile diğer

analizlerin plan raporunda yer almaması, plan içerisinde çok yüksek yoğunlukların önerilmesi, plan içerisinde iyi durumda olarak işaretlenmiş olan yapıların (Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Binası, Ankara Hali, Anafartalar Çarşısı, Ulus Şehir Çarşısı, Gümrük Müsteşarlığı, 100. Yıl Çarşısı) yıkımlarının önerilmesi, yıkılması istenen bu yapıların yerine ticari komplekslerle büyük rant tesislerinin önerilmesi ve son olarak da Koruma Amaçlı İmar Planlarını ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik hükümlerine göre yapılan plana imza atacak ve hazırlayacak şehir plancısının A grubu karne sahibi olması gerekirken planda imzası bulunan şehir plancısının C grubu karne sahibi olması şeklinde sıralanmaktadır.

Tunçer (2013:11)'e göre Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Hassa Mimarlık Şirketi'ne hazırlatılan farklı ölçeklerdeki koruma planları 5366 sayılı kanuna dayanılarak hazırlanmıştır. Ancak bu kanun gereğince nazım ve uygulama imar planlarının yaptırılmayacağı dikkate alınmamıştır. Bu kanun koruma konusunda sadece büyükşehir belediyesine yenileme projelerinin hazırlanması için yetki vermektedir. Bu kanuna dayanılarak yapılacak olan yenileme projeleri ise sadece yürürlükteki koruma amaçlı imar planı esas alınarak yapılabilir. Fakat, Ankara Büyükşehir Belediyesi o dönemde halen yürürlükte olan ve 1990 tarihli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı'nı iptal etmiştir. Her ne kadar büyükşehir belediyelerinin belediye meclis kararı ile koruma planlarını hukuken iptal etme hakları olsa da 1990 tarihli koruma planı belediye meclisi kararı ile ortadan kaldırıldığı için, belediyenin iptal ettiği plana dayanarak yenileme projesini ihale etme yetkisi bulunmamaktadır. Bu durum, dava içerisinde bulunan bilirkişi raporunda da açıkça vurgulanmıştır (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya no: 2007/1411).

Tunçer (2013:17) Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin ihale ederek Hassa Mimarlık Şirketi'ne hazırlatmış olduğu Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları'nı 3 farklı biçimde değerlendirmektedir. Bu değerlendirmenin kapsamı; karar almada yetkili kurum açısından değerlendirme, plan müellifi yeterlilik belgesi açısından değerlendirme ve plan onama kurumu açısından değerlendirmedir. Buna değerlendirmeye göre karar almada yetkili kurum 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'nun 6,7 ve 8. Maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamadan hareketle Ulus'u kapsayan planlarda karar alma yetkisi koruma kurullarındadır. Ancak, Ankara Büyükşehir Belediyesi karar

alma sürecinde Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'na başvurmamıştır. Bunun sonucu olarak ise üniversiteler ve melek odaları tarafından planın iptaline yönelik olarak çeşitli davalar açılmıştır. Yapılan planın, plan müellifi yeterlilik belgesi açısından değerlendirilmesinde ise Cengiz ve Denizer (2007:8)'nin de söyledikleri gibi planın altında imzası bulunan plancını karne grubuna yöneliktir. Bu durum da hazırlanan planın hukuken geçerli olmadığı göstermektedir. Son olarak plan onama kurumu açısından yapılan değerlendirmeye göre de Hassa Mimarlık Şirketi tarafından yapılan Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları ve Plan Notları bu planlara ilişkin davalar devam ederken Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Yenileme Alanı Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylandığı için de eleştirilmektedir. Çünkü kurul, faaliyete geçtiği 1984 yılından bu yana büyük bir hassasiyetle kararlar almış olmasına rağmen Hassa Mimarlık Şirketi'ne yaptırılan bu iki farklı ölçekli koruma planlarını ve notlarını inceleme süreçlerini tamamlamadan tek bir yazı ile onaylamıştır. Bu durum da yapılan planların bu şekilde onaylanması açısından gerek yetki ve amaç gerekse konu yönünden usule uygun olmayan bir işlemin yapıldığını göstermektedir. Bütün bunlara ek olarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre çıkarılan Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projeleri'nin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'te daha önce yapılmış olan ve yürürlükte olan planların başka bir plan yapılmadan ya da bir yargı kararı bulunmadan iptal edilemeyeceği belirtilmiştir. Sonuç olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2005 yılında iptal kararının açıkça geçersiz olduğu görülmektedir.

Hassa Mimarlık Şirketi tarafından yapılan Koruma Amaçlı İmar Planları meslek odalarından da çeşitli eleştiriler almıştır. Bu bağlamda TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, yapılan bu planları sadece Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi içerisinde yapılan ya da değerli bulunan özellikleri ele aldığı için eleştirmiştir. Şehir Plancıları Ankara Şubesi tarafından yazılan Mekân: Ulus isimli raporda bu tutuma yönelik olarak;

“Plan kararlarından da anlaşılacağı üzere; Roma döneminden itibaren kullanılan tarihi Ankara, Yenileme Planı ile sadece Selçuklu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemi özellikleri üzerinden değerli bulunmuş, önceki ve sonraki dönemler kriter dışı tutulmuştur. Bu tutum, tüm dünyada ve Türkiye’de uygulanan koruma anlayışı ve

premsileri ile tamamen zıtlaşan, tarihi Ankara'nın kültürel önemini, özgünlüğünü ve bütünlüğünü tamamen tehlike altına alacak önerilerle doludur” (TMMOB, 2019:8). şeklindedir.

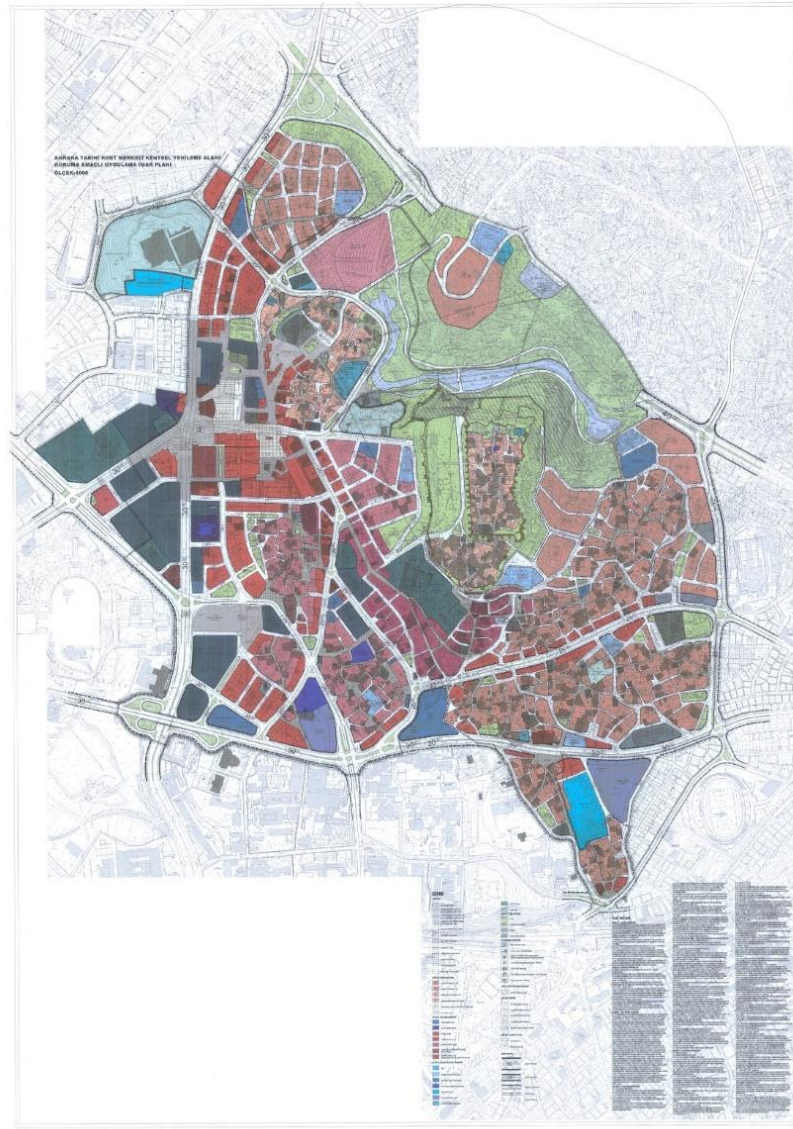
Aşağıda yer alan Şekil 28 ve 29'de Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Hassa Mimarlık Şirketi'ne yaptırılan 1/1000 ve 1/5000 ölçekli iki koruma planı yer almaktadır. Bu koruma planlarında yer alan koruma hükümleri ise; tescilli taşınmaz kültür varlıklarının özgün parselleriyle birlikte korunması, tescilli olmadığı halde mimari özellikleri nedeniyle tescili önerilen korunması gerekli yapılarda; dokusu, konumu, gabarisi, cephesi, parseli vb. özelliklerinin korunması ve arkeolojik ve kentsel sit alanlarında surlar ve sur kalıntıları, kısmen yıkılmış durumdaki anıtsal yapıların kalan kısımları, tarihi duvar, kapı, yer kaplamaları, merdiven vb. korunması şeklindedir (Hassa, 2007:1).

Her ne kadar plan içerisinde bu ve benzeri koruma önerileri geliştirildiyse de planın yapım ve ihale ediliş şekilleri bakımından hukuka göre çeşitli aykırılıklar olduğu tezin bu bölümü içerisinde anlatılan eleştirilerle gösterilmiştir.

Bu plana yönelik olarak ise TMMOB Ankara Şehir Plancıları Odası yetkilileri tarafından çeşitli davalar açılmıştır. Ankara 9. İdare Mahkemesi'nin 2006/2454 e. sayılı dosyası üzerinden açılan davada sebep olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi ise Hassa Mimarlık Şirketi arasında imzalanan 23.03.2006 tarihli sözleşme ve bu sözleşmenin dayanağı olan belediye meclis kararının (14.12.2005 gün ve 3175 sayılı karar) iptali ve yürütmesinin durdurulması yer almaktadır. Buna ek olarak bu dava süreci devam ederken Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Müdürlüğü'nün 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Bu yüzden TMMOB Ankara Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi yetkilileri yeni bir dava daha açmışlardır. Bu davadaki gerekçe ise *“Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararının öncelikle yürütmesinin durdurulması ve iptaline karar verilmesi”* gösterilmiştir. Bu dava ise Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 2007/853 E. sayılı dosyası üzerinden açılmıştır (Cengiz ve Denizler 2007:4)

Bölgeyle ilişkili olarak açılan bu davalar sonucunda Ankara 10. İdare Mahkemesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı tarafından hazırlanan ve Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün yukarıda belirtilen 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararıyla uygun bulunan ve yine Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 15.06.2007 tarih ve 1619 sayılı kararı ile onaylanan

Şekil 29: 1/1000 Ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (Hassa 2007)

5.6 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ 1/5000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları'nın, Ankara 10. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmesinin ardından 2008 yılında, Ankara Büyükşehir Belediyesi içerisinde Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu kurulmuştur. Yine aynı yıl içerisinde Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesi içerisinde Ankara Yenileme Alanı Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Müdürlüğü kurulmuştur. Bu bölge müdürlüğünün kurulması ile Ulus Tarihi Kent Merkezini kapsayan yenileme alanı içerisinde Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları

süreci başlamıştır. Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 18.12.2008 tarih ve 263 sayılı kararı ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 17. Maddesi dayanarak gösterilerek Ulus, Hamamönü ve Kale bölgelerini kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu gelişmelerden sonra Ankara 10. İdare Mahkemesi'nin 23.07.2008 tarih ve 2007/885 sayılı kararı ile yürütmesinin durdurulmasına karar verilen ve 18.11.2008 tarih ve 2007/1397 esas sayılı kararı ile de işlemin iptal edilmesine karar verilen Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı iptal edildiği için bölgede koruma kurulu tarafından 18.12.2008 tarih ve 263 sayılı kurul kararı ile geçiş dönemi yapılaşma koşulları belirlenmiştir. (Öztürk 2019:109)

5.6.1 Planın Elde Ediliş Yöntemi, İçeriği ve İptal Gerekçesi

Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde belirlenen geçiş dönemi yapılaşma koşullarından sonra 2010 yılına kadar bölge için bir koruma planı hazırlanamamıştır. Bu yüzden de 2009 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi 26.10.2009 tarih ve 2446 sayılı kararı ile Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı sınırlarını belirleyen yeni bir karar ilan etmiştir. Bu karar ise Bakanlar Kurulu'nun 21.01.2010 tarih ve 2010/88 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Kabul edilen bu Bakanlar Kurulu Kararı'nın ardından TMMOB Şehir Plancıları Odası, Peyzaj Mimarları Odası ve Mimarlar Odası yenileme alanının iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle karara yönelik olarak dava açmışlardır. Ancak bu açılan davalar sonucunda Danıştay 14. Dairesi'nin 28.05.2012 tarih ve E:2012/903 sayılı kararı ile yürütmenin durdurulması isteminin reddine karar verilmiştir. Verilen bu ret kararı sonrasında TMMOB Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası ve Peyzaj Mimarları Odası Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'na itiraz etmişlerdir. Yapılan bu itiraz sonrasında Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 25.04.2013 tarih ve E:2012/703 sayılı kararı ile davacıların itirazı kabul edilmiş ve Danıştay 14. Dairesi'nin E:2012/903 sayılı kararının kaldırılmasına karar verilmiştir.

Bu dava süreçleri devam ederken Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Müdürlüğü 31.03.2010 tarih ve 468 sayılı kararı ile Ulus Senti Kale Bölgesi ve Samanpazarı Bölgesi'ni Kapsayan Yeni Sınırlara İlişkin Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanım Şartları'nı ilan etmiştir. Bu ilan kararına

yönelik olarak TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara 15. İdare Mahkemesi'nin 2011/1310 E. sayılı dosyası üzerinden iptal davası açmıştır. Ancak bu dava 22.06.2015 tarihli Yenileme Alanı'na İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı nedeniyle konusuz kalmıştır.

Bu süreç devam ederken Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 15.03.2013 tarih ve 490 sayılı kararı ile UTTA & İlçan iş ortaklığı tarafından hazırlanmış olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı 1/500 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı kabul edilmiştir. Ancak daha sonra bu plana karşı TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi tarafından yapılan koruma amaçlı imar planının iptali istemiyle dava açılmıştır. Açılan bu dava sonucunda Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı 1/500 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Ankara 7. İdare Mahkemesi'nin 2014/659 E. sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Bu kararın hemen ardından Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 14.10.2014 tarih ve 1871 sayılı kararı ile ikinci bir 1/500 ölçekli koruma amaçlı nazım plan kabul edilmiştir. Kabul edilen bu plana karşı TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 14.10.2014 tarih ve 1871 sayılı kararı ile onaylanan Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/500 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı, plan hükümleri ve plan açıklama raporunun yürütmesinin durdurulması ve iptalinin istenmesine yönelik olarak Ankara 12. İdare Mahkemesi'nin 2015/79 E. (Ankara 7. İdare Mahkemesi 2015/1830) sayılı dosyası üzerinden dava açmıştır.

Bu süreçten sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 21.06.2015 tarih ve 1265 sayılı kararı ile Bakanlar Kurulu'nun 21.10.2010 tarih ve 88 sayılı kararı ile ilan edilmiş olan Ulus Tarihi kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı sınırları iptal edilmiş ve 149 hektarlık bir alanda toplamda 4 adet etaptan meydana gelen Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı sınırları ilan edilmiştir. Şekil 29'da bu yenileme alanı sınırları ile birlikte bakanlar kurulu kararı da yer almaktadır. Bu Bakanlar Kurulu kararıyla birlikte toplamda 3. Defa yenileme alanı ilanı yapılmış olup Ulus bölgesi içinde belirlenen yeni sınırlara göre tekrar geçiş dönemi yapılaşma koşulları belirlenmiştir. Bu süreç 2019 yılına kadar devam etmiş olmasına rağmen halen Ulus için bir koruma planı bulunmamaktadır. Koruma planı yapımı beklentisi varken 12.07.2018 tarihinde ve bu tarihten bir yıl sonra 30.07.2019 tarihinde Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları'nın süresi 1'er yıl uzatılmıştır. Bölgede 2022 yılı itibariyle halen Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları aktif bir şekilde bulunmaktadır.

22/6/2015 TARİHLİ VE 2015/7872 SAYILI
KARARNAMENİN EKİ

KARAR

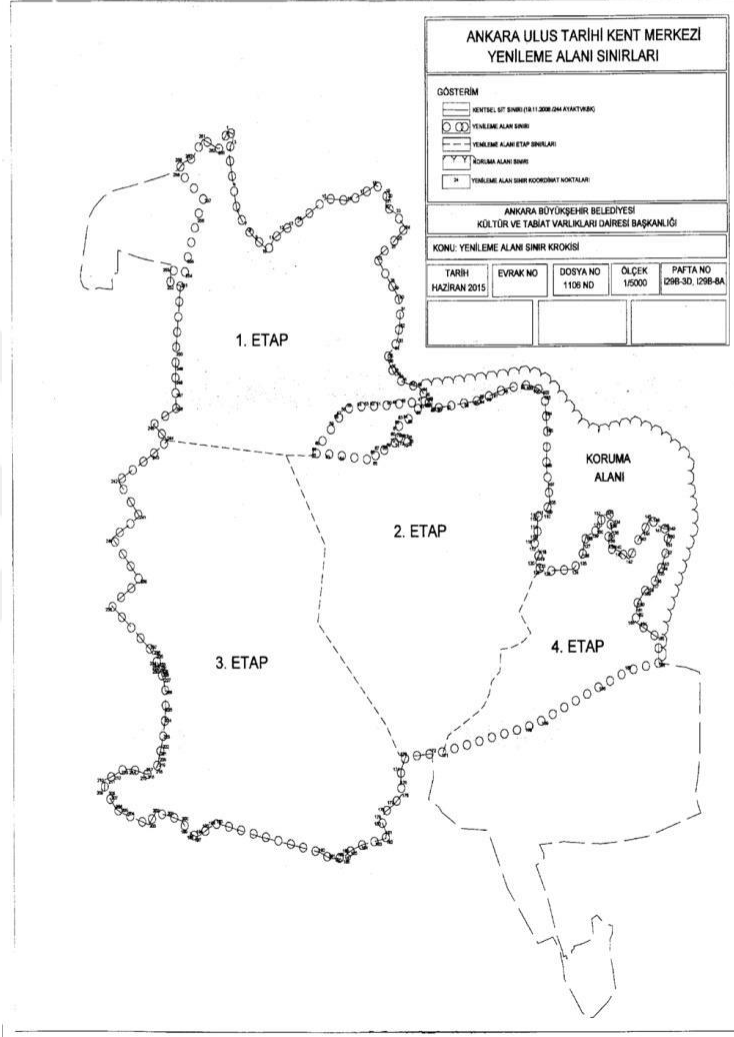
MADDE 1- (1) Ulus tarihi kent merkezi kapsamında bulunan ve ekli kroki ile listede sınır ve koordinatları gösterilen alan, yenileme alanı olarak kabul edilmiştir.

MADDE 2- (1) Ulus tarihi kent merkezi kapsamında bulunan bazı alanların yenileme alanı olarak kabul edilmesi hakkındaki 21/1/2010 tarihli ve 2010/88 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3- (1) Bu Karar yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4- (1) Bu Karar hükümlerini Çevre ve Şehircilik Bakanı yürütür.

KROKİ VE KOORDİNAT LİSTESİ

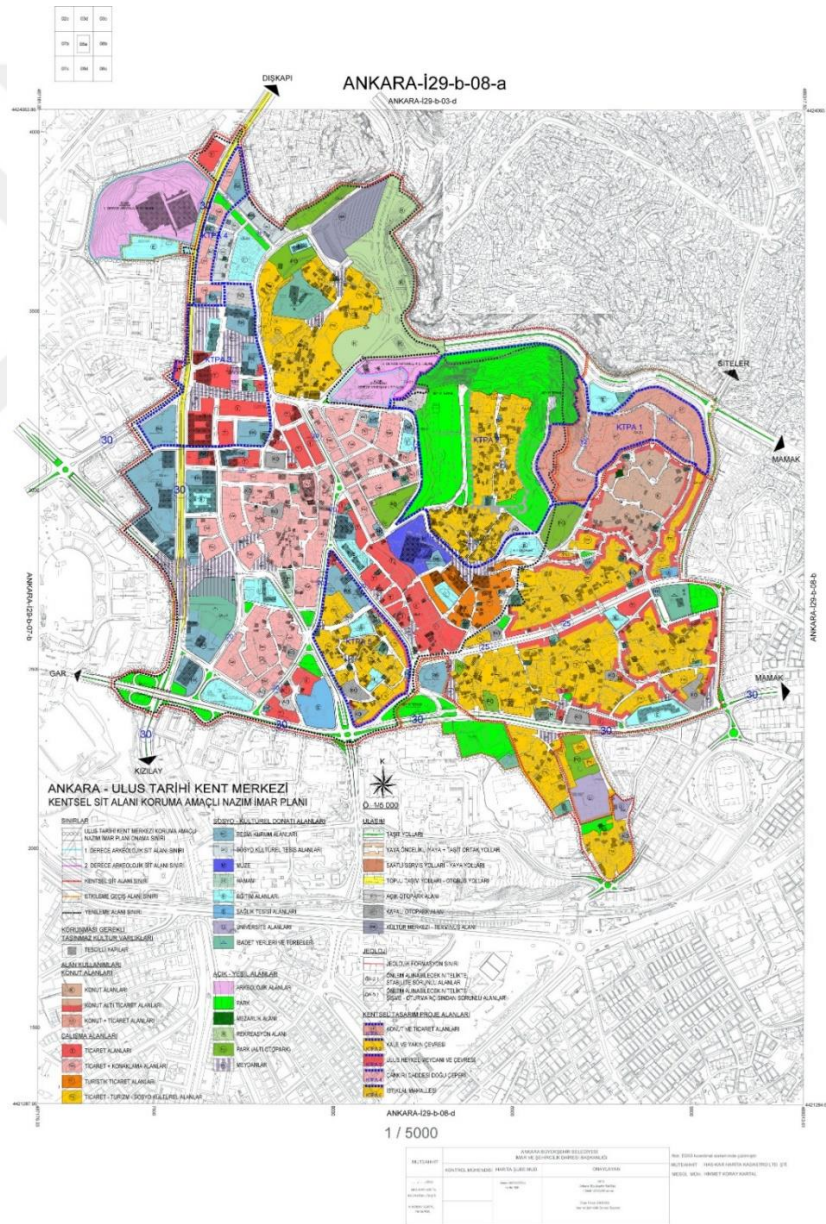

Şekil 30: Bakanlar Kurulu'nun 22.06.2015 Tarih ve 2015/7872 Sayılı Kararı (Öztürk 2019: 133)

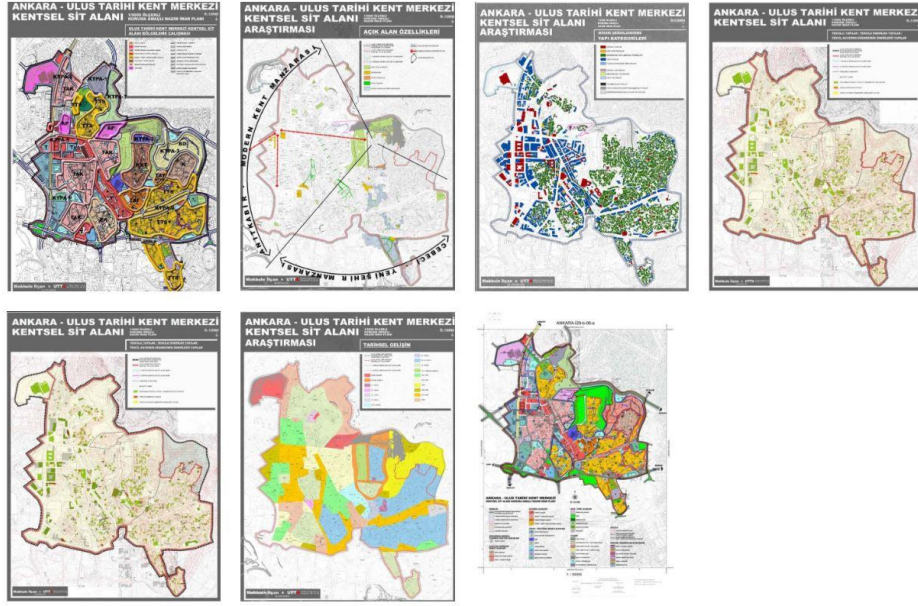
Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından UTТА&İlçan ortaklığı ile hazırlanan Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 14.10.2014 tarih ve 1871 sayılı kararıyla onaylanmış ve içerisinde birçok analiz ve sentez yer almaktadır. Bu analiz ve sentez çalışmalarından çıkan sonuç paftaları Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı üst başlığı altında sırası ile; Ulus ve Yakın Çevresi İlişkileri, Ulus Tarihi Kent Merkezi Yol Kademelenmesi, Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Yaya Ulaşım

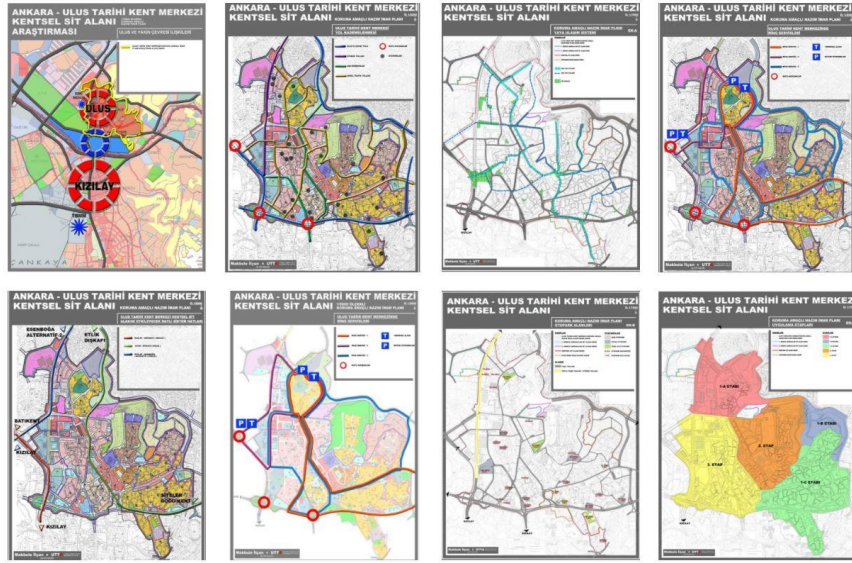
Sistemi, Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde Ring Servisleri, Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanını Etkileyecek Raylı Sistem Hatları, Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nda Otopark Alanları, Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Uygulama Etapları, Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Bölgeleme Çalışması, Açık Alan Özellikleri, Mimari Değerlendirme başlığı altında; Yapı Kategorileri, Tescilli Yapılar/Tecile Önerilen Yapılar/Tescil Kaydının Düşmesinin Önerildiği Yapılar, Tarihsel Gelişim Paftası ve son olarak Ankara – Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'dır. Şekil 32 ve 33'de yapılan bu plan ve analiz çalışmaları gösterilmiştir.

Şekil 31: Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (URL-5)

Şekil 32: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı İçin Yapılan Analiz Paftaları-1 (URL-5)

Şekil 33: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı İçin Yapılan Analiz Paftaları-2 (URL-5)

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin UTT&İlçan ortaklığına dayanarak hazırlattığı Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı'na kadar ve bu plandan sonraki süreç tezin bu kısmında aktarılmıştır. Ancak şehir ve bölge planlama literatüründe bu plana yönelik olarak çeşitli davaların yanı sıra eleştirilerde bulunmaktadır.

Tunçer (2021:31)'e göre iptal edilen bu planın bilirkişi raporlarında Koruma amaçlı Nazım İmar Planı'na yönelik olarak; Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin karmaşık

dokusunun kavranamadığı ve planın yüzeysel olduğu, Ulus bölgesinin içerdiği tarihi değerler açısından planın gerektiği gibi tanımlanmamış olduğu ve UTТА&İlçan ortaklığı ile hazırlanan nazım planının Ulus'un Ankara Metropolitan kentinin bütünü içindeki yerini, konumunu ve önemini tam olarak anlayamamış olduğu belirtilmiştir.

Candan (2016)' ise;

“Ulus Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nı hazırlayanların Ulus'u tam olarak anlayamadıklarını Büyükşehir Belediyesi'nin anlamadan plan yaptığı bir kez de bilim insanları tarafından ifade edilmiş oldu. Birlikçiler incelemeler sonunda davamız lehinde bir karar varmış durumda” şeklinde ifade etmiştir.

TMMOB (2019:8)' a göre; yapılan koruma planında dokuyu zedeleyecek ve ortadan kaldıracak nitelikte yaklaşımlar yer almakta, yapılan analiz çalışmaları ile plan kararları arasında uyumsuzluklar bulunmakta ve koruma için gerekli politikalar üretilmemiştir.

Ulus Tarihi Kent Merkezi için UTТА&İlçan ortaklığı ile yapılan Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, analizleri ve plan raporunda yer alan koruma kararları ise; koruma – kullanma dengesinin sağlıklı bir temele oturtulması, gelişme eğiliminin; KAİP kararları uyarınca yönlendirilmesinin ve bu çerçevede kalmasının sağlanması, mevcut yapıların korunması, alan kullanımında çağdaş mimari anlayışların ve yapı malzemesinin tasarım ve uygulamaya yansıtılmasının; gelişmenin ve çağdaşlığın doğal bir sonucu olarak ele alınması, ulaşım olanaklarının artırılması, sosyal alt yapının olabildiğince geliştirilmesi ve fiziksel planlama dışında koruma – kullanma dengesini sağlayacak örgütlenme ve eylem planlarının yapılmasını sağlayarak “planlama” kavramını fiziksel planlama ya da imar planı kavramının edilgenliğinden kurtararak etken konuma getirmesi şeklindedir.

Bu planın da iptalinden sonra Ulus Tarihi Kent Merkezi için herhangi bir koruma planı üretilmemiş ve Ankara'nın tarihi ve kültürel bütün değerlerini içinde barındıran en önemli parçası korumasız bırakılmıştır.

5.7 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ İÇİN YAPILAN BÜTÜNCÜL KORUMA AMAÇLI PLANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan bütüncül koruma amaçlı planların elde edilmiş yöntemleri, içerikleri ve iptal sebepleri bir önceki başlıkta anlatılmıştır. Tezin bu başlığında ise planlama literatürü kapsamında değerlendirilen bu koruma planlarının

uluslararası koruma ilkeleri ve planların kapsadıkları alanlara göre değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Yapılan bütüncül koruma planlarının her birinin koruma kavramı çerçevesinde sahip olduğu yaklaşım farklılaşmakla birlikte planlar üzerinde hem literatür çerçevesinde hem de bu tez kapsamında görüldüğü üzere UTKM için yapılan koruma planlarının koruma anlayışından çok yenilemeye doğru giden bir süreci barındırdıkları ortadadır.

Koruma planlaması sadece bir bölgenin yerel ihtiyaçları kapsamında değerlendirilemez. Çünkü koruma kavramı çok köklü bir geçmiş olan bir kavramdır. Bu bağlamda koruma planlamasının özellikle şehir ve bölge planlama literatürü kapsamında uluslararası anlamda sahip olması gereken yazılı ve yazılı olmayan ilkeler vardır. Bu kapsamda bahsedilen ilkeler tezin “Uluslararası Alanda Yer Alan Yüzük ve Bildiriler İçerisinde Bulunan Koruma İlkeleri” başlığı altında özetlenmiştir. Tez kapsamında değerlendirilen bildiri ve tüzükler UTKM için yapılan koruma planları hangi koruma ilkelerinin de bulunduğu bakımından bilgi vermek için yararlı olarak görülmüştür. Bu bağlamda bu başlık altında öncelikli olarak UTKM için yapılan bütüncül koruma planları bu ilkelere göre karşılaştırılmış daha sonra ise bu planların alan büyüklükleri karşılaştırılarak planların UTKM’yi değerlendirmekteki tutum ve önerileri değerlendirilmiştir.

5.7.1 UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Planlarının Koruma İlkeleri Açısından Karşılaştırılması

Koruma amaçlı planlar sadece bir bölge içerisinde nelerin korunması gerektiğine karar verici özelliği olan belgeler değildir. Bu planlar aynı zamanda bölgenin ihtiyaçları ve koruma kavramının gereksinimleri açısından da uluslararası birçok ilkeyi barındırırlar. Bu anlamda bir bölge için yapılan koruma planları o bölgenin hem ihtiyaçlarına cevap vermeli hem gerekli değerleri (tarihi, kültürel ve doğal) korumalı hem de uluslararası alanda belirlenmiş koruma ilkelerini bünyelerinde barındırmalıdırlar.

Tezin bu başlığı altında UTKM için yapılmış olan bütüncül koruma planları uluslararası koruma ilkeleri açısından değerlendirilmiş ve karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma tablosunda yer alan koruma ilkeleri sırası ile; süreklilik, katılımcılık, şeffaflık, ulaşım politikaları, esneklik-dayanıklılık, tanıtım toplantıları, arkeolojik miras politikaları, inceleme-saptama-belgeleme çalışmaları, kaynak aktarım

politikaları, eğitim programları ve politikaları, denetlenebilirlik, süreç ve araçların tariflenmesi, müdahale ilkeleri ve biçimleri, kültür politikaları, yerel yönetim, geçmiş-şimdi-gelecek ilişkisi politikaları ve kültür ve koruma envanteridir.

Planların barındırdıkları koruma ilkeleri açısından değerlendirmeleri Şekil 34’ de gösterilmektedir.

Yapım İşleri ya da Kurum	Raci İbadi ve ODTÜ İbdi	Hissa Mimari Mth. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şİ	UTTA Planlama Projeleme, Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ve Makbule İnan İş Oranlığı
Yapım Yılı	1986	2006	2012
Kapsadığı Alan	110 HA	341 HA	180 HA
Planlama İsimleri	Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Kaba İmar Planı (Raci İbadi Planı)	Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme, Alan Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (Hissa Planı)	Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentel Sit Alan Koruma Amaçlı Nizamınar Planı (UTTA İmar Planı)
Planların Görselleri			
Koruma İlkeleri			
Süreklilik	+	-	+
Katıncılık	+	-	+
Şeffaflık	+	-	+
Ulaşım Politikaları	-	-	-
Esvaklık-Diyarlılık	+	-	-
Tarım Toprakları	+	-	+
Atıksızlık-Miras Politikaları	?	?	+
İnceleme-Saygıma-Bedelenme	+	-	+
Kaynak Aktarımı Politikaları	+	-	+
Eğitim Programları ve Politikaları	-	-	-
Denetlenebilirlik	+	-	+
Sirey ve Anıtları Tanımlanması	+	+	+
Mitülantlık İllere ve Bölgeyi	+	+	+
Kültür Politikaları	?	?	?
Yerel Yönetişim	+	-	?
Geçmiş-Şimdi-Gelecek İlişkisi Politikaları	+	-	-
Kültür ve Komün Eviyerleri	?	?	?

Şekil 34: UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Amaçlı Planların Uluslararası Koruma İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

Aşağıda bu tez çalışması kapsamında ele alınan ve UTKM için yapılan bütüncül planlar, uluslararası koruma ilkeleri açısından değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmeye göre Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – Islah İmar Planı (Raci Bademli) olarak bilinen koruma amaçlı imar planı uluslararası koruma ilkelerinden; süreklilik, katılımcılık, şeffaflık, esneklik-dayanıklılık, tanıtım toplantıları, inceleme-saptama-belgeleme, denetlenebilirlik, süreç ve araçların tariflenmesi, yerel yönetim, geçmiş-şimdi- gelecek ilişkisi ve kaynak aktarım politikalarını bünyesinde barındırmaktadır.

Planın elde edilmiş biçimi 1986 yılında açılan bir yarışma ile yapıldığı için hem katılımcılık hem şeffaflık hem de denetlenebilirlik anlayışına uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca plan notları içerisinde yer alan arsa ve parsel bazlı kararlar da planın; kaynak aktarımı, süreç ve araçların tariflenmesi ve müdahale ilkeleri ve biçimlerinin belirlenmesi ilkelerini taşıdığını gösteren durumlardır. Plan içerisinde yer alan koruma hükümleri ve yerelde oluşturulan politikalar Raci Bademli Planı'nın yerel yönetim ve geçmiş-şimdi- gelecek ilişkisi politikalarına sahip olduğunu göstermektedir.

Tez çalışması kapsamında yapılan araştırma içerisinde Raci Bademli Planı ile ilgili olarak arkeolojik miras politikaları, kültür politikaları ve kültür koruma envanteri oluşturulması ilkelerinin plan içerisinde olup olmadığına ulaşılamamıştır. Bu yüzden çalışma kapsamında oluşturulan tablo içerisinde bu bilgiler daha sonraki çalışmalarda değerlendirilmesi amacıyla soru işareti (?) olarak bırakılmıştır.

Raci Bademli Planı'nda uluslararası koruma ilkeleri açısından; ulaşım politikaları ve eğitim programları ve politikaları ilkelerinin de eksik olduğu görülmektedir. Plan içerisinde her ne kadar ulaşım ilkeleri için öneriler yer alsa da planın lastik tekerlekli taşımacılığa yönelik bir kurgusu olduğu görülmektedir. Buna ek olarak UTKM tarihi ve kültürel değeri olan bir bölgedir. Ancak plan içerisinde bu tarihi ve kültürel değerlere yönelik olarak herhangi bir eğitim politikası bulunmamaktadır.

UTKM için yapılan bütüncül koruma planlarından bir diğeri Raci Bademli Planı'nın iptali ile elde edilen Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama ve Nazım İmar Planları (Hassa Planı)'dır. Tez çalışması kapsamında incelenen koruma planının uluslararası koruma ilkelerinden; süreç ve araçların tariflenmesi ve müdahale ilkeleri ve biçimleri ilkelerine uygun olduğu görülmektedir. Hassa Planı'nın hem elde edilmiş yöntemi hem de içeriği ve iptal edilme

nedeni kapsamında uluslararası koruma ilkelerinden; süreklilik, katılımcılık, şeffaflık, ulaşım politikaları, esneklik-dayanıklılık, tanıtım toplantıları, inceleme-saptama-belgeleme, kaynak aktarım politikaları, eğitim programları ve politikaları, denetlenebilirlik, yerel yönetim ve geçmiş-şimdi- gelecek ilişkisi ilkelerine uymadığı görülmüştür. Bu koruma planının neden diğer uluslararası koruma ilkelerine uygun olmadığı, tezin “5.5.1 Planların Elde Ediliş Yöntemleri, İçerikleri ve İptal Gerekçeleri” isimli başlığı altında yer alan bilgilere, plan notlarına, plan hakkındaki mahkeme kararları ve bilirkişi raporlarına bakılarak anlaşılabilir.

Yapılan çalışma kapsamında Hassa Planı içerisinde arkeolojik miras politikaları, kültür politikaları ve kültür koruma envanteri ilkelerinin olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır. Bu yüzden planların karşılaştırmalı tablosu oluşturulurken Hassa Planı altında yer alan bu bilgiler daha sonraki çalışmalarda değerlendirilmesi amacıyla soru işareti (?) olarak bırakılmıştır.

UTKM için yapılan bütüncül koruma planlarından sonuncu şehir ve bölge planlama literatüründe UTTA&İlçan Planı olarak bilinen Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı’dır. Tez çalışması kapsamında incelenen plan içerisinde uluslararası koruma ilkelerinden; süreklilik, katılımcılık, şeffaflık, arkeolojik miras politikaları, inceleme-saptama-belgeleme, kaynak aktarım politikaları, denetlenebilirlik, süreç ve araçların tariflenmesi ve müdahale ilke ve biçimleri ilkelerinin olduğu görülmüştür. UTTA&İlçan tarafından 2016 yılında yayınlanan plan araştırma raporu incelendiğinde yukarıda yer alan bilgiler görülmekle birlikte planın; ulaşım politikaları, esneklik ve dayanıklılık, eğitim programları ve politikaları ve geçmiş-şimdi-gelecek ilişkisi politikaları ilkelerine sahip olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda hem plan araştırma raporu hem de tezin “**5.6.1 Planın Elde Ediliş Yöntemi, İçeriği ve İptal Gerekçesi**” başlığı altında yer alan bilgilere göre koruma planının yukarıda yer alan koruma ilkelerine sahip olmadığı görülmektedir.

Son olarak yapılan çalışma içerisinde UTTA&İlçan Planı’nda kültür politikaları, yerel yönetim ve kültür koruma envanteri ilkeleri olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır. Bu yüzden yukarıda verilmiş olan tablo içerisinde yer alan bu kısımlar gelecekte yapılacak çalışmalarda değerlendirilmesi amacıyla soru işareti (?) olarak bırakılmıştır.

Sonuç olarak UTKM için yapılan bütüncül koruma planlarına bakıldığında planlarda yer alan temel eksiklikler;

- Arkeoloji master planı,
- Ulaşım politikaları,
- Eğitim programları ve politikaları,
- Geçmiş-şimdi-gelecek ilişkisi şeklinde öne çıkmaktadır.

Planlarda öne çıkan bu temel eksiklikler için tezin sonuç bölümünde UTKM için yapılması beklenen koruma planına yönelik olarak temel öneriler verilmiştir.

5.7.2 UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Planlarının Alan Büyüklüğü Açısından Karşılaştırılması

UTKM için son 30 yıl içerisinde 3 tane bütüncül koruma planı yapılmıştır. Bu planlar hem yapım yılları hem de elde ediliş biçimleri açısından birbirlerinden farklıdır. Bu durum tezin yukarıda yer alan başlıklarında birçok kez açıklanmıştır.

Planlar arasındaki en büyük farklılık yıllar içerisinde planların kapsadıkları koruma bakış açısıdır. Raci Bademli Planı içerisinde UTKM için koruma-ıslah anlayışı esasken daha sonra yapılan Hassa ve UTTA&İlçan planlarında bu yaklaşım korumadan çok dönüşüme doğru evrilmiştir. Bu durum tezin yukarıdaki başlıklarında anlatılmış ve tezin hipotezi olan “UTKM için yapılan koruma – ıslah temelli koruma planı anlayışının zaman içerisinde nasıl yenileme ve dönüşüm anlayışına dönüştüğüdür” düşüncesiyle orantılı olduğu görülmektedir.

UTKM için yapılan bütüncül koruma planlarının kapsamı ve içerikleri tezin diğer başlıklarında ele alındığı için bu başlık altında yapılan koruma amaçlı planların alan büyüklükleri karşılaştırılarak bu durum daha açık bir şekilde ortaya koyulmuştur.

İlk olarak Raci Bademli Planı’na bakıldığında planın 110 Ha’lık bir alanı kapsadığı görülmektedir (Günay 2005:3). Ayrıca plan içerisinde getirilmiş olan koruma kararları da bu planın koruma-ıslah temelli bir anlayışla ele alındığını göstermektedir. Bu durum tezin “5.4 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA-ISLAH İMAR PLANI” isimli başlığı altında açıklanmıştır.

Raci Bademli Planı’nın 2005 yılındaki iptalinden sonra yapılan Hassa Planı ise UTKM ve çevresini 5366 sayılı kanuna dayanarak yenileme alanı ilan etmiş 341 Ha’lık bir alanda yenileme yapılmasını ön görmüştür (Tunçer 2021:11). Hassa Planı her ne kadar koruma amaçlı bir plan olarak isimlendirilse de planın içeriğine bakıldığı zaman korumadan çok yenileme ve dönüşüm amaçlı bir yaklaşım barındırdığı esastır. Planın elde ediliş biçimi ve içeriği tezin “5.5 ANKARA TARİHİ KENT MERKEZİ

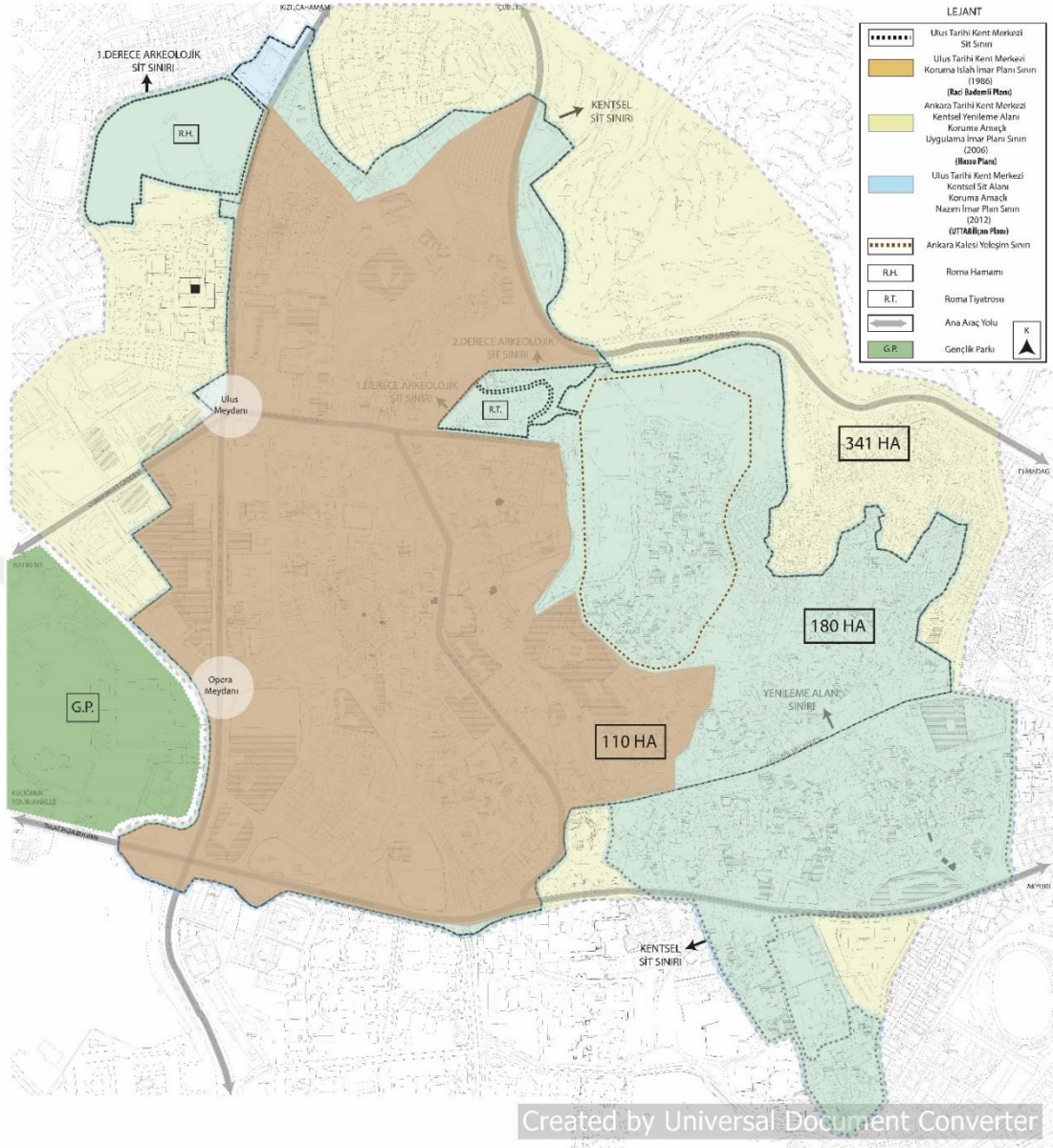
KENTSEL YENİLEME ALANI KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANLARI” başlığı altında açıklanmıştır.

Buradan hareketle UTKM'nin koruma-ıslah anlayışından yenileme anlayışına doğru ele alındığı sürecin bu noktada başladığı söylenebilir. Bu duruma yönelik olarak bir diğer kanıt ise planlar arasındaki büyüklüktür. Raci Bademli Planı'na bakıldığında planın sadece 110 Ha'lık bir alanı kapladığı görülürken yenileme ve dönüşüm yaklaşımına sahip olan Hassa Planı'nın 341 Ha'lık bir alanı kapladığı görülmektedir. Bu durum da Raci Bademli Planı'nda ön görülen alan büyüklüğünün 3 katından daha fazladır. Buradan da anlaşılmaktadır ki UTKM için yapılan ve Hassa Planı olarak bilinen Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları korumadan çok yenileme ve dönüşüm yaklaşımını baz alan planlardır.

UTKM için yapılan son bütüncül koruma planı UTТА&İlçan Planı'dır. Bu koruma planının alan büyüklüğü ise 180 Ha'dır. Raci Bademli Planı'ndan sonra yapılan Hassa Planı sürecinde var olan sorunlar UTKM için o dönemde devam eden sorunları arttırmış ve zaman içerisinde bu sorunların büyüklüğünü genişletmiştir. Bu durum da yapılan bu koruma planının alan büyüklüğünün 180 Ha olması ile sonuçlanmıştır.

UTТА&İlçan Planı olarak bilinen koruma planına yönelik olarak planın elde edilmiş yöntemi ve içeriği tezin “5.6 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ 1/5000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI” başlığı altında açıklanmıştır. Plan elde edilmiş sürecinde yapılan analiz çalışmaları şekil 32 ve 33' de gösterilmiştir. Ayrıca planın analiz çalışmalarının yazılı bir dokümantasyonu olarak hazırlanmış bir rapor formatı da bulunmaktadır. Ancak planın iptal edilme gerekçesine bakıldığı zaman yapılan analiz çalışmaları her ne kadar yerinde ve doğru tespitlere dayansa da planın kendisinin yapılan çalışmalar ve plan notları ile uyumsuz olduğu görülmektedir. Bu durumda yine UTKM için gelen noktanın korumadan ziyade yenileme ve dönüşüm temelli bir yaklaşımla ele alındığını göstermektedir.

ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ İÇİN YAPILAN BÜTÜNCÜL KORUMA PLANLARININ ALAN BÜYÜKLÜKLERİ VE SINIRLARI

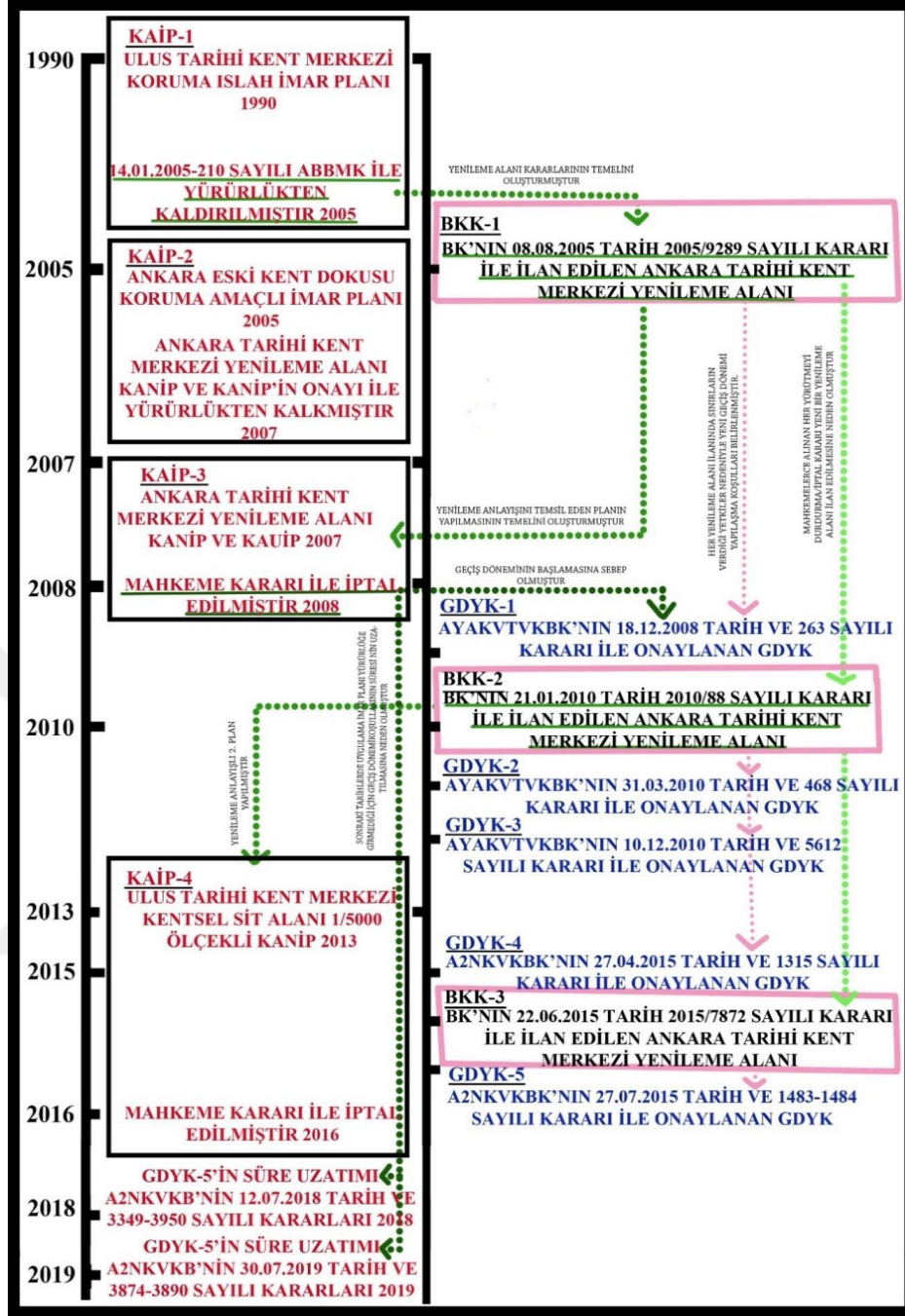

Şekil 35: UTKM İçin Yapılan Bütüncül Koruma Planlarının Alan Büyüklükleri ve Sınırları

5.8 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ'NDE GÜNCEL DURUM

DÖNEM	KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARI				GEÇİŞ DÖNEMİ KORUMA ESASLARI VE KULLANIM ŞARTLARI			
	YILI	ADI	YÜRÜTME VE ONAY MERCİ	UYGULANMAMA NEDENLERİ	YILI	ADI	YETKİLİ KORUMA BÖLGE KURULU	KURUL KARARI
SITILANIN ÖNCE YAPILAN PLANLAR	1924	LÖRCHER PLANI	Ankara Şehremaneti	Uygulanmamıştır				
	1932	JANSEN PLANI	Ankara Şehri İmar Müdürlüğü	Uygulanmıştır				
	1957	UYBADIN-YÜCEL PLANI	Ankara İmar Müdürlüğü	Uygulanmıştır				
	1968	BÖLGE KAT NİZAMI PLANI	İmar ve İskan Bakanlığı	Uygulanmıştır				
SIT İLANI	1972	SIT İLANI	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu	Uygulanmıştır				
KENTE PARÇALI BİR YAKLAŞIMLA KORUMA PLANLAMASI DÖNEMİ	1979	ANKARA ESKİ KENT DOKUSU GEÇİŞ DÖNEMİ KORUMA GELİŞTİRME PLANI	Kültür Bakanlığı Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Ankara Belediyesi	Uygulanmıştır.				
	1985	HACIBAYRAM II. ÇEVRE KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI	O.D.T.Ü. Şehir Planlama Bölümü ve Ankara Büyük Şehir Belediyesi İmar Müdürlüğü	Parselasyon Planları Hazırlanmamış, Koruma İslah İmar Planı Çalışmaları Nedeniyle Uygulanmamıştır.				
KENTE BÜTÜNCÜLÜ YAKLAŞIMLA KORUMA PLANLAMASI DÖNEMİ	1990-2005	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA - İSLAH İMAR PLANI	Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Raci Bademli	Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 14.01.2005 tarih ve 210 sayılı karar ile yürürlükten kaldırılmıştır.				
	1990	ANKARA KALESİ KORUMA VE GELİŞTİRME İMAR PLANI	Altındağ Belediyesi ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne	Onay süreçleri tamamlanmadığından uygulanamamıştır.				
	2005-2007	ANKARA ESKİ KENT DOKUSU KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI	Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Altındağ Belediyesi	Uygulanmıştır.				
KENTSEL YENİLEME YAKLAŞIMI KORUMA PLANLAMASI DÖNEMİ	2007-2008	ANKARA TARİHİ KENT MERKEZİ YENİLEME ALANI 1/5.000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANI VE 1/1000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI UYGULAMA İMAR PLANI	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İdare Mahkemesince Yürütmesinin Durdurulmasına Karar Verilmiştir.	2008	Ulus, Hamamönü ve Kale Sit Alanlarına İlişkin Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	18.12.2008 tarih ve 263 sayılı karar
					2010	Ulus, Samanpazarı, Kale Bölgeleri Sit Alanları Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	31.03.2010 tarih ve 468 sayılı karar
						Altındağ İlçesinde Bakanlar Kurulunun 21.02.2010 Gün ve 2010/88 Sayılı Kararı ile Belirlenen Ankara Yenileme Alanı Sınırları Dışında Bırakılan Hamamönü ve Ulucanlar Bölgesini Kapsayan Kentel Sit Alanı Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	10.12.2010 tarih ve 5612 sayılı karar
	2013-2015	ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL SİT ALANI 1/5000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANI	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İdare Mahkemesince Yürütmesinin Durdurulmasına Karar Verilmiştir.	2015 VE SONRASI	Altındağ İlçesi, Sit Alanları Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	Ankara II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	27.04.2015 tarih ve 1315 sayılı karar
PLANSIZ DÖNEM	2016	PLANLAMA ÇALIŞMASI YAPILMAMIŞTIR.			2015 VE SONRASI	Ulus, Samanpazarı, Kale, Kayabaşı Bölgeleri Sit Alanları Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	Ankara II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	27.07.2015 tarih ve 1483 sayılı karar
	2017				Ankara Ulus Tarihi Kent Merkez Yenileme Alanı Sınırları dışında kalan, Hacettepe ve Sakarya Mahallelerinin Kentel Sit Alanı Sınırları içindeki kısmını kapsayan Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	Ankara II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	27.07.2015 tarih ve 1484 sayılı karar	
	2018							
2019								

Şekil 36: Ulus Tarihi Kent Merkezinde Yapılmış Koruma Amaçlı İmar Planları ve İlan Edilen Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartlarının Dönemsel Analizi (Öztürk 2019:89)

Şekil 37: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Planlama Sürecinde “Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları (Öztürk 2019:126)

Ulus Tarihi Kent Merkezi için tezin bir önceki başlığında halihazırda bir koruma planı olmadığı belirtilmiştir. Bu durum üzerine 01.09.2022 tarihinde Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Dairesi Başkanlığı ile bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede ilgili kuruma Ulus Tarihi Kent Merkezi için bir koruma planı yapılıp yapılamayacağı sorulmuştur. İlgili kurumda bulunan konu ile ilgili kişilerce verilen yanıtlara göre 2022 yılının mayıs ayında bir katılım toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıya Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Çankaya

Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi öğretim elemanlarından oluşan yetkin bir ekip katıldığı belirtilmiştir. Bu ekibin yapmış olduğu değerlendirme sonucu Ulus için bir koruma planına gerek olduğu fakat yapılması amaçlanan koruma planının fikir yarışması mı yoksa ihale usulü mü olması gerektiği tartışılmıştır. Yapılan tartışmalar sonucunda ekibin varmış olduğu karar yapılacak olan koruma planının ihale usulüncü yapılması gerektiği şeklindedir.

Koruma Kurulu ile yapılan görüşmelerde yapılması istenen koruma planı için çeşitli çalışmalara başlandığı da belirtilmiştir. Buna göre ağustos ayında gerekli kurumlardan halihazır harita alımı yapıldığı belirtilmiştir. Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açıklamış olduğu şartname usullerine göre bir ihale şartnamesi hazırlanmıştır. Hazırlanan bu şartnameye ek olarak bir maliyet hesabı yapılmıştır. Koruma Kurulu'nda bulunan yetkililerin düşüncelerine göre maksimum 2 ay içerisinde ihalenin yapılması öngörülmektedir. Ancak ihale yapıldıktan sonra yapılacak olan ihalenin türüne göre yapılması istenen koruma planının süresinin öngörülemeyeceği söylenmiştir.

Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılması istenen koruma planında Koruma Kurulu yetkililerince katılımcı bir plan sürecinin olacağı vurgulanmıştır. Bu görüşe dayanak olarak ise planının nasıl yapılacağı kararını alan Akademik Kurul gösterilmiştir. Buna ek olarak ise gerekli kurumlarla plan süreci içerisinde gerekli toplantıların yapıldığı belirtilmiştir. Planın hazırlanma süreci içerisinde iyi işleyen bir süreç olacağı düşünülmektedir.

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Dairesi Başkanlığı'nda bulunan yetkililer Ulus için yapılması istenen koruma planı için başlanan hazırlıklara yukarıda belirtilen bilgilere ek olacak şekilde; Anafartalar Çarşısı'nın ihalesinin olacağını, Konya Sokak için bir ihale yapıldığını ve Posta Caddesi için de bir ihale yapılacağını belirtmişlerdir.

Ulus Tarihi Kent Merkez için yapılması istenen koruma planının da kentsel dönüşüm yapıp yapılamayacağı da ayrı bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Bu bağlamda Koruma Kurulu ile yapılan görüşmede yapılması istenen koruma planı içerisinde kentsel dönüşümün olup olmadığı sorulmuştur. Koruma Kurulu'nda bulunan yetkililerce yapılması istenen planın etaplar şeklinde yapılacağı belirtilmiştir. Bu plan içerisinde istenen etaplama ise; Hacıbayram bölgesi 1. Etap, Ankara Kalesi bölgesi 2.Etap, Anafartalar bölgesi 3. Etap ve Kayabaşı bölgesi ise 4. Etap olacak şekilde düşünülmektedir. Daha önce yapılan koruma planlarında bulunan etaplama çalışması içerisinde yapılan uygulamalar güncel durumda değerini korumaktadır.

Hacıbayram Cami ve çevresinde yapılan koruma uygulamaları bitmiştir. Ankara Kalesi içerisinde etaplar şeklinde yapılan koruma uygulamaları ve kentsel dönüşüm çalışmaları ise güncel olarak devam etmektedir.

Kentsel dönüşüm ve kentsel tasarım bilindiği üzere ülkemizde çeşitli problemler barındırmaktadır. Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi özelinde ise bu problemlerden en büyüğü mülkiyet problemi olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Dairesi Başkanlığı'nda yetkililerle yapılan görüşmede yetkililere, mülkiyet problemini nasıl çözecekleri sorulmuştur. Yetkililerce verilen yanıtlarda Ulus Tarihi Kent Merkezi için güncel olarak devam eden mülkiyet probleminin 1/1000 ölçekli koruma planlarında ele alınacağı bildirilmiştir. Çünkü yetkililere göre öncelikli olarak bölgenin tamamını kapsayan bir 1/5000 ölçeğinde koruma planı yapılması gerekmektedir. Yapılması istenen bu 1/5000 ölçekli koruma planından sonra daha alt ölçek olan 1/1000 ölçekte mülkiyet sorununun çözüleceği vurgulanmıştır.

Öztürk (2019:89 ve 126)'un yapmış olduğu tablo çalışmalarından da görüleceği üzere Ankara Tarihi Kent Merkezi ve il geneli için çeşitli planlar yapılmış ve kararlar verilmiştir. Bu bağlamda 1924-1968 yılları aralığı sit alanlarından önce yapılan planlar olarak anılmaktadır. Bu yıllar aralığında Ankara Tarihi Kent Merkezini şekillendiren önemli planlar yapılmıştır. Bunlar; Lörcher Planı, Jansen Planı, Yücel-Uybadin Planı ve Bölge Kat Nazım Planı'dır.

1972 yılında ise sit alanı kararı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından alınan bir karardır. Bu karar da geçmiş yıllarda yapılan planlar gibi Ankara Tarihi Kent Merkezi'nin bugün geldiği fiziki, çevresel ve sosyolojik özellikleri açısından çok önemli bir karardır.

1979 yılında ise Stratejik Özel Planlar Dönemi ya da Parçalı Bir Yaklaşımla Koruma Planlaması Dönemi olarak adlandırılan süreç başlamıştır. Bu süreçte 1979 ve 1985 yıllarında iki koruma planı yapılmıştır. Bu planlardan ilki Ankara Eski Kent Dokusu Geçit Dönemi Koruma Geliştirme Planı'dır. İkincisi ise Hacıbayram 2. Çevre Koruma Amaçlı İmar Planı'dır. 1979 yılı dahil olmak üzere yapılan planlardan hepsi uygulanmıştır. Ancak bu yıldan sonra yapılan planlar çeşitli nedenlerle uygulanma imkânı bulamamışlardır ya da kısmen uygulanabilmişlerdir.

1990 yılına gelindiğinde ise Kente Bütüncül Yaklaşımla Koruma Planlaması Dönemi diye isimlendirilen dönem başlamıştır. Bu dönem içerisinde; 1990-2005 yılları arasında yürürlükte kalan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – Islah İmar Planı,

1990 yılında yapılan Ankara Kalesi Koruma ve Geliştirme İmar Planı ve 2005-2007 yılları arasında yürürlükte kalan Ankara Eski Kent Dokusunu Koruma Amaçlı İmar Planı bulunmaktadır. Bu planlardan sadece Ankara Eski Kent Dokusunu Koruma Amaçlı İmar Planı uygulanma imkânı bulmuştur. Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – Islah İmar Planı Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı ile yürürlükten kaldırılırken Ankara Kalesi Koruma ve Geliştirme İmar Planı ise planın onay süreçlerinin tamamlanmamasından dolayı uygulanamamıştır.

2007-2015 yılları arasındaki dönem Kentsel Yenileme Yaklaşımlı Koruma Planlaması Dönemi olarak isimlendirilmiştir. Bu dönem içerisinde de Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanan iki büyük koruma planı bulunmaktadır. Bu planlar; Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı - Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'dır. Her iki planında tezin önceki başlıklarında detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere idare mahkemesince yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.

2015 yılından sonra günümüze kadar olan süreçte Ulus Tarihi Kent Merkezi plansız bırakılmıştır. Bu süreç içerisinde de iki kere Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları uzatılarak bölgede planlama açısından alınan kararlar bu koşullara bağlanmıştır. Bir planın olmayışının sonucu olarak da Ulus Tarihi Kent Merkezi tamamen kendi haline ve korumasız bırakılmıştır.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan koruma planlarının ele alındığı bu tez içerisinde, geçmişte yapılan koruma planlarında verilen kararlar ve planların yapım süreci anlatılmıştır. Özellikle 2005'ten sonra Raci Bademli Planının iptali ve hazırlanan iki Koruma Amaçlı İmar Planı değerlendirilmiş, iptal süreçleri, dava sonuçları ile günümüzde gelinen nokta verilmiştir. Ulus Tarihi Kent Merkezi hala onaylı bir plandan yoksundur. Günümüzde hazırlanması düşünülen koruma planında yapılması gereken bazı önemli noktalar bulunmaktadır. Tezin bu başlığı altında son olarak yapılması planlanan koruma planı için öneriler yapılmıştır.

6.1 ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA AMAÇLI PLANI İÇİN ÖNERİLER

Tezin bu bölümünde UTKM için yapılacak olan koruma planı açısından gerek olan özellik ve yaklaşım önerileri yapılmıştır. Çünkü geçmişte yapılmış olan koruma planları ile görülmüştür ki UTKM için sadece koruma yaklaşımı ya da kentsel dönüşüm uygulamaları düşünülerek koruma planı yapılamaz. Bu yüzden de yapılacak olan koruma planının neler içermesi gerektiği bölgenin ihtiyaçlarına yönelik olarak ne gibi yaklaşımlar ve uygulamalarda bulunması gerektiği çok büyük bir önem arz etmektedir.

Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılacak olan koruma – ıslah planı öncelikli olarak yapısal, esnek ve stratejik bir plana sahip olmalıdır. Türkiye’de özellikle tarihi kent merkezlerinde yaşanan; yetki ve kavram karmaşası, rant odaklı yaklaşımlar ve bürokratik süreçler plan yapım sürecini uzatmaktadır. Bu sıralanan nedenler geçmişte yapılmış koruma amaçlı imar planlarının yapım sürelerinin uzamasına neden olmuşlardır. Bu yüzden de bölgenin uzun süre plansız kalması sonucu doğmuştur. Hazırlanan planlar UTKM’yi tamamen yenilenmesi gerekli bir bölge ya da tümüyle turizm alanı olarak görmüşler ve çok önemli gerekçelerle iptal edilmişlerdir. Bu da UTKM’nin uzun süre plansız kalması sonucunu doğmuştur. Bu durum Ulus Tarihi

Kent Merkezi'nin bilinçli ya da bilinçsiz olarak giderek artan bir hızda çöküntü bir bölge haline gelmesi ve âtil durumda kalma sürecini hızlandırmıştır. Bu durum da bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının tamamını tehdit eden bir süreci başlatmıştır. Yahudi Mahallesi, Hacı Doğan Mahallesi, İsmetpaşa Mahallesi vb. birçok bölge çöküntü bölgesi olma özelliğinden çıkarak yangın ve yıkımlarla yok olma noktasına gelmiştir (Tunçer 2022)

Bu yüzden Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılacak olan koruma – ıslah imar planının hem yukardaki sorunlara çözüm getirecek şekilde hem de bu sorunların bir daha yaşanmaması için geleceğe yönelik çözüm getirecek ve dayanıklı olacak şekilde şeffaf ve kırılğan olmayan bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Yapılacak olan koruma-ıslah planı içerisinde; koruma yaklaşımları, sağlıklaştırma ve yenileme yaklaşımları, uygulamaya yönelik ayrıntılar, yayalaştırma, yeşil alanlar, meydan düzenlemeleri ile ulaşım (yaya, taşıt, toplu taşın vd.) ve altyapı çözümleri ile mülkiyet durumuna yönelik UTKM 'nin ihtiyacı olan kararları içermelidir. Bu kararların yanı sıra bölgede yerel sahiplenme modelleri oluşturulmalı ve bütün bu yaklaşım ve uygulamalar katılımcı bir süreçle ele alınmalıdır.

Türkiye'de son 30 yılda özellikle kent merkezlerinin planlamasında siyasi kaygılar ve rant arayışları çok fazla ön plana çıkmıştır. Bu durumu kent merkezlerine ya da merkezlerin çevrelerine yapılan mega projeler ya da toplu konut alanları ile görmek mümkündür. Ayrıca merkezlerdeki tarihi dokular bilinçli bir şekilde terk edilmiş, özellikle kentsel sit alanlarında yenilenmeyi kolaylaştıracak yenileme amaçlı 5366 sayılı kanun çıkarılmıştır.

Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılacak olan koruma planı için özellikle Ankara Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere diğer tüm kurum ve kuruluşlar siyasi kaygıları bir kenara bırakıp tarihi geçmişin, bilimin ve aklın gereklerini yerine getiren bir plan çalışması yapmalıdır. İlgili kamu kurumlarının, STK'ların, üniversitelerin ve halkın katılımıyla hazırlanmalıdır. Bu çerçevede yapılacak olan koruma-ıslah planı o bölgede yaşayan halkın oy potansiyeli düşünülerek değil onların sosyo-ekonomik şartlarını iyileştirecek biçimde ele alınmalıdır. Bu yüzden Ankara Büyükşehir Belediyesi yapılacak olan koruma planı için bölgenin ihtiyaçlarına yönelik olarak bir plan yapılması için öncü bir rol oynamalıdır.

UTKM için son 30 yıl içerisinde yapılmış olan planların, bölgenin aynı zamanda bir sit alanı içermesinden dolayı yapıldığı gerçeğinin unutulmaması gerekir.

Ancak 2005 yılında “UTKM Kentsel Dönüşüm Alanı” ilan edilmiştir. Koruma konusu ortadan kalkmış, yenileme konuları gündeme gelmiştir.

Ancak bir bölge sadece sit alanı içeriyor diye yapılan koruma planlarının bölgeyi gerçek anlamda korumadığı Ankara Kent Merkezi için yapılan koruma planlarıyla kesinleşmiş bir gerçektir. Bu yüzden UTKM için yapılacak olan koruma planının sahip olması gereken yaklaşım bir koruma uygulaması ya da yaklaşımından fazlasını içermelidir.

Bu durumda yapılacak olan koruma-ıslah planının sahip olması gereken özelliklerden biri de bölgede yaşayan farklı kullanıcı gruplarının da ihtiyaçlarını dikkate alarak katılımcı ve sürdürülebilir bir anlayışa sahip olması gerekliliğidir. Çünkü koruma planları bilindiği gibi sadece yapıyı ya da doğal çevreyi korumayı amaçlayan planlar değildir. Bu planlar aynı zamanda yapıldıkları bölgelerin stratejik olarak kendi özellikleri ile ön plan çıkmalarını sağlayan ve o özellikleri korumayı hedefleyen planlardır. Bu yüzden yapılacak olan koruma planı anlık çözümler yerine gelecekte de çıkabilecek ya da çıkacak problemlere yanıt verebilecek düzeyde stratejiler ve özel projelerle hazırlanmalı ve sürdürülebilirlik ilkeleri içermelidir. Ancak sürdürülebilirlik kavramını planın temel anlayışlarından biri yapmak yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda bu kavramın gerektirdiği uygulamaları da gerçekleştirmek gerekmektedir.

Türkiye’de koruma planlaması açısından yasal olarak çeşitli zorluklar ve çelişkiler bulunmaktadır. Bu durumun yaşandığı en iyi örneklerden biri de Ulus Tarihi Kent Merkezi’dir. Bu bağlamda UTKM için yapılacak olan koruma planı geçmişten gelen ve yerelde kavram ve yetki karmaşasına yol açan sorunları tespit etmeli ve bu sorunları çözecek düzeyde ele alınmalıdır. Çünkü geçmişte yapılan ve birbirini izlemiş olan planlara bakıldığında hiçbirinin bu yetki ve kavram karmaşasını çözdüğü söylenemez. Bu yüzden yapılacak olan koruma planı için öncelikli olarak geçmişte alınan kararlar eleştirel ve akılcı bir yöntemle irdelenmeli ve bir sentez yapılarak bilimsel bir sonuç alınması için çalışılmalıdır.

UTKM için yapılacak olan koruma planı aynı zamanda bu plana dahil olacak ilgili tüm kurum ve kuruluşların da üzerlerine düşen görevleri yapmalarını sağlayacak bir plan olmalıdır. Çünkü koruma planlarının, aynı zamanda yerel ve merkezi otoritelerin birlikte çalışmasını gerektiren disiplinler arası bir yaklaşımı ele almaları gerekir.

Bu ve benzeri yaklaşımları inşa etmek için de öncü olacak kurum Ankara Büyükşehir Belediyesi'dir. Bu yüzden Ankara Büyükşehir Belediyesi, yapılacak olan plan içerisinde söz sahibi olan bütün kurum ve kuruluşların planı sahiplenmesini sağlamakla yükümlüdür. Son aylarda UTKM koruma-ıslah planlamasının tartışılması amaçlı 3 farklı grup ile (Kamu kurumları, STK'lar ve üniversiteler) toplantılar yapılması ümit vericidir. Bu bakımdan koruma-ıslah planı eğer belediye bünyesinde yapılacak ise bu amaçla özel bir ekip oluşturulmalı ve bu ekibe dahil edilecek kişiler liyakat usulüne göre seçilip değerlendirilmelidir.

Koruma amaçlı plan yapım yönetmeliğine göre yapılacak bu planlar ilgili meslek gruplarını (arkeolog, sanat tarihçi, restorasyon uzmanı mimar, etnolog, peyzaj mimarı vd.) içerecek şekilde hazırlanmalıdır. Şehir ve bölge plancılığı çok yönlü düşünmeyi, araştırmayı, çıkarım-sentez yapmayı ve geleceğe yönelik olarak düşünmeyi gerektiren bir meslektir. Bu yüzden UTKM için yapılacak olan koruma planı, plancılık ilkeleri ve planlama mesleğinin gerektirdiği şekilde daha önceden yapılmış olan üst ölçekli planların geleceğe yönelik olarak kurgulanan ihtiyaçlarına da cevap vermelidir. Bu bakımdan yapılacak olan plan üst ölçekli planlar ve kentin diğer bölgeleri ile bağlantılı ve eşgüdümlü bir şekilde ele alınmalıdır. Aynı zamanda üst ölçekli planların içerdikleri kararlar kültür ve tabiat varlıklarına zarar verecek şekilde kurgulanmışlarsa, bu planlarında değiştirilmesi veya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yapılacak olan koruma planı hem diğer planlarla eşgüdümlü çalışmalı hem de daha önceki planların yanlışlıklarını tespit edip onları düzeltmeye yönelik olmalıdır.

Kentler ve tarihi kent merkezleri için yapılan planlar sadece planlama disiplini açısından ele alınmaz. Aynı zamanda arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, peyzaj mimarlığı, ulaşım, sosyoloji, ekonomi, tarih ve diğer birçok disiplini de içerir. Bunlardan belki de en önemlisi ekonomidir. Çünkü bir plan yapılmadan önce ekonomik olarak rasyonel kararlar içermiyorsa planın uygulanma ihtimali olmadığı gibi hiçbir zaman da yapılamayabilir. Bu durumda UTKM için yapılacak olan koruma planının, bölgenin ekonomik ihtiyaçlarını iyi tespit etmesi gerektiği gibi aynı zamanda planın kendi içerisinde alınan kararlara yönelik olarak da ekonomik maliyeti öngörmesi gerekmektedir.

Bir tarihi kent merkezini korumak için sadece koruma planının yeterli olmayacağı tezin önceki başlıklarında çeşitli örneklerle belirtilmiştir. Bu yüzden de UTKM için yapılacak olan koruma-ıslah planının uygulanabilirliği ve

sürdürülebilirliği için toplumsal bir duyarlılık ve sahiplenme bilinci gerekmektedir. Bu durumda plana yardımcı olarak yapılması gereken şey, özellikle ticari merkez olan Ulus'ta mağaza, dükkân ve işyeri sahiplerinin ve tarihi dokuda yaşayanların yerelde ve üst ölçeklerde UTKM'yi sahiplenecek ve planın gerektirdiği uygulamaları sürdürülebilir bir planlama yöntemi ile yapılmasını sağlayacak düzeyde olmasıdır. Bu uygulamaların bölgesel olarak sahiplenilmesinin ve sürdürülebilirliğinin devam etmesinin temel yöneticisi yerel yönetimlerdir. Bu yüzden Ankara Büyükşehir Belediyesi, UTKM için hazırlanması acil gerekli koruma-ıslah planı için, bölgede yaşayan yerel halkı bilinçlendirmeli ve bu planın gereksinimlerini ve uygulamalarını sürdürülebilir bir şekilde yapılmasını denetlemelidir. Bu bağlamda plan süreci içerisinde katılımcılık faktörünün rolü çok büyük önem arz etmektedir.

Koruma-ıslah planı bütün bu önerilere ek olarak uluslararası antlaşmalar-tüzükler ve bildirilere de uyan bir plan olmalıdır. Her ne kadar planlama literatürü içerisinde genel olarak sadece Venedik Tüzüğü ele alınsa da tezin; “Koruma Kavramının Uluslararası Alanda Yer Alan Standartları ve Dönüşümü” başlığı altında verilen çeşitli kılavuzlar da çok önemlidir. Bu yüzden Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılacak olan koruma planı sadece bir yaklaşımı ele alamaz. Aynı zamanda geçmişten gelen ve güncel olarak değerini koruyan uluslararası koruma yaklaşımlarını da sahiplenmesi gerekmektedir.

Tezin “5.7 UTKM İÇİN YAPILAN BÜTÜNCÜL PLANLARIN KORUMA İLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI” başlığı altında Ulus için yapılan bütüncül koruma planları içerisinde bulunan ve bulunmayan uluslararası koruma ilkeleri gösterilmiştir. Bu ilkelere yola çıkarak yapılacak olan koruma planının sadece koruma planı olarak düşünülmesi beklenemez. Çünkü UTKM çok yönlü, çok katmanlı ve çok değerli bir merkezdir. Bu değerlerinin yanı sıra bölgede arkeolojik, tarihi ve fiziki olarak korunması gereken yapılar da bulunmaktadır.

Bu durum da yapılacak olan koruma planı içerisinde aynı zamanda arkeoloji master planının yapılması zorunluluğunu da doğurmaktadır. Çünkü bilindiği gibi hem Ankara İli hem de Ulus TKM içerisinde birbirinden değerli ve çok sayıda kalıntı ve tarihi bulgu vardır. Bunlar; tümülüsler, Roma Hamamı, Ankara Kalesi, Roma Tiyatrosu, Roma Yolu, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi yapıları ve Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarıdır.

Yapılması önerilen Arkeoloji Ana Planı içerisinde öncelikli olarak korunması gereken yapılar ve kalıntılar tespit edilmelidir. Daha sonra bu yapılar ve kalıntılar bir

envanter şeklinde işlenmelidir. Var olan önemli yapılar (Sur Duvarları, Roma Hamamı, Augustus Tepınağı, Roma Yolu, Roma Tiyatrosu, Kale vd.) işlenerek aralarında bağ kurulacak şekilde Arkeoloji Ana Planı hazırlanmalıdır. Bu tespit süreci ise bilimsel şartlara uygun olarak objektif ve şeffaf olunmalıdır. Tespit süreci içerisinde bölge halkı da bilgilendirilmeli ve yapılan uygulamalar adım adım bölgede yaşayan insanlara yerel yönetimlerce aktarılmalıdır.

Yapılan çalışmalar katılımcı bir şekilde yürütülmelidir. Yapılması önerilen Arkeoloji Ana Planı sürecinde; meslek odalarının, üniversitelerin ilgili bölümlerinin ve bölge halkının da bulunduğu katılımcı toplantılar yapılarak fikir ve görüşler alınmalıdır. Alınan bu fikir ve görüşlerden sonra tespit ve uygulama için multidisipliner bir ekip oluşturulmalı ve bu ekip içerisinde; arkeologlar, sanat tarihçileri, tarihçiler, mimarlar, sosyologlar, peyzaj mimarları ve şehir plancıları bulunması gerekmektedir. Daha sonra da Arkeolojik Alanlar Yönetim Planı hazırlanmalıdır.

Arkeoloji Ana Planı için yapılan önerilere ek olarak sürecin maddi anlamda da planlaması gerekmektedir. Çünkü kamu kaynaklarının kullanımının sürdürülebilirliği ve dağılımı planlama sürecince çok önemlidir. Bu bağlamda yapılması önerilen plandan önce bir GZFT (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) analizi yapılarak bölgenin güncel durumu ortaya konmalıdır.

Ulus Tarihi Kent Merkezi içerisinde Roma Hamamı, Ankara Kalesi ve Roma Tiyatrosu gibi binlerce yıllık yapılar ve kalıntılar bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılması planlanan koruma planına ek olarak yapılması önerilen Arkeoloji Master Planı içerisinde bu yapı ve kalıntılara yönelik olarak hangi uygulamaların yapılacağı belirtilmelidir. Yapılması önerilen Arkeolojik Ana Planı içerisinde yer alacak olan uygulamalar UNESCO ve ICOMOS'un açıkladığı ve koruma anlayışına dayalı olarak düzenlenen tüzük ve antlaşmalara uygun olmalıdır.

UTKM içerisinde bütün bu arkeolojik kalıntılara ek olarak tezin ""5.7 UTKM İÇİN YAPILAN BÜTÜNCÜL PLANLARIN KORUMA İLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI" başlığı içerisinde tespit edilmiş bir diğer olması gereken koruma ilkesi ise ulaşım politikalarının olması gerekliliğidir. Çünkü UTKM yaklaşık 30 yıldır kapsayıcı ve sürdürülebilir bir ulaşım politikasından mahrumdur. Bu bağlamda bölgeye yönelik olarak bir ulaşım politikası geliştirmek için yapılması gerekli çeşitli temel adımlar bulunmaktadır. Bu temel adımlar geçmişte UTKM için yapılan koruma planlarında belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda Prof. Dr. Raci Bademli başkanlığında ODTÜ Ekibi tarafından yapılan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – İslah İmar Planı içerisinde; trafik sakinleştirilmesi, eksik sosyal ve teknik altyapı arttırılması, kent meydanı kavramı ve dolmuş durakları ile otoparkların düzenlenmesi kararı getirilmiştir.

Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı – Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Plan’larında ise; lastik tekerlekli toplu taşıma sistemleri ile metronun entegrasyonu, hemzemin ve belirli bölgesel katlı otoparklar, Ulus Meydanı çevresinde bulunan ana ulaşım akslarının yer altına alınması, kavşak çözümlenmeleri ve Hacı Bayram Cami altına yeraltı otoparkı, Bendderesi’nde Terminüs, hal ve minibüs durakları önerisi getirilmiştir.

Ankara UTKM Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Plan’ında ise; çok sayıda ve düşük kapasiteli otoparklar, zemin altına yapılması önerilen otoparkların üzerine yeşil alanların yapılması, yol üstünde bulunan otoparkların kaldırılması, kapalı otopark alanlarının orta, kötü veya harabe yapı gruplarının üzerlerine yapılması ve minibüs-dolmuş gibi kullanımların devam ettirilmesi önerilmiştir (Kutlu vd. 2022:731).

Kutlu vd. (2022:739)’nin yapmış oldukları çalışma da görülmektedir ki UTKM için geçmişte yapılmış bütüncül koruma planları bölgeye yönelik olarak ulaşım politikası geliştirmekte yetersiz kalmıştır. Yine aynı çalışma içerisinde UTKM’ye yönelik olarak geliştirilmesi gereken ulaşım politikaları önerilmiş ve gösterilmiştir.

Koruma anlayışı sadece planlar ya da uygulamalar ile hareket eden bir anlayış değildir. Aynı zamanda günlük hayatta insanların davranış ve hayatı ele alışları açısından da yaşayan bir kavramdır. Bu bağlamda korumanın sadece üst ölçek kararları ile sağlanamayacağı açıktır. Buradan hareketle de korumanın temeli o bölgede yaşayan insanların yaşadıkları alana verdikleri değerlerden gelmektedir.

Geçmişte yapılmış planlara göre Ulus Tarihi Kent Merkezi sadece koruma planları ile korunamaz. Bu durum geçmişteki sürece bakıldığında açık bir şekilde görülmektedir. Bu yüzden yapılacak koruma planlarına ek olarak eğitimsel ve sosyolojik anlamda da bir takım uygulama ve hedeflerin bulunması gerekmektedir.

Koruma anlayışının küçük yaşlardan itibaren insanlara kazandırılması gerekmektedir. Bunun olabilmesi içinde ilk ve orta öğretim düzeyinde bulunan çocuklara yaşadıkları çevreye saygı ve sevgi duyma kavramları öğretilmelidir. Ancak bu kavramlar sadece eğitimle öğretilemezler. Bu yüzden insanlara küçük yaşlardan

itibaren yaşadıkları çevreye değer veren ve onu koruyan davranışlar da gösterilmelidir. Bu davranışların devamlılığının sağlanması açısından da yerel yönetimler ve yetkili kişilerce halkı bilgilendirecek koruma yaklaşımlarının eğitim programlarına dahil edilmesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak ise yerel yönetimlerce koruma uygulamaları bölge halkına aktarılmalı ve anlatılmalıdır.

Koruma zamanda korunana verilen zararı da en aza indirmek demektir. Bu yüzden de Ulus Tarihi Kent Merkezi gibi tarihi merkezlerde bulunan çeşitli kalıntılar ile doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak çok büyük önem arz etmektedir. Buradan hareketle de bu değerlerin zarar görmesine yönelik olarak yapılan eylemler ve uygulamalara karşı yasal olarak katı yaptırımların bulunması gerekmektedir.

Koruma kavramı sadece korunacak değerler ve doğal varlıklarla da sınırlı bir kavram değildir. Aynı zamanda insanların bilinçlenmeleri ve yaşadıkları çevre ile uyum içerisinde olmalarını gerektiren bir kavramdır. Bu kavramın somut olarak en güzel aktarıldığı kent mekanları da müzeler ve kentsel sit alanlarıdır. Çünkü tezin “Türkiye’de Koruma Kavramının Gelişimi” başlığı altında verilen kavram gelişim aşamaları asar-ı atika yani eski eserler kavramıyla başlamaktadır. Bu durumda bu eserlerin kaynakları da müzeler olmaktadır.

Buradan hareketle üniversitelerin şehir ve bölge planlama ve mimarlık bölümleri içerisinde ele alınan koruma planlaması ve restorasyon eğitiminin iyi bir şekilde öğretilmesi ve tanıtılabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yaşadıkları çevreyi öğrenme ve tanımaları açısından çeşitli öneriler getirilebilir. Bu önerilerden bir tanesi üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlaması ve peyzaj mimarlığı bölümlerinde yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilerin derslerini öğretim elemanlarıyla birlikte bu müzeler ve kentsel sit alanlarında yapması önerisidir. Çünkü Atagök (1982:67)’ye göre müzelerin 20. yy’dan itibaren asıl amaçları kültür ve bilimi toplumun üst kesimlerine aktarmaktır. Aynı zamanda Maccario (2002:278)’ye göre ise okulların devamı olarak müzelerin çeşitli eğitim vermeleri tarih bilinci öğrenimini de sağlamaktadır.

Sonuç olarak 2005 yılından bugüne kadar plansız ve parçacı uygulamalarla ele alınan UTKM için geleceğe yönelik eko-mia anlayışıyla birlikte ele alınması gereken koruma-ıslah planı yapılmalıdır. Yapılması önerilen bu plan da tez boyunca anlatılan ve UTKM’nin gereklerine yönelik olarak ele alınan eksiklikler giderilme ve önlemler alınmalıdır. Binlerce yıllık tarihi geçmişe sahip olan UTKM uluslararası tarihi kent merkezlerinin planlama deneyimlerinden yararlanarak yeniden koruma kavramının

hedefine yerleştirilmeli ve yaya b6lgelerinin arttırılması, yaya ulaşım akşlarının kurulması, tramvay ve metro gibi toplu ulaşım sistemlerine yer verilmesi başlıca hedefler olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKKAR Müge (2006), “Kentsel Dönüşüm Üzerine: Batıdaki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye”, *Planlama Dergisi*, Cilt 2, Sayı 36, ss. 29-38.
- AKTÜRE Sevgi (1978), *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Ankara Kalkınma Ajansı (2018), *Ankara El Kitabı*, Ankara Kalkınma Ajansı, Ankara, http://kutuphane.ankaraka.org.tr/upload/dokumandosya/ankaraka_ankara_kitapcik_sonyayin.pdf, E.T. 24.11.2022.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2007), *Tarih İçinde Ankara, Ankara Tarihi ve Kültür Dizisi 1*, Birinci Basım, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara.
- ATAGÖK Tomur (1983), *Çağdaş Müzecilik Kavramı Doğrultusunda Türk Sanat Müzelerinin Kültür Etkinliklerinin Saptanması (Yeterlilik Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- AVCIOĞLU Safa (2016), “Tarihi Çevrelerde Kentsel Koruma ve Kentsel Yenileme Eğilimleri: Yasal ve Yönetimsel Çerçeve”, *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi*, Cilt 20, Sayı 7, ss. 698-719.
- BAYRAKTAR Nuray (2013), “Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık: Ulus ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 20-35.
- BOSLO Ayşe Meryem ve YÜREKLİ Ferhan (2009), “Bir Devrim Mekânı Ankara”, *İTÜ Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, ss. 121-132.
- CENGİZ Can (1993), “Kentsel Koruma Alanları ve Koruma Sorunları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 1-1, ss.307-314.
- CEYHAN Yücel (2005), “Korunacak Kentsel Alanların Planlanmasında Güncel Yaklaşımlar”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 18, ss. 223-235.
- CENGİZ Koray ve ŞANLI Deniz (2007), “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı”, ss.1-15.

- CIRIK Umut (2004), “Ankara’nın İlk Endüstri Bölgesi-Kaybolan Tarih”, *Planlama Dergisi*, Sayı 4, ss.84-93.
- DEDEHAYIR Handan (2010), *Yerelden Ulusala Ulusaldan Evrensele Koruma Bilincinin Gelişim Süreci*, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, İstanbul.
- DİNÇER Güven (2014), “Ulus’tan Samanpazarı’na Anafartalar Caddesi’nin Öyküsü”, *İdealkent Dergisi*, Cilt 5, Sayı 11, ss. 36-60.
- DİNÇER İclal (2010), “Türkiye’de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekansal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları”, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 352, ss. 24-27.
- DONNİSON David (1993), “The Challenge of Urban Regeneration for Community Development”, *Community Development Journal*, Cilt 4, Sayı 28, ss. 293-298.
- ERGENÇ Özer (1990), *XVI Yüzyılda Ankara ve Konya*, İkinci Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.
- ERGUT Elvan Altan, MADRAN Emre ve ÖZGÖNÜL Nimet (2005), “Ulus Tarihi Kent Merkezi”, *Planlama Dergisi*, Sayı 4, ss.51-53.
- ERKAL Funda, KIRAL Ömer ve GÜNAY Baykan (2005), “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı: 1976-2006 Koruma Planından YENİLEME Planına”, *Planlama Dergisi*, Sayı 4, ss. 34-50.
- ERSOY Akın (2016), *Büyük İskender Sonrasında Antik Smyrna*, Birinci Basım, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir.
- ERZEN Afif (2010), *İlk Çağda Ankara*, İkinci Basım, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- EYİCE Semavi (1972), *Ankara’nın Eski Bir Resmi*, Birinci Basım, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- FİDAN Tamer (2007), *Tarihi Kent Merkezlerinde Planlama Sorunları Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı Örneğinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- GERAY Cevat (2014), “Dönüşüm Yasasının Çözümlemesi”, *Akademik Yaşamının 55. Yılı Onuruna Rona Aybay’a Armağan Legal Hukuk Dergisi*, Cilt 2, Özel Sayı, ss.2598.
- GÜLTEKİN Nevin Turgut (2007), “Kent ve Bölge Üzerine Çalışmalar”, İçinde *Kentsel Korumada Yenilenme Tercihli Yasal Yaptırımlar*, Ed. Nevin Turgut Gültekin, ss.377-393, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Matbaası, Ankara.

- GÜLTEKİN Nevin Turgut (2001), “Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Sürecinde Yaşanan Açmazlar”, İçinde *Taç Vakfının 25. Yılı Anı Kitabı Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras*, Ed. H. Sezgin, ss. 213-218, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- GÜNAY Baykan (2005), “1/1000 ölçekli Ulus tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı’na İlişkin Açıklamalar”, <https://v3.arkitera.com/v1/gundem/ulus/yazi3.htm>, E.T.18.03.2020.
- GÜNEL Gökçe ve KILCI Ali (2015), “Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski bir Haritada Ankara’yı Tanımak”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, ss.78-104.
- HASSA (2007), *Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara.
- JANSEN Herman (1932), *Eski Şehir Planı*, Ankara.
- KAHRAMAN Tayfun (2006), “İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri”, *Planlama Dergisi*, Sayı 2, ss.93-101.
- KAMACI Ebru (2014), “2863 Sayılı KTKVKK’nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi”, *METU JFA Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, ss.1-23.
- KAPLAN Onur (2017), “5366 Sayılı Kanun Kapsamında Yenileme Alanlarında Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Süreci Üzerine Bir Deneme”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, ss. 276-304.
- Kejanlı D. Türkan, AKIN TUNCAY Can ve YILMAZ Aysel (2007), “Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 19, ss.179-196.
- KELEŞ Ruşen (1971), *Eski Ankara’da Bir Şehir Tipolojisi*, Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- KELEŞ Ruşen (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Yayınevi, Ankara.
- KUTLU Tolga, GÜR Ceren ve TUNÇER Mehmet (2022), “Pandemi Sürecinde Kent Merkezi Ulaşım Politikaları Örnek: Ankara Tarihi Kent Merkezi’nde Ulaşım Ekolojik Yaklaşım”, *İdeal Kent Dergisi*, Cilt 13, Sayı 36, ss.715-747.
- LICHFIELD Dalia (1992), *Urban Regeneration for the 1990’s*, London Planning Advisory Committee, London.
- MACCARIO KURUOĞLU Nihal (2002), “Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanılması”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, ss.275-285.

- MAMBOURY Ernest (2014), *Ankara Gezi Rehberi*, İkinci Basım, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ORSAN ŞENÖZ Esra ve KARADENİZ Nilgün (2019), “Ankara Kenti Mekansal Planlama Sürecinde Doğal Bir Dönüşümü: İmrahor Vadisi Örneği”, *Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi*, Sayı 2, ss.1-8.
- ÖZGÜL Giray Can (2020), “Bentderesi’nin Mekânsal Bir Çözümlemesi: Kamusal Mekândan Kentsel Rant Alanına”, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, ss.59-77.
- ÖZTÜRK Emine (2019), *Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi’nde Koruma Planına Geçiş Dönemlerindeki Uygulamalar ve Neden Oldukları Sorunların İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- TANKUT Gönül (1987), *Bir Başkent’in İmarı Ankara (1929-1939)* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- TANKUT Gönül (1988), “Ankara’nın Başkent Olma Süreci”, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, Cilt 8, Sayı 2, ss. 93-104.
- TEKELİ İlhan (2011), *Anadolu’da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Birinci Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ İlhan (1988), “Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler: Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, *Planlama Dergisi*, Cilt 1, Sayı 11, ss.1-8.
- TEKKANAT Semiha Sultan ve TÜRKMEN Seda Nur (2018), “Tarih Botunca Kent Formalarının Biçimlenişi Üzerine Bir İnceleme”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4, ss.107-124.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi (2019), *MEKÂN: ULUS, Ankara’da Yitmekte olan Kültür ve Tabiat Varlıkları: Mekân, İnsan ve Kent Tarihi*, <https://www.spo.org.tr/detay.php?sube=1&tip=2&kod=9927>, E.T. 28.11.2022.
- TOURNEFORT De Joseph (1718), *Angora*, Ankara, Amsterdam.
- TOURNEFORT De Joseph (2013), *Tournefort Seyahatnamesi*, Beşinci Basım, Ed. Stefanos Yerasimo, Çev. Ali Berktaş ve Teoman Tunçdoğan, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- TUNÇER Mehmet, “Başkent Ankara’nın İlk Planlama Deneyimleri”, https://www.academia.edu/2340123/BAŞKENT_ANKARA_NIN_İLK_PLANLAMA_DENEYİMLERİ, E.T: 13.02.2020.

- TUNÇER Mehmet (1982), *Ulus Tarihi Kent Merkezi Yarışma Şartnamesi*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (1990), “Ankara Tarihi Kent Dokusu Koruma Geliştirme Planlama Çalışmaları”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 21, ss.411-431.
- TUNÇER Mehmet (1998), “Ankara’da Tarihsel Çevrenin Korunmasına Yönelik Politikalar”, *Tarih İçinde Ankara 2 Semineri*, ss.1-23, ODTÜ, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (2000), *Tarihsel Çevre Koruma Politikaları: Ankara*, İkinci Basım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (2001), *Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi*, Birinci Basım, Net Kitaplık Yayıncılık, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (2005), “Ankara “Ulus Tarihi Kent Merkezi” Tarihsel ve Kültürel Değerleri, Günümüzdeki Durumu ve Korunmasına İlişkin Planlama Çalışmaları ve Sorunlar”, *Rota Dergisi*, Ekim 2005.
- TUNÇER Mehmet (2009), “Cumhuriyeti’in "Mimari Mirası"nın Planlama Aracılığı İle Korunması: Ankara Örneği”, *TMMOB Mimarlar Odası Cumhuriyet'in Mimari Mirası Sempozyumu (26-27 Şubat)*, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (2013), “Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gerekçeler”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, ss.10-34.
- TUNÇER Mehmet (2019), “Ankara'nın Kaybolan Doğal ve Kültürel Değerleri”, *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, ss.108-138.
- TUNÇER Mehmet (2021), “Sivil Toplum Demokrasi ve Kent Yönetimi” İçinde *Ankara Mimarlar Odası Örneğinde Sivil Toplum Uygulamaları; Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi'ni Yenileme Çalışmaları*, İkinci Basım, Ed. Ruşen Keleş ve Esmeray Alacadağlı, ss.233-259, Astana Yayınları, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (2021), *Güzel Şehir İlkeleri Eski Prag – Eski Ankara*, Birinci Basım, Gazi Kitapevi, Ankara.
- TUNÇER Mehmet (2022), “Yayınlanmamış Akademik Danışma Kurulu Raporu”, *Ankara Büyükşehir Belediyesi*, Ankara.
- YAZGI Burçin (2006), *İstanbul'da Kent Formunun Mekânsal Analizi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- YILDIRIM Turan ve ÜSTÜN Gül (2013), “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun Düzenlemesi ve Değerlendirilmesi”,

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 111-112, ss.259-266.

CANDAN Tezcan (2016), “Bilirkışı Raporu Ulus’un İmar Planını Yüzeysel Buldu”, *Yapı*, 19 Şubat 2016, http://www.yapi.com.tr/haberler/bilirkisi-raporu-ulusun-imar-planini-yuzeysel-buldu-_143215.html, E.T. 14.05.2022.

İnternet Kaynakları

URL-1 ICOMOS, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> E.T. 19.04 2021.

URL-2 UNESCO, <https://www.unesco.org.tr/Pages/96/2/UNESCO> E.T. 19.04.2021.

URL-3 MİMDAP, <http://mimdap.org> E.T. 12.07.2020.

URL-4 GOETHE, <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/loe/trindex.htm> E.T. 24.02.2019.

URL-5 UTТА, <https://www.utta.com.tr> E.T. 15.05.2020.